

# ÉRTEKEZÉSEK

A

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

**HETEDIK KÖTET.**

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

**PESTY FRIGYES**

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA  
FŐTITKÁRI HIVATALA

BUDAPEST, 1885.

313602

## TARTALOM.

- I. Szám. A nemzetközi jog elmélete Kant philosophiája szerint. Dr. Medveczky Frigyes től.
- II. » A nemzetiségi viszonyok Magyarországon, az 1880. évi népszámlálás alapján. Keleti Károlytól.
- III. » Magyarország és egyes törvényhatóságainak népmozgalma. 1877—79. Konek Sándortól.
- IV. » A magyar felsőház reformja. Tóth Lőrincztől.
- V. » B. Eötvös József »A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra« című munkájáról. Trefort Ágostontól.
- VI. » A miniszteri felelősség eredete, az európai alkotmány-történelemben. Schwarcz Gyulától.
- VII. » A vasúti ügy s a posta- s távirdai ügy közti összeköttetés Magyarországon, a közlekedési s névszerint a vasúti jog szempontjából. Wenzel Gusztávtól.
- VIII. » Sallustios államformái és a görögök politikai irodalma Schwarcz Gyulától.
- IX. » A democratia eszméje és szervezete. Dr. Kuncz. Ignácztól.
- X. » Szilágyi Márton tanítása az eljegyzésről 1690-ben. Székf. Kováts Gyulától.

ÉRTEKEZÉSEK  
A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PESTY FRIGYES

OSZTÁLYTITKÁR.

VII. KÖTET. IV. SZÁM. 1882.

A

MAGYAR FELSŐHÁZ  
REFORMJA.

IRTA

TÓTH LŐRINCZ

R. TAG.

(Felolvasta a M. T. Akadémia II. osztályának 1882. évi június 12-én  
tartott ülésében.)

Ára 60 kr.

BUDAPEST, 1882.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia bérházában).



A

# MAGYAR FELSŐHÁZ

## REFORMJA.

IRTA

TÓTH LŐRINCZ

R. TAG.

(Felolvasta a M. T. Akadémia II osztályának 1882. évi június 12-én  
tartott ülésében.)

---

BUDAPEST, 1882.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

A

# MAGYAR FELSŐHÁZ

## REFORMJA.

IRTA

TÓTH LŐRINCZ

R. TAG.

(Felolvasta a M. T. Akadémia II osztályának 1882. évi június 12-én  
tartott ülésében.)

---

BUDAPEST, 1882.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)



## A magyar felsőház reformja.

### I.

A magyar akadémia második osztálya, melynek a jogtudomány széles köréből vett pályafeladatok díjazására szolgáló Sztrokay-díj évenként rendelkezésére áll, különös figyelmére szokta méltatni azon tárgyakat, melyek a törvényhozás szónegyén is napirenden vannak, vagy arra, hogy napirendre jöjjenek, előkészítettnek, s igyekeznek a hazai törvényhozásnak a reformokhoz, melyeket az idő megérlelt, használható eszméket s anyagot nyújtani, és így ama legfontosabb kötelességét teljesíteni, hogy az irodalom fáklyáját lobogtatva, részéről is járuljon ama nemes emberfaj jóllétének előmozdításához, melynek alapítását s fentartását köszöni. Legutóbb »a felsőházi intézmény fejlődését, annak viszonyát a társadalom szervezétéhez és jelentőségét, mint törvényhozási tényezőnek általában s különösen Magyarországon« tűzte ki pályafeladatúl.

Tekintve, hogy alkotmányunk egészséges fejlődése, s hazánk, és ebben a magyar nemzetiség jövője a legszorosb összefüggésben van a felsőház tervezett, már minden oldalról követelt, s a trón és kormány által is kilátásba helyezett újjáalkotásával: a magyar akadémia igen helyesen s feladatának megfelelőleg járt el, midőn jutalomkérdései során a jelen értekezés tárgyát jelölte ki. Azonban, fájdalom, a pályázat meddő maradt; a kitűzött határnápig egy pályamű sem érkezett be, a mi annál meglepőbb, mert rövid idő óta egymást érik az e tárgyú nyilatkozatok, röpiratok s hirlapi cikkek.

Ez irányeszmék s tervek fölött rövid ismertető szemlélt tartani, s azután saját szerény nézeteimet indokoltan előadni lesz mai felolvasásom tárgya, s ha nem remélhetem is, hogy új s eredeti eszméket mondjak el, talán sikerülend mégis a



sokoldalú tárgy egyik vagy másik oldalát újabb világosságba helyezni, s az indokolást néhány ekkorig eléggé ki nem fejtett érveléssel gazdagítani.

Az akadémiai pályakérdés főleg a felsőházi intézmény (pairie és szenátus) történelmi fejlődésének s törvényhozási jelentőségének s azon általános elveknek, melyek a kétkamra-rendszer megalkotásánál mérvadók, tudományos kifejtésére volt irányozva. A kimért idő rövidsége nem engedi, hogy ez-uttal a pairie és szenátus intézményének történelmi fejlődését bővebben tárgyaljam, s hogy a régi s újabb államok ilyenmő intézményeit kimerítőleg, — valamint azt sem, hogy a magyar főrendiház kifejlésének történetét ismertessem, a mihez pedig a gazdagon kínálkozó anyagot gondosan összegyűjtöttem. A bőséges és nagyérdekő tárgy ez oldalait talán más alkalommal lesz szabad előterjeszteni. Most kizárólag csak hazai viszonyainkkal akarok tisztába jőni, azon meggyőződésből indulva ki, hogy ha a jól szervezett felsőház egyebütt is, és minden törvényhozásban oly becses és fontos alkatrészt képez, melytől méltán s alaposan lehet jótékony befolyást remélni jó és üdvös törvények létesítésére s ez által a nemzetek boldogítására: hazánkban e kérdés megoldása még külön, kiváló nemzetiségi jelentőséggel is bír, a mit kifejteni, és azután a javaslatba hozott szervezésnél mindenekfelett, és még a különben helyes elmélet rovására is, irányadóul venni előadandó rendszernak legfőbb feladata lesz.

Mielőtt annak vitatására mennék át: miképen vélem, uralkodó hazai viszonyaink közt, a felsőházat szervezni? előbb okvetlenül azon előleges kérdést kell tisztába hoznom, szemközt a puritán-demokrata iskolával, melynek nézeteit nálunk is képviseli Schwarcz Gyula, tisztelt akadémiai tagtársunk, s rajta kívül azon egész radikális párt, mely a történelmi hagyományokat csak afféle lomnak tekinti, melyet a demokráciái irányban haladó új korszellem, a francia forradalom gyermeke, s a. i. intézményekben szükséges összhang és következettség meg nem tűr, — vajjon van-e szükség a törvényhozásban, a képviselők házán kívül, egy másik testületre, vagyis felsőházra? s csak ha e kérdés igenlő megoldást nyert: következhetik azon alapelvek kifejtése, melyek szerint a felsőház

alkotandó, vagy a mennyiben már fennáll, de céljának kellőleg meg nem felel, átalakítandó lesz; nevezetesen, hogy a felsőház a pairség, vagy a szenátus jellegét viselje-e egészen, vagy túlnyomó mértékben, született, vagy kinevezett, vagy választott törvényhozók testülete legyen-e, vagy e többféle elemnek bizonyos megfelelő arányban összealkotott vegyülete?

Először is hát, bár röviden, de alaposan megvitatni igyekezem a szempontokat, melyekből kiindulva, a kétkamara-rendszer s felsőházi intézmény nélkülözhetlensége s hasznossága megállapítható; elkülönözni a téveseket a helyesektől, a képzelteket a valódiaktól, nem mellőzve a körülményekkel s a sajátságos magyar nemzeti viszonyokkal alkudni nem akaró puritán-demokraták azon érveit sem, melyek szerint a felsőház a törvényhozásban fölösleges és haszontalan sőt veszélyes luxuscikknek állítatik, s csak azután megyek át nézeteim kifejtésére: mikép vélném, hazánkban, történeti hagyományaink, nemzeti céljaink és szükségaink szem előtt tartásával, a felsőházat átalakítani, a jelenkor demokrata nézeteivel s hajlamai-  
val lehető összhangzásba hozni, s oly jelentőségre emelni, melyből e sokféle érdekek által megszaggatott hazára, bölcs és sikeres törvényhozás útján, erő és üdv áradjon. Nem szenved előttem kétséget, hogy felsőházunk inkább *ne* legyen, mint olyan legyen, mely a célnak meg nem felel. De minthogy alkotható úgy, hogy a célnak megfelelően: tehát legyen, éljen és virágozzék, hogy óhajtott tápláló gyümölcsöket teremjen a hazának, s ebben különösen fajunknak, a *magyar* nemzetnek.

A képviseleti kormány elméletére vonatkozó kérdések közt kétségkívül egyik legfontosabb az ugynevezett »kétkamara-rendszer« kérdése. És valóban alig van kérdés, mely felett többet vitatkoztak s irták volna, mely nagyobb mértékben vonta volna magára a gondolkodó politikusok s államtudósok figyelmét, mint a parlamentarizmus ez elismert egyik legnagyobb kérdése. Montesquieutól, az összehasonlító jogtudomány őstől, s Benthamtól kezdve, Thiers, Guizot, Royer Collard, Broglie urakon keresztül a legújabb állambölcsekig, Stuart Mill, Laveleye s társaikig, mindegyik többé-kevesebb mélyreható gondolatokat közöl a felsőházak célja, rendeltetése, feladatai felől. Nálunk különösen Kemény Zsigmond báró, korán elhalt jele-

sünk, közlött kimerítő elmélkedéseket e tárgyról a Pesti Napló 1869-iki folyamában — azon érveket pedig, melyek a felsőház in tézményének fölöslegessége mellett felhozhatók, Schwarz Gyula gyűjtötte össze »Államintézményeink és a kor igényei« című munkájában. — A francia parlamentben ismételve is élénken és szenvedélyesen vitattatott meg e kérdés, mint kétségkívül országgyűlésünkön is, az érdekek heves küzdelmei közt, a demokraczia s arisztokraczia, az újkori szabadelműség és a történeti jogok bajnokainak zajos fegyversattogásával fog megvitattatni. — Kedves célom lenne, ha azt elérni, vagy legalább megközelíteni bírnám: a túlságokat kiegyeztetni, az ellentétes érdekek harczát lehetőleg kiegyenlíteni, s a szélsőségek közt azon szempontokat eltalálni, melyek nem kizárólag a modern demokracziának, nem is a születési, történeti arisztokracziának, hanem az összes haza javának szolgáljanak, mely csak bölcs és érett, önző pártérdekek által el nem vakított, szenvedélyek görceiben nem vonagló törvényhozás útján érhető el, s melynek minden osztályérdeket s kasztbeli vagy bármí más előítéletet alárendelni a hazafinak s különösen a saajátságos és igen válságos viszonyok közé helyezett magyar haza fiának legszentebb kötelessége.

Hogy e kérdés megoldása továbbra nem halasztható: bizonyítja azon általános mozgalom, mely annak szőnyegre hozatalát s elintézését minden oldalról, felülről és alulról, s magának az újjáalakítandó testületnek kebelében is sürgeti. Mint Trefort miniszter is említi: »általános a meggyőződés, hogy a főrendiház reformja a napirenden levő kérdések közé felvétessek, s a szükséges reformok most létesíttessenek, midőn azok nagyobb rázkódás nélkül vitethetnek keresztül, s midőn a bajokon segíteni lehet, mielőtt azok elmérgesednének s gyógyíthatlanokká válnának.«<sup>1)</sup>

Ő Felsége, a király, legmagasb trónbeszédében, melylyel 1881. szept. 28-ikán a jelen országgyűlést megnyitotta, a főrendiház új rendezését, mint azon kérdések egyikét jelölte ki, melyekre már többször felhívta az országgyűlés figyelmét, s e felhívást megújítani most is idején levőnek találta.

<sup>1)</sup> Trefort Ágoston: A felsőház reformjáról. Budapest, 1882. nagy 8-adr. 18 l.

A miniszterelnök is megpendítette debreczeni programmbeszédében a főrendiház rendezésének nagy kérdését, bár annak részleteibe nem bocsátkozott, s csak azt emelte ki, hogy »e kérdés a világon mindenütt a legfontosabbak közé tartozik, és nálunk annak tévesztett megoldása a magyar állam rovására boszulná meg magát.«

Trefort kultuszminiszter, az akadémia tisztelt tagja, sopronyi programmbeszédében szintén megpendette a közel jövőnek e zenéjét, sőt vezérlését is rajzolta a reformtervnek, melyet mindenki a kormányénak tekintett, bár a miniszter azt csak az ő egyéni, személyes véleményének kívánja tekintetni.

»Fölséged, legkegyelmesb trónbeszédében,« ugymond a főrendiház 1881-iki felirata, »a ház újjászervezésének időszere-rűségét újabban hangsúlyozni méltóztatott. Fölséged ezen nyilatkozata a főrendiház rég táplált és ismételve kifejezett élénk óhajával találkozván, Fölséged hűséges főrendei teljes készségöket jelentik ki a nemzet történelmével egybeforrott ezen intézménynek, a kormányzati rendszer változása, a törvényho-zói működésnek folytonos fejlődése s növekedő jelentőségéhez alkalmazott, s a főrendiház hagyományos, nemzeti szellemének megfelelő módon való átidomítására. Élénk óhajunk az, hogy a kormányfelelősség rendszere érvényre jutásának kellő méltánylása mellett, de tartózkodva a történelmi jogokkal való kiméretlen szakítástól, a magyar törvényhozó testnek ezen, az alkotmány és törvény szerint egyenjogú tényezője oly állapotba helyeztessék, hogy a törvényalkotás fontos munkájában *hatályosan* és folyton *számbavehetőleg* fejthesse ki működését. Csak a főrendi háznak ez őt megillető nyomatékkal leendő közremű-dése esetén lesz a törvényhozási tényezők összműködése a nemzet politikai életének hű kifejezése.« — Igy szól maga a fő-rendi ház, s ezzel elismeri, hogy jelenleg nem bír kellő hatály-lyal s nyomatékkal, hogy számba nem vétetik oly mértékben, mint ezt az alkotmányos élet egészséges szervezete megkíváná. Ennek ily nyílt elismerése a »*mostani*« főrendiház bucsúztatója. Mert úgy az erkölcsi, mint a fizikai világban csak az számíthat életre, a mi erős, izmos és egészséges, üde vértől pezsgő organizmussal bír« mint Beksics Gusztáv magát az Ellenőrben kifejezi.

Végre az országbíró is, beköszöntő országgyűlési szónoklatában, melylyel elnöki székét a főrendiházban szept. 28-ikán elfoglalta, különösen kiemelte ezen, szerinte is, a házat s közvetve az összes hazát illető kérdést: a főrendi háznak már több ízben sürgetett, a közvélemény által nem rég igen élénken megvitatott, s a trónbeszédekben ismételve kilátásba helyezett rendezését, s ennek, Magyarország különleges viszonyai közegette, az egész hazára kiható fontosságát, remélve, hogy a főrendek annak megoldásához azon függetlenséggel fognak járulni, mely társadalmi állásuk folyománya, de azon önmegtagadással, és az áldozatkészségnek azon szellemével is, melynek őseik számos fényes tanúságát adták, s mely csak egy korlátot ismer: a közös haza javának tekintetét.«

Mindezen részint hivatalos, részint tekintélyes magán-szózatok eléggé reá vezetik figyelmünket e fontos napi kérdésre. Nem lehet azok előtt, kik a hazai törvényhozás gépezetét figyelemmel kísérik, fel nem ötlő, hogy míg 1848-ban s ujabban 1865-ben a régi tek. Karok és Rendek, a nemesség követiből népképviselőkké lettek, a képviselők házában a demokraczia elve és szelleme lett uralkodóvá, s míg az egész kormányzási rendszer megváltozott: a főrendi ház egészen megmaradt előbbi állapotában, s az átalakult viszonyok közt ma már valódi anachronismussá lett. S tagadhatlan is, hogy ennek tudatában, a főrendi házon bizonyos lemondás, s elkedvetlenedés nyomasztó érzete vett erőt; érezni látszik, hogy mostani alakjában ideje lejárt, hatályos szerepe megszűnt, s elaggott, idegei rugékonyságát veszített öreg emberhez hasonlítva, nem is igen próbálgatja, hogy külön nézeteinek érvényt szerezzen, a mi pedig sok esetben nagyon kívánatos volna. Így p. o. a legutolsó trónbeszédre adott feliratából látjuk azon korrekt felfogást, melyet táplál feladatáról s hivatásáról, midőn a büntető eljárást említve, azon óhajt fejezi ki, hogy abban »Magyarország népeinek erkölcei, szokásai és nemzeti sajátságaira kellő figyelem fordítottassék, továbbá: hogy a kodifikacionális munkálatoknál általában »hazai sajátos jogfejlődésünk figyelembe vétessék« — azonban e nézeteinek érvényt szerezni egy alkalommal sem tud, s az ellenkező áramlatoknak megpuhulva enged. — Ily, erőtlenségének érzetében maga is sürgeti, hogy ujjá alakittas-

sék s oly állapotba helyeztessék, hogy magas feladatának megfelelhessen.

Mint Hunfalvi János társunk röviden és világosan kifejezte <sup>1)</sup>: »mindenki tudja, hogy a mostani felsőház alapja és szerkezete nem egyezik meg az újításokkal, melyek 1848. óta életbe léptek. A mostani felsőház elvesztette létélének alapját és jogosultságát; ezt tagjai is régóta érzik, s nem is érvényesítik kellő befolyásukat a törvényhozásban. A mostani felsőház csak mint árnykép lézeng, nincs benne éltető erő, nincs benne akarat és hajlam a cselekvésre. Pedig a képviselők háza mellett nagyon szükséges volna *igazi* felsőház, melynek kellő tekintélye s befolyása volna, ugy a kormányval, mint a népképviselőkkel szemben. Ha nem akarjuk, hogy a törvényhozás e második tényezője teljesen megsemmisüljön, okvetlenül szükséges annak újja alakítása és észszerű szervezése.«

A jelenlegi magyar főrendi ház, tagjai számát s értelmi és vagyoni erejét tekintve, igen hatalmas testület — a papíron. — 1881-ben kir. meghívót nyert az abban való részvétre 2 es. k. főherczeg, ki magyarországi nagybirtokos, 10 zászlós úr s két koronaőr, 35 érsek s megyés püspök s 23 czimzetes püspök, 2 más prelátus (pannonhalmi főapát, és jászói prépost), 64 főispán, ezek közt a fiumei kormányzó; 19 herczeg 10 családból, 369 gróf 107 családból; 185 báró 80 családból s 5 erdélyi hivatalos; összesen 716 tag. Ezek közül felmentést kért 75; képviselővé választatván, a másik házban nyert helyet 47. A többi, közel 600 tagból azonban, a valóságban egy-egy ülésen legfeljebb 50—60, olykor csak 20—25 tag vesz részt a törvényhozás munkájában; a többséget részint hideg közöny, részint azon nyomó érzés, hogy szavának a jelen viszonyok közt úgy sem lehet kellő súlya s érvénye, távol tartja törvényhozói székétől. A nagy többség meg nem jelenése által bizonyítja vagy azt, hogy a közügy nem eléggé érdekli, vagy azt, hogy a felsőházat mai alkatában, szemközt az életerős képviselőházzal s abból keletkezett kormányval, nem tartja ma oly csatamezőnek, melyen az ész és szónoklat fegyvereit siker reményével csillogtatni méltó feladat legyen.

<sup>1)</sup> Budapesti Szemle. 1881. 57-ik szám.

A dolgok illy helyzetében kétséget nem szenved, hogy a főrendi ház reformjának kérdése egyike a legkorszerűbbeknek. Ezt ma már nem csak azok ismerik el, kiket az újítás ösztöne ragad, hanem azok is, kiknek conservatív hajlamait kétségbevonni nem lehet; elismeri maga a fejedelem, elismeri a kormány, bár e legnagyobb mértékben kényes és nehéz kérdés megfejtéséhez annál kevesbbé siet nyúlni, mert a mostani, általa dominált helyzetben igen jól érzi magát; s elismeri maga a főrendi ház, a beteg test, melyen a kikerülhetlen orvosi műtét részint amputálás, részint toldás útján alkalmaztatni fog.

Igaza van azonban a kormánynak, ha e kérdés megoldásához csak a legnagyobb óvatossággal nyúl. A törvényhozó testületek szervezésének kérdése általában is igen nehéz feladat, bár az alkotmányos kormányzat s képviseleti rendszer kifejlődése óta sok jeles elme foglalkodik az ide vonatkozó nézetek felvilágosításával. Az alkotmányos kormányzat előnyeinek elismerése újabb korban teljes diadalra jutott az elavúlt irányok fölött; de tagadhatlan, hogy alkotmányos országokban, hol a szellemek s akaratok mozgásának szabad tere van, sokkal nehezebb a viszonyokon uralkodni; s az államtudósok kifáradtak az eszközök s módok eltalálásában, melyek által a féktelenségre hajló szabadságot a szükséges renddel kiegyeztetni, a szabadság szenvedélyeit fékezni s az államoknak oly súlypontot teremteni lehessen, mely az államgép szabályos mozgását, a soknemű, eltérő érdekek ostromai közt, *meglehetősen* biztosítsa. — Ez a nagy feladat, mely a felsőház reformja kérdésének megfejtésénél kell, hogy szemünk előtt lebegjen, s a tervezésnek vezérelvül szolgáljon. Ideálokat, tökélyt elérni emberi dolgokban nem lehet. Örüljünk, ha azokat némileg megközelíthetjük.

## II.

Legelső megvitatandó kérdés: van e egyáltalában szükség két házra vagy két kamarára a törvényhozásban?

Nem igen hallottunk hazánkban számbavehető hangot, az egy Schwarcz Gyuláén kívül, mely a kétkamararendszert

megszüntetni akarná s a felsőházat fölöslegesnek állítaná. Nálunk ma még a különben demokrata érzelmű írók s közegek is elismerik, hogy sajátságos magyarországi viszonyaink közt, magyar nemzeti szempontból, felsőházra szükségünk van. A külföldi demokraczia táborában azonban, melynek tanai nálunk is nagyobb elterjedésre juthatnak, igen sokan vannak, kik a két kamrát nemcsak fölöslegesnek, hanem ártalmasnak s veszélyesnek is tartják; az 1791-iki francia alkotmány elveihez, Sieyes érveihez ragaszkodnak és e nézetökben magokat sem az éjszakamerikai egyesült államok, sem Schweicz, sem a jelenlegi francia köztársaság példája által megtántorítottani nem engedik. Első pillanatra úgy látszik, hogy az egykamra-rendszer barátainak igazuk van, s hogy a tiszta népképviselési rendszer a nemzeti többség akaratát fejezvéni ki, nem szorúl felsőházra, mely a külön érdekek, nagy vagyon, kiváló polgári állás és méltóság előtérbe tolása által inkább ellentététül, mint kiegészítőjeül mutatkozik az alkotmányos szabadságnak, s hogy annak létezése az egyenlőség elvével nem hangzik össze, és nem óhajtandó disszonanciákra vezet. Azonban e tiszta és egyszerű elmélet ki nem állja a gyakorlati élet birálatát. Úgy hiszem, mégis csak nagy nyomatékkal kell bírnia a szabadság gyakorlati iskolájában fejlett nemzetek tapasztaláson alapúlt meggyőződésének e kérdés eldöntésénél, hol a legerősbeknek mutatkozó, legszebb s legszellemesebb elméleti érvek is könnyen jégre vezetnek. A kétkamra-rendszer, igen kevés kivétellel, mindenütt el van fogadva az alkotmányos országokban, úgy köztársaságok, mint monarchiákban s az egykamra-rendszer, a hol ekkorig megkiséreltetett, mindenütt gyors halállal múlt ki, a tapasztalás bíráló szava előtt. — Franciaország, a folytonos változások hazája, 1791-ben kísérletet tett az egy kamarával, az »Assemblée législative« neve alatt, mely csakhamar nemzeti conventté alakúlt, de a legközelebbi 1795-iki alkotmány már visszaállította a két kamrát (Conseil des anciens, és Conseil des cinq-cents) s az első és második császárság különféle mesterséges és a szabadság külső színével kaczerkódó, de annak lényegét meggyilkoló kísérletei után, a francia köztársaság mai napig azon meggyőződésben van, hogy a szenátus intézményét nem nélkülözheti, bár, igen természetesen,



a pairséget nem tűri. Ellenben Angliában, hol mindent körömszakadtig conserválnak, az ősrégi pairség, a lordok házában mai napig is él, s az ellenében itt-ott alkalmilag felhangzó zaj csak igen csekély jelentőségű. — Az északamerikai egyesült államok szövetségi alkotmánya, s e szövetség minden egyes állama egy század óta fentartja szenátusait, s a délamerikai republikák nem kevesebb; az egyetlen régiebb keletű európai köztársaság, Schweicz, szintén felvette a kétkamra-rendszert szövetségi szervezetébe. — Az északamerikai szabad államok közül Pennsylvánia tett rövid ideig tartó kísérletet arra, hogy a két házat nélkülözze, de csakhamar meggyőződött ennek szükségéről, és szenátust választott magának. A köztársaságok ezen egyező meggyőződése a két kamra szüksége felől, legfőbb bizonyítéka azon hit helyes voltának, hogy az egykamra-rendszer nem valamely mellözhetlen követelménye a szabadságnak, s a demokracziai uralkodó áramlatnak, sőt azt veszélyes válságokkal fenyegeti. — Előttünk áll legközelebb Szerbia példája, melynek alkotmánya szerint nincs kétkamrarendszere, nincs felső háza, hanem az egyetlen egy szkupcsinába küld a fejedelem (már király), a nemzet 120 választottja közé, 40 tagot. Ezen rendszer következménye a válság, a melybe a szerb királyság, már létezése első évében, sodortatott; — factiózus ellenzék, mikor neki tetszik, lehetetlenné tesz ott minden alkotmányos kormányzást.

Azonban e tapasztalás nem gátolja, hogy az egykamra-rendszernek még ma is számos pártolója van, főleg Franciaországban. Fő s majdnem egyetlen érvök, hogy oly társadalomban, hol jogegyenlőség uralkodik a polgárok közt, s az osztályok egykori kasztszerű különbségei megszűntek, kell, hogy minden törvényes érdek homogén legyen, s a nemzet egy lévén, az azt képviselő gyűlésnek is egynek kell lennie. — A kétkamrarendszer hívei, kiknek száma legalább is tíz annyi, azt felelik erre egész röviden, hogy feltéve bár a legabszolútabb politikai egyenlőséget, az egyetlenegy souverain kamara mégis gyakran tévedésben lehet, s ha az igazságszolgáltatásban czél-szerűnek mutatkozik a bíróságnak legalább is két foka, melyek egyike felülvizsgálat alá vegye s kijavítsa a másiknak lehető tévedéseit: hasonló szükség forog fenn a törvényhozásban is.

Különösen pedig a monarchiákban még döntő érvek tekintetik az is, hogy igen veszélyes állapot volna szemközt állítani a monarchiát egyetlenegy souverain gyűléssel, minden közvetítés és ellensúly nélkül. — »Nem szabad úgymond Royer Collard —, hogy a demokraczia hullámai folyvást féktelenül ostromolják a királyságot. Egyetlenegy gyűlés dictaturája még a köztársaságokban is könnyen ölt elnyomó természetet, s tapasztalás szerint ekkorig mindenkor oda vezetett, hogy kényuralom lépett a szabadság helyébe.«

Az érveket azonban, melyek a kétkamra-rendszer mellett szólanak, gondosan meg kell válogatni, s a hamis érveket, melyek könnyen czáfolhatók, s végre is az ellenvélemény malmára hajtják a vizet, óvatosan elkülönözni a valódi érvektől, melyeket nem nehéz feltalálni, ha mindenféle hagyományos elfogultságokból s előítéletekből kibontakozva, egyedül a célszerűséget tartjuk szem előtt, s azon gyakorlati szükségét, mely a kérdéseket újból, ismételve s a demokrata elemű képviselőház ösztöneitől és szenvedélyeitől ment másnemű szempontokból megvitató másik gyűlés nélkülözhetlenségét tünteti fel, azon legmagasb cél elérésére, hogy közmegelegedést szülő, jó és üdvös törvények hozassanak.

Az érett megfontolásnak, a rögtönzés meggátolásának szükségét az egykamrarendszer védői is elismerik, csak hogy e cél nem két kamara, hanem az egy házban szabályozott eljárás, munkarend, késleltető ügymenet által igyekeznek elérni, p. o. hogy a rögtönzések lehetlenekké tétessenek, a ház osztályokká alakúl, hogy kisebb és a szenvedélyek hatalmának kevesebbé kitett körökben, több nyugalommal végezhesse munkálatait; a törvényjavaslatokat kétszeres, háromszoros tárgyalás alá veszi s bizonyos megszabott időközök által lassítja az eldöntés bekövetkezését. — Ha itt-ott, rövidebb időre, visszautasított is a felsőház eszméje: azonnal gondoskodni kellett valamely más szurrogátumról, mely ha a felsőháztól szervezetenleg eltért is, de céljára s feladatára nézve ahhoz hasonló volt. Mindezen szurrogátumok azonban csak igen tökéletlen pótlói a felsőházi intézménynek s távol sem bírnak annyi értékkel az elérendő cél tekintetében. Innét az eredmény, hogy a legszabadabb, s reformokra leghajlandóbb államokban is

épen úgy feltaláljuk a felsőház intézményét, mint az egészen conservativ szellemű és szerkezetű országokban.

A kérdésre tehát: van-e egyáltalában szükség két kamarára a törvényhozásban; feleletem ez:

Igenis van; de nem azon érveknél fogva, melyeket Montesquieu, a mult század nagyérdemű, de százada eszméiben még sok részben elfogúlt s főleg a történelmi tanuságok levonásában gyakran felületes írója, s újobban Guizot is, felhoztak. Montesquieu abból indul ki, hogy miután vannak az országban gazdag vagyon, magas hivatalok, történelmi név által kitűnő családok, van születési, hivatalos és pénzaristokraczia: ennek szükségkép kell külön képviseletet adni a törvényhozásban, hogy a fennálló rend ellenségeivé ne legyenek, s hatalmas befolyásukat annak megdöntésére ne fordítsák, sejtven, hogy különben a közszabadság az ő érdekeik elnyomatását vonná maga után. Minden államban léteznek független vagyonukból, ingatlan birtokaik vagy tőkék jövedelméből élő, és léteznek ismét kenyeröket munkájok által kereső osztályok, a társaságnak lényeges és örök alkatrészei, melyeket külön-külön képviselettel kell ellátni, ha egyiket a másik által elnyomatni s kifosztatni nem akarjuk. El felfogás, úgy hiszi a tulajdont megvédeni azok ellenében, kik azt fenyegetik, hogy a törvényhozás egyik teremében a nagybirtokosok, a gazdagok, a magas hivatalnokok gyűjtessenek össze, kik a másik teremben otthonos áramlatokat vétőjokkal ellensúlyozzák.

Első pillanatra feltűnik, hogy ez okoskodás igen nagy veszélyek magvát rejti magában, mert azon feltevésen alapúl, hogy a vagyon és a munka érdekei meg nem férnek egymással, s így egyenesen a socialismusnak, sőt a communismusnak nyújt fegyvert, a proletariátus gyűlölségét felizgatván a vagyonosok ellen; alkotmányosan szervezi s megörökíti a két nagy érdek közti harcot s odaveti a kisebb számú gazdagokat a munkájokból tengő, vagyontalan tömegek haragjának, melyeket azon gyanú tölt és keserít el, hogy ily külön arisztokratikus ház, a félelem és önzés ellensúlyozatlan ösztöneinek hódolva, igazságtalan utakra ragadtatik s a nép érdekeit elnyomja.

A gyengébb érvek közé tartozik az is, a mi, nem is épen általában a kétkamra-rendszer, mint inkább a lordok s pairek

házai, az arisztokratákból álló felsőházak szükségességének kimutatására felhozatni szokott, hogy t. i. egy külön felsőház, különösen pedig egy elkülönzött arisztokrata-testület, azért szükséges, hogy megvédje a trónt s az anarchia által minduntalan fenyegetett társadalmi rendet.

Némelyek főleg ez okból tartják szükségesnek a felsőházat, és e felsőházban különösen azért akarnak kiváló vagy éppen kizárólagos helyet adni a születési főnemességnek, mert szükséges közvetítőül tekintik azt a fejedelem s a nép között, mint a vallásban angyalok állanak Isten s ember között, s tőle várják, mint sok tekintetben érektárstól, esetleg a monarchia hősiességét, melynek bástyája nélkül ez a hullámzó demokracia folytonosan romboló ostromainak lenne kitéve. Montesquieu véleménye szerint a monarchia el nem lehet arisztokracia nélkül s viszont. — E vélemény azonban, melyet Montesquieu után ma is sokan hangoztatnak, a történelem fáklyájánál vizsgálva, a birálatot ki nem állja. Már Montesquieunek is, bár a legújabb kornak e tekintetben még inkább felvilágosító tapasztalataival nem bírt, a megelőző történelemből tudnia lehetett volna, hogy az arisztokracia, szükség esetében, mindig elégtelen védője volt a monarchiáknak, a hatalomra jutott s azzal visszaélő demokracia megtámadásai ellenében, és megfordítva, a népet sem szokta megvédeni a fejedelmi s udvari önkénytől, mely utóbbinak, rendszerint, hajlamai s érdekeinél fogva, inkább segílyt nyújtott a nép elnyomására, sőt gyakran a fejedelmek voltak kénytelenek védeni a népet a földesurak elnyomása ellen.

Bizony a régi földesurak arisztokracziája igen keveset gondolt az adóteher alatt roskadozó, kizsartolt nép méltó panaszai, míg maga, adómentessége lázító kiváltságának örvendett. — Századok folytán több trón rázatott meg nemesektől eredő lázadások s összeesküvések, mint a polgárok s a köznép féktelensége által, s a történet lapjain, nevezetesen a régi Spanyol-, Francia- és Olaszországban, több mint elég példáját látjuk majd annak, hogy a nemesség az önkényuralmat nem volt képes korlátolni s magát és a népet az ellen megvédeni, majd ismét annak, hogy itt egyedül, ott a polgárokkal egyesülve, a trónt megtámadta s ledöntötte, vagy udvari kamaril-

lák játékszerévé aljasítván, erkölcsileg megölte, s a nemzet jogai és szabadságai elnyomására udvari kegyenczekkel egyesült, sőt, mintha hazátlan volna, idegenekkel is szövetségelt szülőföldje ellen. Nagyobb erejű demokrata áramlatok ellenében pedig, kitört forradalmak idején, vagy önzőleg félre vonult és cserbenhagyta a veszélyben forgó trónt, vagy ha mutatott is fel egyes hősokeket, a loyálisnak s feláldozásnak dicső példáit, milyenek sem a Stuartok, sem a Bourbonok környezetében nem hiányoztak, a túlerő által csakhamar legyőzött és sikeres segínyt nyújtani képes nem volt. A felháborodott nép végtelen és feneketlen oceán, mely áldozatait elnyeli; s ha a vihar kitör, az arisztokraczia, a pairie, a szenátus előbb megsemmisül, mintsem a fennálló rendet megmenthetné. — Üres és képmutató hitegetés tehát, ha a népnek azt mondják, hogy a nemesség megvédi őt és szabadságait a fejedelmi önkény ellen, melyet befolyásával s tekintélyével mérsékel és gyengít, — s ha a fejedelmeket azzal áztatják, hogy javára s érdekében erős védőfalat képez a fellázadt nép ellen, melyet segít megfékezni; a miben különben is a »divide et vinces« erkölcstelen tana rejlik.

Montesquieu s újabkori véleménytársainak azon hite tehát, hogy a nemességből álló felsőház, mint közvetítő testület, megvédi a monarchia lényegét, gátolva azt egyrészt, hogy despotizmussá, s más részről a népszabadságot, hogy féktelen és korlátlan demokracziává ne fajuljon, a történet és tapasztalás által megczáfoltatik. E céljt jobban lehet elérni más eszközökkel, t. i. más alapra épített független testületekkel s a képviselőnek bölcs és czélszerű összealkotásával. Maga Montesquieu is, a született arisztokrata, elismeri, hogy a nemességen kívül még más önálló testületek szükségesek a törvények fentartására, olyanfélek, mint a régi francia parlamentek voltak, — midőn azt mondja: (II: 4) »L'ignorance naturelle à la noblesse, son inattention, son mépris pour le gouvernement civil exigent, qu'il y ait un corps, qui fasse sans cesse sortir les lois de la poussière, ou elles seroient ensevelies.«

Ha tehát a felsőházak létezésének szüksége csak ez alapon vitattatnék: könnyen kérdésbe vétethetnék másrészt, hogy ugyan mikor bizonyította magát illy védbástyanak az arisz-

tokraczia? mutatott-é a multban, midőn erejét és szellemét, vagy gyengeségét és korlátoltságát szabadon s akadály nélkül kitűntethette, elegendő képességet a veszélyezett trónok s államok megmentésére? A történelemben buvárkodó demokraták úgy fogják találni: hogy az udvarokat környező arisztokraczia, míg magáról azt hirdette, bérencz írók által, s talán őszintén hitte is, hogy ő az államlhatalomnak legerősb oszlopa, az előre törő áramlatokkal kitarató harcztot küzdeni sohase bírt, s a fenyegető veszélyek elől, fegyverét lerakva, hátravonúlt. Emlékeztetni fognak az 1789-ik évre Franciaországban, midőn a versaillesi udvaroneczok, kevés kivétellel, legelőször fordítottak hátat királyuknak s hazájoknak, ott hagyták a szerencsétlen monarchát bajai közt, melyekbe azt rossz tanácsaikkal bele sodorták, s csak bukása után panaszkodtak ellene, hogy korábban meg nem hallgatta őket. Kérdezni fogják, hol voltak a dölyfös urak a júliusi napok alatt? mit tettek XVIII-ik Lajosért márczius 20-kán, s X-ik Károlyért július 29-kén? mikor bizonyították be, egyes hősök kivételével, tömegesen, bátor és feláldozó hűségüket? s e példák után tagadni fogják, hogy az arisztokracziát az állam támaszának nevezni s reá, vész idején, számítani lehessen. Sőt Anglia történelmét vizsgálva is, melyet idézni szokás, ha a törvényhozásban résztvevő arisztokraczia erőteljes és hasznos befolyásáról van szó, azt fogják kiolvasni, hogy első Károly lovagjai s lordjai sem tudtak hasznosabbak lenni, mint a francia Bourbonok udvaronecz nemesei; ezek sem tudták megmenteni a Stuartok trónját, meggátolni a forradalom kitörését, a király halálát, s meghunyászkodtak a zordon Cromwell nagysága előtt.

A Montesquieu-érvet e szerint olyannak találjuk a történelem világánál, melylyel a kétkamra-rendszer elleneit lefegyverezni nem lehet.

Abból azonban, hogy a gyenge érvek semmit se bizonyítanak, egyáltalában nem következik, hogy jobb és erősebb érvek figyelembe ne vétessenek, s hogy a jobban oltalmazott s jobban szervezett kétkamra-rendszer elvettessék. Jobb érveket kell keresnünk s ilyeknek bőségében vagyunk. Lássuk ezeket.

Az egykamra-rendszer mellett felhozott legfőbb ok, me-

lyet Sieyés felállított, abban áll, hogy miután a törvény nem lehet más, mint a nép akarata, a népnek pedig egyazon időben két különféle akarata nem lehet, a törvényhozó testnek is, mely a népet képviseli, szükségképen egynek kell lenni. — A nemzet akarata, az általa demokracziai alapon megválasztott egy képviselő testület által nyerhet csak határozott és hathatós kifejezést.

Ezen, első pillanatra helyesnek tetsző okoskodás azonban gyökeresen hibás. A czáfolatot megadta Laveleye, melyet én sem jobban, sem szebben elmondani nem tudok, tehát szavait idézem. — »A feladat az« úgymond Laveleye »hogy oly módozat állíttassék fel, mely leginkább megfelel a közjónak s közérdeknek, ennek kikeresése és megállapítása pedig a tudomány s a tapasztalás dolga. Igen veszélyes állítás az, hogy mindenkor a nép akarata legyen törvény. Kétségkívül igaz, hogy a törvényhozó hatalmat a nép kebeléből kell származtatni, feltéve, hogy e nép már bír kellő felvilágosultsággal ügyeinek intézésére; de a nép képviselőinek szabadsággal kell birniok, hogy oly törvényt hozzanak, mely leginkább egyezik meg a közjóval, a közérdekkel, és ne csupán azt keressék, mit akar a sokszor tudatlan és szeszélyes tömeg, melynek a vitatott törvényhozási kérdésekben, melyekhez egyáltalában nem ért, nem is lehet határozott akarata. Ha mindenkor a tudatlan néptömegre hallgatna a törvényhozás, vajjon lehetséges volna-é valaha adót megszavazni, a közoktatást előbbrevinni, a közmunkákat czélszerűen rendezni stb.? A törvényhozáshoz tudomány és tapasztalás kell, az államfentartásra következetesség, conservatív szellem által mérsékelt józan reform szükséges, s azért a törvényhozásnak oly módja, mely ezen czélt biztosítja.« E meggyőződésből indulva ki, Sieyés, s az egykamrarendszer pártolóinak elmélete ki nem állja a bírálatot. Okosan önző nép maga is be fogja látni, hogy miután jó és üdvös törvényekre van szüksége, oly emberekre bizza a törvényhozást, kik jó és üdvös törvényeket alkotni képesek. — A kérdés csak az: egy- vagy kétkamra-rendszer által lehet-é jobban elérni a főczélt, hogy jó törvények hozassanak.

Kétséget alig szenvedhet, hogy e czél jobban el lesz érve, ha a törvényjavaslatokat két külön testület fontolja meg, s az

elhamarkodás, a rögtönzés, a szenvedély-sugallta erőszakoskodás jobban lesznek elkerülhetők a kétkamrarendszer mellett; hogy a jó törvényhozás biztosítékai jobban feltalálhatnának e módozatban, mintha csak egy kamra határoz, mely sok esetben hirtelenkedik, és a szenvedélyeknek és pillanatnyi behatásoknak enged, és csakhamar zsarnoksággá fajul.

A majdnem minden mai alkotmányos államban elfogadott kétkamra-rendszer főcélja, hogy a nemzeti törvényhozó hatalom az elhamarkodás veszélyétől megóvassék, s tanácskozásainak nagyobb óvatosság s érettség szereztessék meg, melyből azután a lehető legbölesebb s legezészerűbb törvények keletkezzenek. E célzt tekintve, a »kétkamra-rendszer« sokkal jobb, és biztosabb sikert ígérő, mint az egyetlen törvényhozó ház; mert csak a kétkamra-rendszer teszi lehetővé, hogy a törvényhozó hatalom önmaga kijavíthassa azon hibákat, melyeket az emberi ész korlátoltsága, hamis felfogás, politikai szenvedély, elvakult pártszellem, elhirtelenkedés, meg gondolatlanság szűlnek, s melyek különféle, ellentétes, egymás ellenében elkeseredett, s felbőszült pártokból álló nagy politikai testületek tanácskozásaiból folyó elhatározásokban majdnem elkerülhetlenek, — s mert: a gyakran változó, ezért ingatag s a következetesség szellemét nélkülöző, és túlságos rendszabályokra felhevülésében gyakran hajlandó, s a bölc mérséklet útjáról letérő demokratikus képviselőház mellett okvetlenül szükségesnek mutatkozik egy mérséklő, csillapító, inkább conservatív hajlamú s következetes testület, mint szenvedélyesen perlekedő, elfogult felek közt a bölc arbiter, mint háborgó tengeren a mythologia Aeolus istene, ki olykor elkiáltta a: »quos ego«-t — s lecsillapítani igyekeztek a zajgó hullámokat.

Távol van tőlem, hogy ezzel azt akarjam mondani, a mit már fennebb kárhoztattam, mintha a társadalom két fő irányát képviselő osztályoknak, az arisztokracziának s a demokracziának, a gazdag osztályoknak és a munkájából élő vagyontalan köznépnek, saját érdekei képviseletére két külön, egymással versenyző, egymást ellenőrző kamara felállítását tartanám szükségesnek, s a kétkamrarendszer nélkülözhetlenségének bizonyításánál azon szempontot akarnám magamévá tenni, melyet Montesquieu felállított s Guizot is átvett a francia demokra-



ziáról irt tanulmányaiban. Sőt egészen osztom Laveleye nézetét, hogy semmi sem lehetne botorabb eljárás, mint ily vezéreszméből indúlva, két ellenséges testületet szervezni s ez által azt nyilatkoztatni, hogy a magasb osztályok és a köznép, a tőke és a munka, az élvező gazdagság és a szerény kenyérkereset érdekei összeférhetlenek s egy hajlékban meg nem lakhatnak a nélkül, hogy egymást el ne pusztítsák. — »Ily elmélet ma már el van ítélve« úgymond Laveleye <sup>1)</sup> — nem szabad megengedni, hogy a gazdagoknak elkülönzött érdeke van a nemzetétől, s nem szabad nekik, e czimen, külön képviselést adni.«

Szabad legyen felhoznom e fontos kérdésben a nagy Benthamnek, ez eredeti, mély gondolkodónak némely nézeteit <sup>2)</sup>, melyekben a kérdés minden oldala meg van rostálva, s azon világossággal előállítva, mely az eszmedús angol radical-reformer gyakran túltömött és nehezen érthető műveit feldolgozó francia Dumont munkáit jellemzi. — Jó és czélszerű-e két gyűléssel bírni, melyek egyetértése szükséges legyen a törvények érvényére? Vannak okok mellette és ellene, melyeket röviden felsorolok. — megjegyezvén, hogy Bentham főleg és különösen az angol viszonyokat s állapotokat tartja szem előtt, melyeknek érdeke azonban reánk nézve is igen jelentékeny, kik az angoloktól méltán szeretünk tanulni állambölcséséget, s azoknak államfentartó elveit örömet sajájtítjuk el, és igen jól tesszük, ha elsajájtítjuk. Az igazságok, melyeket Bentham elmond, minden felsőházra, minden kétkamra-rendszerre illenek, ha a felsőház más elemekből áll is, mint az angol lordok háza, de mindenesetre oly elemekből, melyek jellege s természete különböző a demokrata képviselőházétól.

A törvényhozó test megosztása azt a bajt szülheti, 1. hogy a kevesebbségé lesz a többség sikere, a mennyiben az egyik gyűlés egyértelműsége meghiúsulhat a másik gyűlés

<sup>1)</sup> Laveleye Emil : Les formes des gouvernements dans les sociétés modernes. 30-ik fejezet. Magyar fordításban Tóth Lőrincztől, az akadémia kiadásában.

<sup>2)</sup> Lásd : Tactique des assemblées législatives par E. Dumont, Ouvrages extraits des manuscrits de Jeremie Bentham (második kiadás, Paris, 1822. negyedik fejezet.)

egyetlenegy szavazatnyi többségével szemközt; 2. a megosztás oda vezethet, hogy az elkülönzött törvényhozási tényezők minősége szerint, különböző célzatoknak szerezhet túlsúlyt, s egyes külön osztályok érdekeit ellentétbe hozhatja az egész nemzet érdekeivel; 3. két részre osztott törvényhozó test mellett az udvar vagy kormány részéről gyakorolt megvesztegetés is tágabb tért nyerhet, mert ha az egyik gyűlés többsége biztosítva van a hatalom részére, ez már elég arra, hogy a másik figyelmen kívül hagyathassék; 4. két házra oszolva, mindegyik gyűlés meg van fosztva azon értesítés, felvilágosítás egy részétől, melyet megnyerhetne az együtt tanácskozás által. Ugyanazon okok s érvek nem lépnek fel a két elkülönzött házban ugyanazon erővel s hatállyal; a döntő érvek, melyek a szavazatokat megnyerték az egyikben, talán nem adattak elő a másikban, vagy kevesebb súlylyal s nyomatékkal emeltetnek ki; valamely törvényjavaslat szerzője, ki mélyen tanulmányozta tárgyát, nem lesz jelen a gyűlésben, hol a javaslat ellen kifogások tétetnek, s a kérdés eldöntetik a nélkül, hogy a legfőbb szempontok kellőleg kifejtetnének s meghallgattatnának. El baj nem oly súlyos, ha a tanácskozások nyilvánosak s gyorsan egymásra következők, mert így az okok, melyek érvényesültek az egyik gyűlésben, ismerve lehetnek a másikban; 5. a felosztás szükségkép némi haszontalan hosszadalmasságot s késlekedést von maga után; két gyűlés nem foglalkodhatik egyazon időben egyazon tárggyal; 6. két gyűlés nem képzelhető a nélkül hogy némi ellentétes követelések ne forduljanak elő; vannak illetőségi kérdések, melyek időfogyasztó alkudozásokra, kiegészítési kísérletekre s gyakran éles szakadásokra vezetnek; a hatalomkör, előjogok s kiváltságok feletti viták, az idővesztésen és elkésérítő, kártékony természetükön kívül, gyakran mindkét gyűlést mozdulatlanságra kárhoztatják. Példa erre a szünet nélkül czivakodó régi francia »États generaux« — az udvar, a kormány, táplálta a rendek közti egyenatlenséget, legyőzte egyiket a másik által s e versengésben mindenkor menthető ürügyet talált, hogy a gyűléseket feloszlassa; 7. kétkamra-rendszer mellett a kezdeményezés jogát rendszerint az egyik gyűlés gyakorolja, s a másikat egyszerű negatívára, vétóra szorítja, a mi természetes és termékeny forrása a kártékony

versengésnek, panaszoknak, tétlenségnek s visszaéléseknek. — Ha két ily hatalom alakúl, melyek egyike a kezdeményezés, másika az egyszerű tagadás jogával van felruházva, tekintve a személyes érdeket, azon egyetlen indokot, melyet mindenkor biztosan lehet számbavenni, — azon testületnek, mely negatívára van szorítva, érdeke lesz mindent ellenezni, mert nem mutathatja hatalmát egyébben, mint a visszavetésben; semmivé lesz, ha elfogad és helyesel. Ily negatív testület, megfosztva a dicsőség ösztönétől, a becsvágy ingerétől, észrevétlenül lerázza magáról a munkásság szokását s unalmas robotnak tekinti feladatát; a könnyebb részt tartja fenn magának: ellenezni mindent, kivéve oly ritkább eseteket, midőn fél magát kompromitálni a közvélemény előtt, s veszélyt vonni magára gyűlöletes ellentállás által, vagy pedig restségbe s részvétlenségbe süllyedni.

A két kamrarendszert ajánló előnyök pedig: 1. a vitakozás attól várható érettsége; biztos eszköze az az elhamarkodás korlátozásának, a meglepetések megelőzésének. Igaz, hogy az egykamrarendszerben is lehet szabályokat alkotni, melyek a javaslatok többszörös megvizsgálását parancsolják, az ügyek fontosságához képest; ez az, a mit láthatni az angol »House of Communs« eljárásában a háromszori felolvasás, különböző időszakokban ismételt három megvitatás, a billemek bizottságokban megbeszélése, a komiték jelentései stb. alakjában; megannyi ovatosság, mely a meglepetéseket lehetleníti s a határozatok érettségét biztosítja. Igen, de egy gyűlés ha a legjobb szabályokkal bír is, csak addig tartja tiszteletben ezeket, míg neki úgy tetszik. A tapasztalás bizonyítja, hogy könnyen túlteszi magát azokon, s hogy a körülmények sürgősége, az állítólagos szükség mindig ad kész és pedig népszerű ürügyet mindazt tenni, a mit az uralkodó párt akar, s engedni a napi szenvedélyeknek. Ha ellenben két gyűlés van: a formák okvetlenül tiszteltetni fognak, mert ha az egyik sérteni merné azokat, a másiknak ez által törvényes okot adna elvetni mindazt, a mi a formák sértésével lett keresztülerőltetve, s a mi hozzá terjesztetik gyanús újítások közt. Különbösen is, az egyazon gyűlésben ismételt megvitatások sohasem nyújtanak oly biztosságot, mint azok, melyek különböző testületektől erednek. Az érdekek és nézetek, a szokások, sőt az előítéletek kü-

lönfelesége is egyáltalában szükséges arra, hogy a tárgyak minden oldalról szemre vétessenek. Emberek, kik sokáig együtt működnek, könnyen hasonló szempontokat, összeköttetéseket; testületi szellemet s routint sajátítanak el, melyeknek természetes korrektívuma csak egy másik, különböző szokású, hajlamú, érdekű testületben van. E második gyűlést tehát úgy tekinthetni, mint felebbviteli bíróságot az első ítélet után, melynek szükségességét senkise vonja kétségbe.

Másik fő előnye a kétkamrarendszernek: az egyetlen gyűlés könnyen zsarnoksággá fajuló hatalmának megszorítása. — A nép által választott s új választáskor elmozdítható képviselők gyülekezete, már csak ez eredeténél fogva is, oly függésben van, mely kényszeríti őt megbízóinak óhajtását szem előtt tartani; de nem kevesebbé igaz, hogy az egyetlen törvényhozó gyűlés csak afféle vélt felelősség alatt áll, melyből csak igen tökéletlen biztosíték származhatik hatalmának visszaélései ellen. Ha ellenben két, külön alkatú gyűlés van; egyik természetes féke a másiknak. Ugy a jogokat nem tisztelő demagogia, mint a népjogellenes áramlat veszélye erejét veszti. Ugyanazon egyének alig gyakorolhatnak hasonló befolyást a két testületben, mint a milyennel uralkodnak saját házokban. A bizalomnak és tehetségeknek dúsabb versenye merül fel; az egyik testület féltékenysége ez esetben védőeszköz lesz a másiknak túlkapásai ellen, s az alkotmány és jogok fentartatnak, megőriztetnek épen az érdekek és hajlamok által, melyek ellenzetes irányban működnek.

Figyelemreméltó tekintet az is, hogy ha nagyobb államban csak egy törvényhozó kamra van, annak tagjai vagy túlságosan nagy számuak lesznek, s e túlnagy szám lehetlenné teszi a czélszerű működést, vagy pedig csak oly kisszámú képviselők választása lesz megengedhető, mely nem elegendő a közbizodalom megalapítására.

A mit Bentham a nemesek s nemnemesek elkülönzésének hasznairól beszél, inkább csak az angol viszonyokra vonatkozik. Oly államban, hol hatalmas kiváltságos testületek léteznek, mint: nemesség és papság, jobbnak látja ezek tagjainak külön gyűlést engedni, mint őket a népképviselőkkel összevegyíteni egyazon házban; mert félni lehet, hogy ha számuk meg

nincs szorítva, a rendelkezésökre álló rang és nagy vagyon hatalmánál fogva túlsúlyra vergődhetnek a választásoknál s esetleg árthatnak a szabadság és haladás ügyének, míg ellenben, ha külön működnek, eljárásuk egész felelőssége fejeken nyugszik, s nem lehet nem tudniok, hogy az ország személyes érdekeiből magyarázza magokviseletét, s a népszerű törvények makacs elutasítása kiteszi őket az egész nemzet szigorú ítéletének, melylyel hosszasan dacolni végre sem képesek; — egyazon gyűlésben vegyítve a nép embereivel, eltakarva s titokban gyakorolhatnak befolyást, szavazataik elrejtőzvé az összes szavazatok közt.

A mi a kétkamrarendszer ellen felhozott nehézségeket illeti, azok legnagyobb része eloszlatható a kamrák attributumainak s egymáshozí viszonyának czélszerű szabályozása, jó ügyrend s eljárás által, melyre ezúttal ki nem terjeszkedhetem.

Nem lehet eltagadni, hogy a törvényhozó test megosztása, bármilyen legyen is a két kamara szerkezete, némi és nem csekély akadályokat gördíthet a haladás, s a visszaélések orvoslása elébe. E rendszer kevesbbé alkalmas haladni és teremteni, mint megállani s fentartani. Innét ítélendő meg, mennyire illik az egy, már meglevő alkotmány keretébe. Az állam hajója, e két horgony által biztosítva, oly ellentállási erővel bír a viharok ellenében, melyet neki semmi más eszköz meg nem adhat oly mértékben. A rombolás, jőjjön az bár felülről, vagy alulról, nehézzé van téve; a haladás lassúbbá lesz, de más czélszerű intézmények hozzájáruló segélyével, biztosabbá és szilárdabbá. — Ha azon felfogásnak hódolnánk is, hogy a törvényhozás fő súlypontja mindenkor a képviselőházban van, s a felsőház inkább csak azon szerepet játszani van hivatva, mint a kerékkötő láncz a kocsin, melyre egyenes, síma uton szükség nincs: mégis el kell ismernünk az intézmény nagy hasznát oly esetben, ha a szekér olykor — a mi kikerülhetlen — meredek lejtőre jut, s lerohanás veszélyétől fenyegetetik. Ekkor jót tesz a dörzsfék, mint, nem tudom már hol, olvastam.

Kitünik az előadottakból, hogy bár vannak a kétkamrarendszernek tagadhatlan hátrányai is, melyeken egyébiránt

bölcs berendezés, az attributumok czélszerű meghatározása és jó házsabályok által nagyrészen segíteni lehet, de sokkal jelentékenyebbek s túlnyomók az előnyök, melyek a kétkamra-rendszer által elérhetők, a sokszor említett főczél t. i. a jó törvényhozás tekintetében. A felsőház lassítja a törvényhozás menetét, de ez nem árt, sőt e téren használ, mert a gyorsaság nem biztosítéka, sőt többnyire ellensége a munka jóságának. A gyorsaság szükséges ott, hol hirtelen beállott fenyegető vi-szályok megelőzése s elhárítása a feladat, de különben a rög-tönzés, az elhamarkodás a törvényhozás legnagyobb veszélye s midőn régi intézmények javítása s újak megkísérlése van napir-enden: higgadt, lassú, érett megfontolásra van szükség, ha valami maradandót akarunk alkotni.

De hazai viszonyaink közt, melyeket a törvényhozásban figyelmen kívül hagyni nemzetelleni bűn volna, még különö-sebb tekintetek is tanácsolják, sőt parancsolják, hogy legyen erős, hatályos, tekintélyes felsőházunk, mert

1. a soknyelvű s többféle népfajtól lakott ország kép-velőházának demokratikus szerkezete s jelleme; a választási törvény, mely nyelv- és fajkülönbség miatt a választói jogból senkit ki nem zár, kedvező lévén a nemzetiségi aspirációknak s ki nem zárhatván saját kebeléből a magyar felsőbbség ellen ki-kitörő fellázadásokat, melyeket románok, szerbek és az éjszaki panszlávok részéről nem egyszer tapasztaltunk: szükségünk van nekünk magyaroknak, kikről ez ország neveztetik, melyet őseink kiontott drága vér árán s politikai bölcsességgel nem ke-vesbbé mint hősi erővel birtokukba vettek s abban századokon át megtartani tudtak, — oly testületre, mely a magyar faj tör-téneti jogait s érdekeit híven s erőteljesen megvédelmezze, melyben a magyar állameszme megtestesülve legyen. Ez lenne a m. felsőház legszebb, legszentebb feladata s kötelessége.

2. Az Ausztriával kötött dualisztikus viszony, azon nem igen boldog és nem nagyon megelégedett házasság, melyben az egyik fél, kiterjedt rokonságában, nagyobb gazdagságában s ipari fejlettségében elbizakodva, sokszor hajlandó a túlhatal-maskodásra, nagyon is kívánatosná és szükségessé teszi, hogy a koronás fejedelmet s udvarát befolyásos magyar arisztokra-

zia is környékezze, mely Budán egyensúlyt tartson a bécsi Burgba járatos osztrák és cseh főnemességgel szemközt.

Szerencsés az az állam, melyben a politikai nemzet összetetalálkozik a nemzetiséggel. De a mi államunk ezzel nem dicsekedhetik: ez különféle népfajokból áll, melyek izgatók befolyása alatt vannak, kik nem akarják elismerni a nagy igazságot, hogy a nemzet politikai fogalom, melyet a történelem s közjog alapít meg, hogy minden egységes és erős államban csak egy nemzet lehet, s annak az a nép adja nevét s bélyegét, mely az államot megalapította és századokon át fentartotta. Ily helyzet sajtáságos intézményeket követel, s más helyzetben levő népektől mintákat nem kölcsönözhet.

Felsőház tehát nekünk mulhatlanul kell. De ha kell, legyen olyan, mint az elérendő czél tekintetéből lennie kell; erős, egészséges, tekintélyes, független, hazafias; nem csupán pipere, czifraság, fényűzés; nem a régi századok múmiája, de nem is oly ábrándos léggalota, mely alól minden történelmi alap kivételt.

Ily egészséges, életerős felsőház föltételeit, elemeit hol találjuk fel? milyen az a történelmi alap, melyen fejlődött, s melyet meg kell tartanunk? mi kell hozzá, hogy a történelmi alapra épített intézmény a kor kívánalmainak is megfelelő alakot nyerjen, s czéljának a modern alkotmányosság, a demokracziai áramlat korában, a szabad választásra épített népképviselőház szomszédságában is, megfeleljen? — ennek fejtegetése képezendi a következő fejezetek tárgyát.

A jelen állapotot tekintve, előttem is tisztán áll, hogy a nép által közvetlenül választott demokratikus alsóház, s nem választott, hanem részint születési jogon, részint kinevezésen alapuló felsőház, mint a mostani, oly összeférhetlen két testület, melyet sokáig fentartani nem lehet. Nem szenved kétséget, hogy a nép által választott, annak vágyait képviselő gyűlés, s csupán a főnemesekből, főpapokból és kinevezett, függő hivatalnokokból álló felsőház egymással össze nem egyeztethető s egymás mellett sokáig meg nem állható elemek. A törvényhozó test így alkotott tényezőinek kikerülhetlen összeütöközései, feltéve, hogy azok egyike sem akar zerus lenni, s hatalmát mindegyikük erőlyesen akarja gyakorolni, roppant

bajokba s veszélyekbe dönthetik az államot. Ha a született arisztokraták makacsan ragaszkodnak előítéleteikhez s hagyományaikhoz, s ha egy lelkiismeretlen rossz kormány fel akarja használni kinevezett s függő hivatalnokai szavazatát szabadsággellenes céljai keresztülvitelére, míg egyszersmind a tőle ugyan közvetlenül nem függő, de a monarchiával természetesen rokonszenvező elemeknek is kedvét keresve, ezeket lekötelezi s magához vonja: mi könnyen nyer törvényes szentesítést alkotmány sértéseire, s a szabadság megnyirbálására, — s a képviselőház kitartó ellenszegülése esetében készen áll az erőszakos elnyomás vagy az anarchia s polgári háboru. Hogy oly felsőház mellett, milyen ekkorig a magyar főrendiház volt, az állapotok ekkorig is rosszabbakká nem lettek, csak dicséretére válik azon kormányoknak, melyek a helyzet előnyeivel vissza nem éltek; mert a meglévő intézmények mellett a lehetőség meg volt a tetszés szerinti visszaélésekre. Ha ily állapotban az alkotmányos élet zátonyra vagy örvénybe nem jut: csak az alkotmányos fejedelem törvénytiszteletének, a kormány becsületességének, s a felsőházi tagok részint felvilágosult és hazafias érzelmeinek, részint talán erélyhiányának tulajdonítható. De tegyük fel a bekövetkező esetet, hogy az ország kormánya nem szabadelvű, s törekvései találkoznak a főrendek arisztokratikus elveivel a rákúton, mely mindkettőjüknek kedves, s a kormánytól függő hivatalnokok és a született törvényhozók egyesülnek a képviselőház szabad szellemű s haladási törekvéseinek elodázására, vagy szabadság- s alkotmányellenes célzatok keresztülvitelére: azonnal elő kell állani vagy kénytelen s meggyőződés elleni engedékenységnak a jó ügy kárára, vagy a legveszélyesb összeütközéseknek, vagy épen a polgárháborúnak. Hogy ez utóbbi legnagyobb s kiszámíthatlan következtű veszély kikerültessek: a káros engedékenység szelleme fog győzni, vagy ha az elvűség kitartása nem enged: bekövetkezik az anarchia, mely ismét csak abszolutizmust teremt a megfélemlített s eszevesztett ország nyakára. Bizonyítja ezt az 1848. előtti törvényhozás szomorú története; fájó emlékezetünkben van az akkori főrendek többségének a legjobbak részéről ismételve keserűen megrótt, az akkori bécsi kormány által táplált és szított ellenszegülése, a legüdvösbb reformok, sőt a legszen-



tebb nemzeti törekvések megakadályozására, melyet a forradalom kitörése, s ennek elnyomása után a legsötétebb abszolutizmus rémuralma követett. — Hogy az alkotmány visszaállítása óta ily jelenségek nem mutatkoztak: ennek csak örülni lehet, de ez nem eléggé megnyugtató, s nem szól a beteg helyzet mellett. Az alkotmányos intézményeknek úgy kell megalkotva lenniök, hogy általok a jog és szabadság minden eshetőségre biztosítva legyen. A mostani helyzet csak addig tűrhető, míg a fejedelem alkotmányos érzelmű, s a kormány nem reakcionárius; ellenkező esetben azonnal élesen főgnának feltűnni annak veszélyei.

Ily veszélyeket kell megelőzni, és lehet, legalább egy részben az által, ha a felsőház úgy szerveztetik, hogy ily nagy összeütközések elő ne fordulhassanak; ha abból a függő elemek eltávolíttatnak, ha az arisztokrata elem más elemekkel való vegyítés által mérsékeltetik, s a képviselőházhoz való viszonya bölesen szabályoztatik.

### III.

Mielőtt saját szerény véleményemet előadnám, szabad legyen rövid szemlét tartanom azon tudomásomra jutott tervek felett, melyek a politikai lapok hasábjain, de külön röpiratokban is, és pedig nagyobb részint tekintélyes publicisták s oly nagyérdemű veterán államférfiak tollából láttak napvilágot, kiknek szava a hazában méltán nagy súlylyal s befolyással bír. E sorban látjuk mindenekelőtt *Szögyényi-Marich László* ő excját, e nagy tiszteletre méltó férfit, épen a reform alá veendő fényes testület alelnökét, s akadémiánk igazgató tanácsának tagját; itt látjuk a miniszterek közül *Trefort Ágoston* kultuszminiszter ő excját, Sopronvárosa országgyűlési képviselőjét, ugyancsak az akadémia kitünő tagját; *Somssich Pál* ő excját, képviselőt, a nagynevű s ékesszóló publicistát, ki a *Lloyd*-ban, s *Pulszky Ferencz* t. társunkat, ki a *Pesti Napló* hasábjain nyilatkozott; főlemlitem még *Dózsa Dániel* kúriai bíró urat, ki a »*Kolosvári Közlöny*«-ben, *Neumann Ármin* urat, ki a székesfehérvári »*Szabadság*«- ezimű lapban, *Beksis Gusztáv* urat, ki az *Ellenőr*-ben, *Pártos Béla* buda-

pesti ügyvéd urat, ki külön röpiratban s *Koroda Pál* urat, ki a »*Magyar Szemlében*« adta elő nézeteit. — E nyilatkozók részint egymást is bírálják, mi által az eszmecsere csak érdekesebbé válik.

A felsorolt nyilatkozatok közt egy sincs, mely a két ház szükségét és czélszerűségét kétségbevonná; egy sincs, mely a mostani állapotot fentartani akarná, a reformot kikerülhetnek ne látná; egy sincs, mely a született főrendűek összes számát, minden megszorítás s kvalifikáció nélkül, mely a főispánokat, a kormánytól függő közigazgatási tisztviselőket, mint ilyeneket, s a czimzetes püspököket a felsőházban jövőre is megtartani akarná, egy sincs, mely a mostani elemet más elemekkel felfrissíteni ne tartaná czélszerűnek. — E részben teljes egyetértés mutatkozik. Lényeges eltérések merülnek azonban fel a történelmi, arisztokratai elem részvétének arányára, mértékére s azon módozatra nézve, mely szerint ezen egyik alkotó elem törvényhozói jogosultsága szabályoztassék, azon kérdésre nézve, hogy e tekintetben a hitbizományok birtoklása, az adócensus, a vagyon minő befolyást gyakoroljon, s hogy a választás kik által gyakoroltassék, hogy a született főrendeknek, mint ilyeneknek, történelmi joguk alapján, kivétel nélkül hagyassék-e meg eddig élvezett törvényhozói jogosultságuk, vagy annak mellőzésével, választás vagy királyi kinevezés útján kerestessenek ki a megfelelő elemek; a választást maga a főnemesi testület vagy a képviselőház, vagy az összes választó nép eszközje-e? hogy továbbá a felsőház azon tagjai, kikkel a főrendiház felfrissíttetni czéloztatik, kinevezés vagy népválasztás vagy a törvényhatóságok által állíttassanak-e azon helyre, hol reájok a legmagasztosabb teendő vár? hogy a törvényhatóságoknak, mint ilyeneknek, engedtessék-e a felsőházban arányos képviselet, miután a főispánok többé ott ülni nem fognak? hogy az egyház, mint ilyen, legyen-e képviselve, és pedig a vallás-egyenlőségi törvény szellemében, azaz: a nagybirtokú r. katolikus s óhítú klérus mellé sorozva más hitfelekezetek szegény, egyszerű főpapjait is? hogy a bíráknak legyen-e ott helyök? stb. — Ezen vitás kérdésekre nézve a vélemények tetemesen eltérők, azon politikai iskolákhoz s meggyőzésekhez képest, melyekhez a tervezők tartoznak. — Legkifejezettebb demokrata

színezettel bírnak *Pulszky Ferencz* s *Pártos Béla* nézetei, s mind több-több conservatív szellemet mutatnak *Somssich* és *Trefort*; s legkonzervatívabb, bár a jelen állapothoz képest szintén erősen haladó és átalakító szellemű *Szögyényi-Marich László* ur nézete.

Szögyényi ő excja szerint <sup>1)</sup>, ki javaslatában az 1870-iki főrendiház Deák-pártjának előterjesztését vette alapúl, bár azt lényegesen módosította, — a jövőre »felsőház« nevet viselő főrendiházat az uralkodóház 18 évnél idősb s a honban birtokos herezegein s a zászlósúradon és főpapokon kívül a hitbizományok élvezői, s a mostani főrendi családok tagjai, megszorított számban, végre a korona által a közérdekek szolgálatában szerzett különféle érdemeik folytán életfogytiglan meghívott kitünő honpolgárok, ez utóbbiak polgári s vagyoni állásra való tekintet nélkül, képeznék. Hogy a mágnások jelenlegi tulságos száma korlátoztassék, minden egy-egy mágnáscsaládból csak egy-egy tag, és pedig a legidősb tag, mint családképviselő hivátnék meg, bizonyos feltételek mellett. E feltételek, hogy az ilyen családtag legalább is 1000 fr. adót fizessen, s az országban legalább félévig állandó lakhelylyel bírjon. Ha a család legidősb tagja ezer fr. adót nem fizetne, az országban nem laknék, vagy jogával élni nem kívánna, vagy végre hivatalos méltósága folytán már különben is felsőházi tag lenne: a család képviselői jog átszállna az őt korban követős a mondott feltételeknek megfelelő más családtagra. — Oly családok, melyeknek egyik tagja sem bír a mondott feltételekkel, nem lennének meghivandók. — A hitbizományok élvezőinek joga, kik mint ilyenek ülnének a főrendiházban, a javaslat szerint 3000 frtnyi évi adófizetéstől föltételeztetnék. Azok, kik jövőben alapítanak hitbizományokat, a tagságból absolute kizárva nem lennének ugyan, de e jogot csak külön királyi meghívó által nyernék meg. — Végre, történelmi jog alapján, a főrendiháznak tagja lenne minden mágnás, a ki magyarországi birtoka után 10,000 frtnyi adót fizet, még ha oly családból való is, kinek legkorsabb tagja már a házban ül. A főispánok s megyéivel nem bíró

<sup>1)</sup> Igénytelen nézetek a magyar főrendiház szervezéséről. Sz. L. Kéziratkép nyomatva, Szommer Imrénél Székesfehérvártt. 1882. Nagy 8-r. 30 lap.

czimzetes püspökök jövőre ki lennének zárva; ellenben a két protestáns, s az unitárius egyház főnökeinek hely adatnék. — Az ekképen történeti jog alapján meghivottak száma, Szőgyényi ő excja számítása szerint, mintegy 250-re menne. Legfeljebb felényire mehetne azok száma, kiket a korona hívna meg a közügy szolgálatában szerzett érdemeikért, a törvényhozási, birói, katonai pályáról, a tudományok, irodalom, közoktatás, művészet, ipar, kereskedés és mezői gazdaság teréről.

Szőgyényi ő excja tehát, összhangban a főrendiház Deák-pártjának 1870-iki javaslatával, a felsőházban ülhetés jogosultságát, túlnyomó részben, a régi történelmi jogra, s az öröklésre fekteti, a politikai ősrégi patricziátust jövőre is fentartja, s csak kisebb mérvben gondoskodik arról, hogy e patricziatus, a fejedelem által időnkint életfogytig kinevezett s tetszés szerint más elemekből vett vegyület által némileg mérsékeltesék, merev olygarchicus testületté ne fajúljon s az élet haladásával lépést tartson. Ez alapra háromféle csoportot állít, a legalább 3000 forintnyi egyenes adót fizető hitbizományélvezők, a családok legalább 1000 firt egyenes adót fizető legkorosabb tagjai mint családképviselők, és a 10,000 firt egyenes adót fizető, tehát leggazdagabb mágnások csoportjait.

Ez alapnak az 1870-iki említett bizottság javaslatából átvett, stylusára nézve kissé absztrakt indokolása következő: »a társadalom fejlődése folytán keletkezett kedvező születési és vagyoni állások előnyei magasztosb feladatok kitüzése által lévén ellensúlyozandók: a jelenkor, e czélra hivatott politikai állásokat, — a magyar intézményekben mindenkor létezett rugékonyság mellett is — nehezen fogadna el, ha azokat egészen újból teremteni kellene, és ha azoknak szellemi nyomatéka a tényleg fennálló viszonyokban, hagyományos érzületben, történelmi jogban és a nemzet megszokásában nem birná gyökereit, melyeket új életre ébreszteni nem lehet, ha a nemzet fejlődésének irányzata velök egyszer végleg szakított.« — Világosan s egyszerűen szólva: »a magyar nemzet a multtal teljesen szakítani nem akar; érdeke nem túri, hogy a régi, történelmi, a nemzet vérével, lelkével, szellemével összenőtt elemek helyébe egyszerre olynemű új elemek foglalják el a tért, melyekben nincs biztosíték az iránt, hogy az önző anyagi érdekeken túl

nemesebb és magasztosabb feladatokat is megértsenek, — nem akar helyet engedni korcs, idegen szellemnek — szóval: Magyarország magyar akar maradni, s nem akar a plutokracia molochjának, az aranyborjúnak, martalékul esni; nem akarja hagyományos nemzeti érzelmeit, óhajtásait, törekvéseit, ihleteit, melyeket a faj java, a történelmi magyar nemzet, képvisel, anyagi önzés mocsárjába s a magyar nemzetre halált hozó kozmopolitai áramlatok tengerébe fojthatni. — Hogy e cél elérésék, a történelmi jogok, a hagyományos nemzeti szokások alapjáról egyszerre, rögtönözve lelépni nem szabad, — s ennek biztosítéka egyedül a régi magyar főnemesség méltányos arányú törvényhozási befolyásában fekszik.

A mélyen tisztelt főúr azonban maga is érezvén, hogy e kiindulási pontot az újabb idő felfogásaival s követeléseivel ki kell egyeztetni, gondoskodni kívánt arról is, hogy az ily alapon alkotott felsőház elzárt testületté ne váljék, s új elemekkel folyvást felfrissíttessék, ez által a nép rokonszenvét megnyerje, s tagjai megóvassanak azon közönytől, feladatuk megoldása körül, melylyel a kizárólag születési jogra alapított felsőházak nem alaptalanul vádoltatnak; míg viszont a magas állású, tekintélyes és gazdag születésű főnemesség kellő arányban felvétele megőrzi a felsőházat azon jelentéktelenségtől, mely a csupán életfogytáig nevezett tagokból alakult felsőházak szembe-tűnő árnyoldala. A mondott felfrissítés céljából ajánltatik a túlnyomó született arisztokrata elemnek mérsékelt arányú vegyítése oly elemekkel, kik esetleg demokraták is lehetnek, t. i. a társadalmi és politikai élet sokoldalú viszonylataiban szellemi vagy anyagi téren kiváló szolgálatokat tett s magoknak a közügyek körül nagyobb érdemeket szerzett férfiakkal, »a nemzet hírnevének tényezőivel«, kiket a korona saját tetszése s választása szerint a törvényhozásban való részvét diszes jogával éltök fogytáig felruházhat; — csakhogy e férfiak száma, kik a felsőházi tagságot kinevezés útján nyerik, a született, örökös törvényhozókénál mindenesetre jóval kevesebb legyen, s túlsúlylyal amazok birjanak.

A r. kath. érsekek s megyei püspököknek s az országzászlósoknak, mint a főrendiház történelmi legrégebb elemeinek, a felsőház tagjai sorában leendő meghagyatása, a tisztelt

tervező szempontjából, s véleménye szerint bővebb indokolást nem is igényel. A méltányosság és viszonyosság tekintetének hódol az által, hogy a más vallású egyházfőnököket is be- bocsátja.

A főispánoknak vagyis: törvényhatósági kormányzóknak kizárása indokolva van mai hivatalos állásuknak a régihez képest átváltozása s egész erejüket és idejüket igénybevevő elfoglaltatásuk által.

E javaslat tehát főalapul veszi a történelmi jogosultságot, s a cenzus alkalmazását csak mellékesen engedi meg, a mennyiben az a mostani túlságos nagy szám korlátozására okvetlenül szükséges. Mert noha a főúri családok nagyszámú tagjai, a gazdag Esterházyak, Batthyányiak, Zichyek, Károlyiak, Pálffyak, Andrássyak stb. magasb cenzus mellett is tagjai maradhatnának a felsőháznak, sok nem kevesebb fényes történelmi multtal bíró mágnáscsalád, mai csökkent vagyoni állása mellett, kimaradna, a mit ő excja helyesnek nem tart. Ezért kívánja, hogy minden mágnáscsalád képviselve legyen legöregebb tagja által, habár az csak mérsékeltabb (1000 frtnyi) adót fizet is, csak az országban állandóan lakjék, mely utóbbi kellék a magyar haza s annak közügyei iránti érdekekkel amúgy sem viseltető absentistákat s honosított külföldi mágnásokat fogná a meg nem érdemlett jogtól, a közügy érezhető vesztesége nélkül, megfosztani. Ezeken kívül még csak a nagyobb (3000 frtnyi) adót fizető hitbizományélvezőknek, s egyedül cenzus alapján, csak a legvagyonosabbaknak (a 10,000 fr. adót fizetőknek) ad helyet. Csupán azon családoktól veszi el a törvényhozás történelmi jogát, a kik vagyoni állásukban annyira súlyedtek, hogy az állam terhei viseléséhez még a meghatározott 1000 frtnyi kisebb összeggel se járulnak, — a kik azonban, ha különben kitünő érdemekkel s tehetséggel ékeskednek, más, a történelmi jogtól különböző ezímen, a korona meghívása folytán, bejuthatnak azon nemes munkásság terére, melyen hazájokat hasznosan szolgálhatják.

A királyi kinevezéstől függő életfogytiglani felsőházi tagok intézménye által az »érdekképviselő« jogos igényeinek is elég tétetik, mert ez állások betöltésénél mindennemű létező s az ország viszonyaiból fejlődő actualis érdek számba-

vétethetik, s a történeti jogok s egyszersmind nagy vagyoni képviselői mellé oda ülhetnek, polgári s vagyoni állásra való minden tekintet nélkül, a hivatalviselésben szerzett ügyesség s tapasztaltság, a tudományok, művészetek, irodalom, katonai hősiesség, bírói böseség, ipar és kereskedés kitünő képviselői, s alkotmányos nemzeti kormánytól elvárhatni, hogy ezekre méltányos, arányos és részrehajlatlan tekintettel lesz.

A mélyen tisztelt tervező a felső-házban semmiféle választott elemnek helyet nem ad, elégnek tartja, ha a képviselőház alkottatik ily elemből, s úgy hiszi, hogy a felsorolt elemek a teljes erkölcsi függetlenség kellő biztosítékait nyújtják. — Bizonyos magasabb korra, 30, 35 vagy 40 évre, nem reflektál.

A mihez ő excjának a jelen állapothoz képest tetemes haladást jelző tervében, szerény meggyőződéseim szerint, nem járulhatok, s a miben attól el kell térnem, ki fogom fejteni saját javaslatom indokolásában. Itt csak egy-két szempontot kívánok érinteni.

E terv szerint a felsőházi tagok száma meghatározva nincsen, s a változó viszonyok és körülmények szerint hullámozni fog. A főrendű földbirtokosok statisztikája, adófizetés tekintetében, mely a jogosítottak számának alapul szolgálna, s mely a pénzügyminisztériumban most állittatik össze, — rendelkezésemre nem állván, meg nem mondhatom, mennyire megy az 1000, 3000 s 10,000 forintnyi adócenzus alá eső kategóriákba sorozható, s ez alapon a felsőházban üléssel bírándó főnemeselek száma, de az bizonyos, hogy e szám országgyűlésről-országgyűlésre változni fog; ez pedig hitem szerint, nem volna helyes és czélszerű. — A felsőház tagjai számának épen úgy meg kell határozva lenni, mint a népképviselők számának; az ellenkező kiszámíthatlan eredményekre vezethetne.

Üdvözlöm a haladás szellemét, mely e javaslatban mutatkozik azon irányban, hogy a született mágnásokon kívül az értelmiség különféle köreiből a korona által nevezendő szenátoroknak is helyet nyit, s így a kor kívánalmaival alkura lép s üdvözlöm azon óvatosságot, hogy a koronának, — vagy, a mi alkotmányos kormányforma s felelős minisztérium mellett egyre megy — a kormánynak e jogát, melyet saját hatalmának erősbitésére használhat fel, szűkebb korlátok közé szorítja,

a miben Trefort miniszter úr tervétől eltér, a ki e jogot törvény által korlátozni nem akarja; tehát a kormány jóakaratára bizza. — De, bár én is jól ismerem a hitbizományok pártolóinak nézeteit és érveit, melyek egy része iránt rokonszenvet is táplálok, s bár elismerem, hogy az állandóság legerősb eleme ezekben fekszik, míg a nagy birtok, ha egyszersmind nem hitbizomány, folyton változik: hódolva mégis e részben az újabb ha nem is jogi, de nemzetgazdasági tanoknak, nem óhajtanám, hogy a hitbizományok élvezőinek befogadott kategóriája a közvélemény s pedig a józan közvélemény, és maga Deák Ferencz által is rosszalt hitbizományi rendszer felé hajtsa, vagy csábítsa az országot, azon rendszer felé, melytől a magyar nemzeti szellem mindenkor idegenkedett, s ma is idegenkedik, mely az újabb kor véleményáramlatával, a nemzetgazdasági tudomány, földmivélés s egyszersmind a szabadság uralomra jutott s elfogadott elveivel merőben ellenkezik. Az állandóság és conservativismus elemeit más módon is be lehet vinni a felsőházba, a nélkül, hogy ezen nem magyar és gyűlölt institucziót erősítsük és kifejteni segítsük, mely nálunk nem történeti fejlemény, mint Angliában s a jelen felsőháznak sem alapja, mint a britt parlamentben, végre az arisztokraczia jövőjét sem biztosítja, mint sokan hiszik. És a meglevő s még netalán alakítandó hitbizományok élvezői, bár nem ezen minőségben, ugy is bejuthatnak a felsőházba más címeken, ha arra méltók.

Továbbá, sok másokéval találkozó szerény véleményem szerint, sem lenne czélszerű a felsőház egy részét a főnemes családok legidősbjeiből alkotni, kik a többi családtagtól ott, hol majorátus nincs, semmiben sem különböznek, ha csak abban nem, hogy azoknál, éltesb koruknál fogva, erőtlenebbek, s a törvényhozási munkára képtelenebbek. Nem akarok példákkal fellépni, de meg vagyok győződve, hogy a legidősbtség egészen rossz qualificáció, mert pusztá véletlenre van alapítva, s így sem a felsőház céljának, sem a főnemesség érdekének meg nem felel.



## IV.

Trefort miniszter úr már 1881. szeptember havában Sopronban tartott beszédében jelezte a főrendiház reformjának szükségét, s úgy akkor, mint később a Budapesti Szemlében s külön lenyomatott röpiratában is körvonalozta saját eziránti nézeteit, kijelentve, hogy azok a kormány nézeteiül nem tekinthetők; azonban részletesen kidolgozott tervvel nem lépett fel, mint a fennebb tisztelt tekintély, hanem inkább csak ennek javaslatát bírálva, a főelveket hangoztatta, melyek szerint a jövőnek felső házát szervezni óhajtja. — A főispánokat ő is kizárja, valamint a címzetes püspököket is. A megyés püspököket, mint nagy érdekek s egyszersmind nagy vagyon képviselőit, ő is meghagyja jogaikban, de a vallási jogegyenlőségnek hódolva, beveszi ezek mellé a protestáns és unitárius hitfelekezetek egyházi főnökeit is. A többi tagokat főleg a magasabb arisztokraczia köréből kívánja vétetni ő is, mert szerinte demokratikus alapokon álló képviselőház mellett arisztokratikus felsőházra van szükség; de mivel a felsőháznak okvetlenül nagy társadalmi erőt és érdeket kell képviselni s erre a történelmi név és hagyomány egymagában nem elégséges, a született törvényhozók jogát az országgyűlések megnyitása előtt igazolandó magas (3000 forintnyi) adó-cenzushoz köti, mert a cím, vagyon nélkül, átok az egyénre s az államra nézve, s az arisztokrata proletariátus a legveszélyesb forradalmi tényező. — Ezeken kívül ő is helyt ad a korona, azaz: a kormány által életfogytig kinevezendő szenátoroknak, kik a közügyek terén szerzett érdemek folytán, más kvalifikáció nélkül, jutnának a felsőházba, s úgy véli, hogy ezek kinevezésénél a felség, illetőleg a kormány, határozott számhoz kötve ne legyen; mert ha a korona komoly és veszélyes összeütközések kikerülése végett jogosítva van a képviselőház feloszlatására s új választások elrendelésére, jogosítva kell lennie oly korrektívum használatára is, mely azon bajon, hogy a felsőház fel nem oszlatható, a felső- és képviselőház s a korona közt felmerülhető nagy viszályok esetében segítsen, mert különben a felsőház lenne a legfőbb s korlátlan hatalom az államban; ez eszköz pedig

nem lehet más, mint a felsőházi tagok szaporítása oly elemekből, melyek engedékenységre a kormány számíthat, mint ezt az angol korona ily esetekben okkal-móddal, kellő mérséklettel gyakorolni szokta.

Trefort miniszter úr tehát, tervének ime bemutatott körvonalai szerint, kizárja a felsőházból azokat, a kiket kvalifikáltaknak nem vél, s a kizártak helyére életrevaló elemeket akar bentartani, illetőleg bevinni, a nagybirtokú mágnásokból s a kormány kinevezetteiből és csak ezekből, mert a választott elemet összeférhetlennek tartja a felsőházi instituczióval. A 3000 forintnyi adócenzust nem hiszi túlmagasnak, mert az szerinte, csak 12—16 ezeryi jövedelmet képvisel, a mi épen nem sok oly mágnásnak, ki felsőházi tag, törvényhozó akar lenni. Hogy ez alapon egyazon családból több egyén (talán 20—30 gróf Zichy) juthat a felsőházba, míg a legszebb történeti nevek nagyszámú képviselői teljesen kizáratnak, hogy ez alapon egy báró Eötvös József, Kemény Zsigmond s talán gróf Dessewffyek sem lehettek volna a felsőház tagjai, s az erdélyi mágnások legnagyobb része, kik pedig aristokracziánk legmagyarabb tagjai, ki lenne abból zárva, ez a magas cenzus barátját nem feszélyezi.

E terv kétségkívül, a másik felett, az egyszerűség érdemével bír, s ez igen szép volna, ha ez egyszerűséggel a többféle czélt, t. i. a felsőház conservatív s monarchikus jellegén kívül, annak kellő függetlenségét is el lehetne érni s biztosítékot nyerni az iránt, hogy a haladás szárnyai ily házban meg nem bénulnak. — De ez utóbbi czélt e szervezet aligha biztosítja. — A nagy adót fizető, gazdag mágnások kétségkívül magokban hordanák egy részről a felülről s alulról jövő nyomásoktól való függetlenség, más részről a conservatív jelleg biztosítékait; de ez elem túlsúlya mellett nem képzelhető-e az eset, hogy ily ház a józan haladásnak is ellenszegül, s kártékony, rosszra vezető és veszélyes csökönységbe merül? — Ennek ellensúlyozására a korona, illetőleg a kormány által kinevezendő, határozatlan számú tagok lennének hivatva. De ezekben ismét, az esetleg elnyomásra törekvő vagy ráktermészetű kormányok határozatlan számú választottaiban, fel lenne-e mindenkor található a felülről való függetlenség erénye?

nem lehetne-e félni, adott viszonyok közt, attól, hogy ha ily későbbi kormány az arisztokracziával a kivított népjogok, szabadelvű intézmények elnyomására, kiirtására egyesülne, ebből oly összeütközések s keserű viszályok támadhatnának, melyek az államot veszélyes megrázkódtatásoknak tennék ki. A kinevezéssel együtt járó veszély csak ott nem ad okot nagyobb fokú aggodalomra, hol a kinevezettek száma korlátolt, s a többi tagok számánál kisebb. Ily rendszabálynak, a kormányi kinevezés korlátlanságának, veszélyei még fenyegetőbbek ott, hol a pártviszonyok nincsenek még eléggé megszilárdulva s a kormányok minduntalan váltakoznak. A kinevezési jog, mely természetesen nagy mérvben erősíti a végrehajtó hatalmat, s esetleg elősegítheti az önkényuralmat, csak ott nem helyez kilátásba veszélyeket s válságokat, hol az alkotmányos élet s a parlamentarizmus már teljesen gyökeret vert s megszilárdult. Jó példát szolgáltat ez állítás támogatására az osztrák alkotmányos párt szomorú története, mely ma örülne, ha a kormánynak az urak háza tagjai kinevezésére vonatkozó joga nem volna korlátlan, mert ez úton lett lehetségessé, hogy ma a csehek, foederalisták, ultramontánok többsége parancsol ott, hol előbb a német alkotmányos párt volt az úr.

E tervből továbbá, mely minden választott elemet perhorreskál és elmellőz, (s ebben egy úton jár Szögyényi úr tervével) a felsőház alkatrészeinek e forrásból várható minden felfrissítése ki van zárva. Ily felsőház aligha volna környezve az ország bizalmától, a mi pedig fődolog, s mi könnyen túlcsapna azon czél korlátain, melyben létjogosultságát találja, hogy t. i. *csak* józanul mérséklő, okosan conservatív legyen, de a nemzet nagy többségével, a főirányokra nézve, folyvást összhangban maradjon s az észszerű érett haladást soha se gátolja. Az »aura popularis« fuvalmaitól meg lenne óva, de az »aura aulica« annál szenderitőbben hatna reá.

## V.

*Somssich Pál* úr terve, melyet az idei Lloyd ápril 5-iki száma hozott, s melyet a kitünő államférfi, mint tudjuk, már évek előtt dolgozott ki, s akkor Szlávya miniszterelnöknek adott

át, a következő pontokból áll: a felsőház 150—180 tagból álljon, és ugyan: 1. a főrendiház jelenlegi tagjai — a főispánok kihagyásával — kik megszűntek elmozdithatlan dignitáriusok lenni, s mint függő és a kormány által letehető hivatalnokok, régi alkotmányunk szellemében sem tartozhatnak a főrendi táblához — összegyülekeznek jelenlegi elnökük alatt s abszolút szótöbbséggel, határozott feltételek s kvalifikációk mellett, választanak magok közül 50—60 tagot a jövődöbeli felsőház tagjaivá. 2. A képviselőház szintén választ a mostani vagy volt képviselők köréből 50—60 tagot, kiknek hasonló kvalifikációval kell birniok, mint a főrendek által választottnak. 3. Ö felsége, a minisztérium előterjesztése folytán, szintén nevez 50—60 tagot. 4. E 150—180 tag képezi az új *felsőházat*, melynek összes tagjai egyenjogúak s egész életökre vannak megválasztva, vagy kinevezve. 5. A király általi kinevezetésre nem kell egyéb kvalifikáció, mint az, hogy az illető *a)* magyarországi születésű, *b)* önálló, *c)* legalább 32 éves s *d)* közügyekben érdemeket szerzett legyen. 6. Hogy azonban valaki az első s második kategoriában a felsőház tagjává választathassék, ehhez következő feltételek szükségesek: *a)* hogy legalább 32 éves, önálló s magyarországi születésű legyen; *b)* hogy *tehermentes* földbirtoka után legalább 3000 frtnyi egyenes adót fizessen. 7. Ha a főrendiház tagjaiból választott csoportban haláleset, lemondás, vagy a kvalifikáció megszűnte folytán üresedés támad, a megmaradó tagok ujjonnan választanak s kiegészítik magokat; ha pedig a képviselőház által választott csoportban származik üresedés: a kiegészítést az akkori képviselőház teljesíti; végre a korona által kinevezett harmadik kategóriát ily esetben a király egészíti ki, minisztériuma javaslata folytán, hogy a szám mindig teljes legyen.

Ebből áll a javaslat, melyben a jelen állapothoz képest erős haladás és sok, komoly megfontolást érdemlő eszme van. Az indokok, a javaslat támogatására, röviden a következők: ha a jövődöbeli felsőház *csak* a korona által meghívott azon tagokból állana, kiket erre születési joguk vagy magas méltóság képesít: akkor e ház tisztán monarchico-arisztokratikus intézmény lenne, mely a kor követelményeinek meg nem felelhetne; ha ellenben *csak* a nemzet — már akár a törvényható-

ságok, akár egyenesen a nép által választatnék, ez esetben nem tekintethetnék hagyományos intézményeink folytatásának, hanem teljesen demokratikus intézmény, egy másik képviselőház, állana előttünk. E javaslat e két irányt igyekszik egyesíteni, midőn a régiebb társadalmi osztályok használható elemeit a törvényhozás számára meg akarja tartani, s azt egyszersmind erősíteni a népképviselő választottaival, s a nemzet szellemi jelentőségének hordozóival, hogy ekképen a hagyomány és a mai közvélemény egymás mellett működjenek. — E javaslat a felsőház egy harmadát azon felsőbb társadalmi osztályból akarja venni, mely történelmi fejlődés és függetlensége következtében biztos törvényhozási tényezőt ad; de a népnek is ugyanannyi helyet akar adni közvetett választás útján, hogy ez intézmény értékét és szervezetét megismerhesse, s igazságos óhaját e helyen is képviseltesse; végre tekintetbe veszi a korona legmagas befolyását, melyet szintén feljogosít hasonló számú tagok nevezésére. Az így összetett felsőház, felülemelkedve a születés előítéletein, de a pártszellem hullámzásain is, a nemzet valóban érdemes köreire támaszkodnék, s az érdekek conservatív szellemű őre lenne.

A Pester Lloyd ezen terv ismertetését s bírálatát adván, nem akarja kétségbevonni, hogy a felsőháznak, ha az csakugyan szükségesnek találtatik, kiválólag conservatív testületnek kell lennie. Ebben mindazon kitűnő államférfiak, kik ekkorig e kérdésben nyilatkoztak, egyetértenek s ki nem értene egyet? — de nem helyesli a magas cenzust, s a kvalifikációk halmozását.

A három kategóriát én is elfogadom, de nem fogadhatom el annak megteremtése módját, s a magas cenzust. E szerint a kör, melyből a két első kategória vétetnék, igen szűk; sőt ily kvalifikáció mellett aligha lenne összeállítható a contemplant kellő szám: 100—120 ember, ki egyszersmind e hivatást elfogadni akarná, s képes és alkalmas is lenne a magas hivatás betöltésére. — 3000 forint egyenes adó, melyet úgy Trefort mint Somssich urak felállítanak, oly nagy jövedelemnek felel meg, hogy kételkednünk kell, vajjon különösen a képviselők körében találatnék-e 50—60 önálló, 32 évesnél korosb, magyar születésű férfú, ki ennyi jövedelemmel s e mellett a poli-

tikai képzettség oly magasb fokával bír, mely szükséges s a függetlenséget némileg biztosító vagyommál is szükségesebb arra, hogy felsőházi hivatásának megfeleljen. Oly cenzus ez, mely nemcsak a mi szegény hazánkban, hanem bárhol is, igen magas volna, s ismert viszonyaink közt, a politikailag legműveltebbeknél többnyire hiányzik. Nem igazságos továbbá, egyazon egyéntől több mint egyfajta kvalifikációt követelni t. i. politikai állást, népszerűséget s tekintélyt, melyet az előbbi képviselővé választás föltételez, s e felett oly nagy adófizetést, mely gazdagabb országokban is szűkre szorítaná a választás körét. — Hátha még oda gondoljuk, hogy a tisztelt tervező a földbirtok tehermentességétől teszi függővé a felsőházi tagságot, mi által azon egyébiránt gazdag emberek is kizáratnának, a kik hasznos beruházások céljából terhelték meg ingatlan vagyonaikat.

Felsőház, mely két harmadrészében az ország legnagyobb adófizetőiből alakulna, túlconservatív gyűlés jellemét ölténé fel, s aggodalmat szűl, hogy békés, normális időkben nehézkés akadályt képezhet még a józan haladás ellenében is; rendkívüli viharos időkben pedig ily felsőháztól az ellentállás nagyobb erejét remélleni, a történelem tanúsága szerint, vastag csalódás. — Igaz, a mit Trefort kiemel, hogy végre, ha az állam felbomlófélben van, semmiféle intézmény, semmiféle törvény sem tartóztatja fel a conflagrációkat; igaz, hogy sem az angol nemesség meg nem menthette a Stuartokat, sem a francia pairie a Bourbonokat, sem a magyar főrendiház meg nem gátolhatta az 1848-iki eseményeket. De a nagy katastróphák csak igen ritkán fordulnak elő, s e mellett is tagadhatlan, hogy a jól szervezett, népszerű, befolyásos, kötelességeit hiven teljesítő felsőház sok rossznak elejét veheti, míg a csak arisztokratákból s gazdagokból álló pairiere, fájdalom, a történelem elvitázhatlan tanúsága szerint, nagyon is illik egy élestollú pamfletíró keserű jellemzése, melyet az önző, vagyonát s kényelmeit féltő udvaronc nemességről ad: »míg a tenger csöndes, az ég derült, míg az utazás gyönyört s talán anyagi hasznot is ígér, vállvonogatva bírálják a homéri hősök tetteit, s nagyszerű dolgokat beszélnek roppant feláldozásukról, hűségökről, személyes bátorságuk csodáiról, de ha a hajót vihar fenyegeti, vagy kaló-

zok támadják meg, hiába keressük őket a hajófedélen; életök s podgyászuk biztosítása után néznek, s ha máskép nem lehet, feláldozzák az egész hajót, kapitányostul, hogy az említett dolgokat kedélyesen megmenthessék.« Az ismertetett javaslatok, s ezek közt Somssiché is, az ily elem túlsúlyát nem teszik lehetlenné, bár az utóbbi ezt, választás által, mérsékelni igyekszik.

Legnagyobb árnyoldala Somssich tervének, hogy a népképviselek általi s népképviselek közüli választás által bevinné a képviselőházi pártküzdelmeket azon helyre, melynek főhivatása: a szenvedélyes pártküzdelmeken felülemelkedve, a nagy nemzeti érdekeket, a magyarságot megvédeni s fentartani és elfogulatlan vétót mondani minden oly törekvéssel szemközt, mely akár felülről, akár alulról jöve, a haza alapjait s nyugalalmát veszélylyel fenyegeti. Figyelmet érdemel az is, hogy miután nálunk, de másutt sem igen bőven találkozik nagyobb-mérvű parlamentáris képesség: a képviselőház, ha a felsőházat neki kellene saját kebeléből kiegészíteni, vagy önmagát fosztaná meg a legkitünőbb, legkipróbáltabb erőktől, melyek ott is nagyon szükségesek, s így önmagát gyengítené meg, — vagy pedig, ha a jobb erőket magának tartaná meg s csak a selejtesebb elemeket engedné át a felsőháznak, ezzel nem tenne jó szolgálatot sem ennek, sem a közügynek.

Mint láttuk, Trefort miniszter úr közzétett javaslata, alapelveire nézve, nem tér el Szögyényi úr javaslatától, mindkettő a születésre és a királyi kinevezésre alapítván a felsőházat, azonban Trefort ur mégis némely lényeges pontokban módosítja a mélyen tisztelt zászlós ur javaslatát. Somssich úr mindkettőnél tovább megy, ő már az alsóház küldötteit is be akarja abba vezetni. — Amazok csak minél kevesb változtatást tesznek a mostani főrendiházon, s inkább csak szűkebb keretbe szorítják a mostani jogosítottak létszámát, míg Somssich egészen új elemet visz abba a népképviselek gyakorlati iskolájából, mely azonban pártszellemmel van szaturálva.

## VI.

*Pulszky Ferencz*, a világlátott, nagy tapasztalású s demokrata hajlamú publicista, kidolgozott tervet nem ad, de a

Pesti Napló márt. 22-iki 81-ik számában az említetteknel sokkal merészebb nézeteket hirdet. Előhozza, hogy a felsőházakra rossz idő jár, még Angliában is, hol a peerek az ír földkérdésben ellentétbe jutottak a commonerek házával, s megkezdett a lapok izgatása a született törvényhozók ellen. Franciaországban Gambetta a szenátus reformját tüzte terveinek élére, s a radikálisok a két kamrarendszert szükségtelennek s károsnak vélik. De e tekintetben nem lehet felejtenuünk, hogy a francia példa minket nem csábíthat s nem is ijeszthet, mert Franciaország ma köztársaság, mi pedig monarchiában élünk, s ott 40 millió egynemzetiségű, egynyelvű francia lakik, mi pedig idegen fajokkal kevert, nemzeti létünkért küzdő, egészen sajátságos helyzetű faj gyermekei vagyunk. — Elmondja Pulszky, hogy a mi főrendiházunk, minthogy abban a minisztérium által elmozdítható hivatalnokok, főispánok, a született főrendek csekély érdekeltsége miatt többségben vannak, s a ház a megkívántató függetlenség külszínével se bír, majdnem minden tekintélyét elvesztette. A kormány, nem félvén ott erősebb ellenzéstől, nem sokat ad rá; a nemzet pedig nem gondol vele s fölösleges luxusnak tekinti. S ezt legjobban érzik magok a felsőház komoly tagjai. A fiatalabb mágnások a képviselőházban keresnek állást s befolyást. <sup>1)</sup> — Pulszky szerint a Szögyényi által tervezett felsőház nem képviselne semmi életrevaló eszmét, még a nagybirtokot sem, s célja alig egyéb,

<sup>1)</sup> Igaz, hogy ott látunk 2 gróf Károlyit, Gyulát és Tibort; 4 báró Keményt, Gézát, Gábort, Jánost és Kálmánt; 2 gróf Bethlent, Andrást és Gézát, 3 gróf Zichyt, Ágostont, Jenőt és Ödönt; 2 gróf Dessewflyt, Aurélt és Kálmánt; 2 gróf Rádayt; 3 gróf Telekit, Domokost, Gézát és Samut; ott ülnek: b. Bánhidy Béla, b. Sennyey Pál, gr. Csáky László, b. Podmaniczky Frigyes, b. Prónay Gábor és Dezső, gr. Migazzi Vilmos; gr. Hunyady László; gr. Karácsonyi Guidó; gr. Péchy Manó gr. Apponyi Albert, gr. Forgách Antal; gr. Bérchtold László; gr. Széchenyi Pál; hg. Odescalchi Gyula és Arthur; gr. Kún István; gr. Somssich Imre, b. Perényi Zsigmond; gr. Bánffy Béla, o. Bánffy Dániel; gr. Bissingen Ernő; b. Szentkereszty Béla; gr. Andrássy Tivadar; b. Radvánszky Béla; b. Mednyánszky Árpád s gr. Lónyay Menyhért, kik ha a főrendiházban, saját helyükön ülnének, s vetnék latba tehetségök és szavazataik súlyát, mily egészen más arczúlat a s nyomatéka lenne a főrendi teremnek! — 45 mágnás s ezek során oly kitünő erők! . . . Ért.



mint a történeti hagyomány fentartása. Egész reformja abban áll, hogy a főispánok és czimzetes püspökök s a jászói prépost kimaradnának, — mire én megjegyzem, hogy már ez maga is igen nevezetes reform. Azonban a 37 római katolikus és óhitű érsek s püspök s a pannonhalmi apát benmaradván, s ezek száma még 5 lutheránus, ugyanannyi kalvinista s 1 unitárius superintendenssel szaporodván, ez az egyházi érdekek túlságos és sehol másutt nem létező képviselőjét eredményezné, — a mit mások is helytelenítve jegyeznek meg s ezért csak az érsekeket, s még a testület által választott 5—6 püspököt kívánunk a felsőházba bocsátani.

Ezekhez jönének az ország zászlósai, kiket ő felsége nevez s a koronaörök, kiket ő felsége kijelölése útján az ország választ. A mostani mágnás családok joga jövőre is kivétel nélkül fenmaradna, mert helye lenne ott a legnagyobb adót fizetőknek, a hitbizományosoknak s minden mágnás család legidősb tagjának, mintegy 250 született mágnásnak. A kizárt főispánok helyébe jöne a felség által kinevezett mintegy 60 érdemes hazafi, polgári s vagyoni állásra való tekintet nélkül. Megjegyzem, hogy ez is igen lényeges reform Szögyényi tervében, s így nem mondhatni, hogy a tisztelt zászlós úr terve jelentékeny haladást nem foglal magában. A főrendiház e szerint mintegy 400 tagból állana, zászlósok, született mágnások, papok és a korona által kinevezett tekintélyekből. Az ilyen főrendiház mintegy  $\frac{1}{7}$ -ed részben képviselné az egyházat,  $\frac{3}{7}$ -ed részben a nagy,  $\frac{2}{7}$ -ed részben a kisebb birtokot, s  $\frac{1}{7}$ -ed részben az érdemet s értelmiséget minden más kvalifikáció nélkül. Pulszky Ferencz határozottan kárhoztatja e tervet, szerinte a magyarországi történelmi hagyományból nem folyhat ily szerkezet. Magyarország civilizációjának történelme nyolczszáz éves; a mostani magyar mágnások családai pedig sokkal újabbak, mert a legrégebb grófi család is csak első Ferdinándtól kapta grófi czimét; a többség a 17-ik s 18-ik századból, a nemzet legszomorúbb korából való, midőn nem a hazafiak, hanem az udvar kegyencei emeltettek hercegi, grófi, bárói rangra. Neveikhez csak kivételesen csatlakoznak nagy történeti emlékek, alig egy tuczatnyi azok száma, kiknek neve, nt kitünő hadvezéreké, nádoroké, államférfiaké fordul elő a

históriában; s nagy részök idegen eredetű. A nemzet fényes történelme többnyire más nevekkel van összekötve. Ily elaggott s a nemzet előtt részint ismeretlen családok képviselése nem vezet célra, s nem bírhat kellő súlylyal a képviselőház ellenében. Lehetnek most élő mágnásaink jó és derék hazafiak, de neveik tekintélye nem elég ok arra, hogy minden mágnás-család, pusztá történeti jogon, legalább egy tagja által, született törvényhozó legyen. Skócia és Irország peerei is csak kisebb, korlátolt számot választanak magok közül a parlamentbe. A leírt felsőház nem lenne jobb a mostaninál; ily szervezésben nincs korszerű haladás; ha csak ennyiben reformáltatik, akkor maradjon akár úgy, mint jelenleg van, csupán a főispánok s czimzetes püspökök kizárásával. — Pulszky szerint a felsőház csak úgy felel meg céljának, ha a nagy birtokot képviseli, nem pedig a pusztá történeti alapot s hagyományt. — Ha ott ül a sok püspök, mint nagybirtokos s egyszersmind egyházi érdekek képviselője, hadd ellensúlyozzák ezt a nagybirtokú zsidók, kiknek jelenlététől nincs mit irtózni: lám, Rothschild jelenléte semmit sem árt a bécsi urak házában.

Ezen kozmopolitai felfogásra sok megjegyzésünk van, a mit majd bővebben kifejtünk. Addig is csak annyit említek, hogy részemről meggyőződéseim egész erejével tiltakozom az ősi arisztokraczia helyébe ültetendő plutokraczia ellen, s különösen Magyarországon.

Nálunk még gyűlöletesebbé tenné a felsőház intézményét, ha az úgy állíttatnék elő, mint olyan testület, mely már nem is a honszerző s honvédő dicső ősökre hivatkozó vagy annak helyébe lépett születési arisztokraczia, hanem az azt kiszorító vagy azzal egyesülő pénzarisztokraczia érdekeit képviselni s védeni van hivatva, ezen fajét, melynek átkos hatása a társaság életfáján rágódik, annak tetejétől gyökereig; ezen újkori, a réginnél rosszabb hűbériségekét, a pénzes-zsákok e szívtelen s kedélytelen feudalitását, mely a születési arisztokraczia helyébe lépve, s azt mindinkább leszorítva a rosszul védett sáncokról, falárd képviselője a század azon irányának, mely már csak a pénzt tekinti erőteljes idegnek az államtestben, csak a nyereséget tartja jószagúnak, s az aranyborjút méltónak, hogy az oltárra helyeztessék, — e bankár-báróságét, mely körülvéve

leigázott vazalljaitól, a kölesönök, részvények, bankjegyek, börzenyerészkedésektől, saját hatáskörében bel- és külterjűleg túlhaladja a régi rablólovagok diszes gyakorlatát; — természetesen kivéve a kiveendőket, mert vannak ezek közt is egyesek, kik sok jót tesznek, s a megszerzett nemesi birtokokkal nemes tulajdonokat is sajátítottak el. Ha azonban a nem magyar, nem is emelkedett érzelmű, s még csak a jövőben jobbra fejlődő plutokraczia jutna túlnyomó törvényhozási hatalomra: ez még sokkal inkább megerősítené az elkeseredett ellenzést általában a felsőház intézménye vagy legalább oly felsőház ellen, melynek rendeltetése a nagy többségétől elváló érdekek képviselése lenne.

Érdekesnek tartom még ellentétül felemlíteni *Korola Pál* úr véleményét, melyet a »Magyar Szemle« lapjain közzétett s mely a magyar főnemesség felőli nézeteiben egészen ellentétese Pulszky urnak. Ez sem részletes és formulázott terv, csak némely alapeszmék kifejtése. Előrebocsátja a főrendiház alakulására vonatkozó történelmi mozzanatok rövid átnézését, s kiemeli a reform halaszthatlan szükségét. A főnemességnek meleg tisztelője; a régi főnemesség, a történelem tanúsága szerint, fénykorában a magyar nemzetiségnek legjobb képviselője, hatalmának növelője, viszontagságai közt védelmezője volt. Hibás azok felfogása, kik a történelmet ignorálva, idegen intézményeket, viszonyainkhoz nem asszimilálódva, akarnak átvenni, s a függetlenséget, a közigazdaság s művelődés előmozdítását demokratikus intézményekkel gondolják elérhetni. A demokraczia túlterjeszkedése nálunk ártalmas lenne, mert oly elemeket hozna felszínre, melyek nemzetiségünkre nézve kártékonyak. Lehet az európai államfejlődés áramlata demokratikus, de semmi szükség arra, hogy általa mi is elsodortassuk magunkat. A főrendiháznak népválasztás útján leendő alakulását nem helyesli, mert a nép, még ha érettebb is, mint a mienk, nem képes megítélni, kik az ő érdekének legigazabb képviselői, s ki fog hagyni a felsőházból olyakat, kiknek törvényhozási befolyása a közérdek miatt szükséges. A fejedelem és a törvényhozás másik tényezője közt bizalomnak kell fennállani s a fejedelmi bizalom könnyebben fordul azok felé, kik hozzá közelebb állanak s vele hagyomány által összefűzvék,

mint azok felé, kik alulról küzdtek fel magokat. Psychologiai igazság az is, hogy a ki küzdelem árán jutott magasra, a mohósággal, melylyel hatalmát kizsákmányolni törekszik, többet árt a közérdeknek, mint ki a magas állás előnyeit megszokta. Korunkban a nemzetiségi mozgalmak oly erővel jelentkeznek, hogy nekünk, ellenséges indulatú fajoktól környezett, s nem homogén elemeket rejtő államnak, nemzetiségünk tömörítése, létünk feltétele. Nekünk tovább kell fűznünk államunk történelmi színezetét, még akkor is, ha az a demokraczia kozmopolitikus érdekeivel összeütközésbe jő. — Ily idegen, nem magyar, ellenséges irányú elemek, még ha csak csekély arányban foglaltatnának is felső házunkban, a párttusák közt könnyen találhatnának alkalmat ártani s rombolni. Fő tényező maradjon tehát a felsőház szervezésénél a történelmi elem, a főnemesesség, de úgy szervezve, hogy ne legyen merev elszigeteltségben, s a társaság színe javának lehető legyen abba bejutni. Mikép történjék ez? a cikk szerzője nem mondja meg. — Azt azonban határozottan rosszalja, s ebben a többi tervezőktől egészen eltér, hogy a törvényhozó testület egy része királyi kinevezés útján alkottassék, a miben Szögyényi, Trefort, Somssich, Kemény, Dózsa Dániel, Beksics Gusztáv stb. mind egyetértenek; ez, szerinte össze nem fér az alkotmányossággal, mert ha a törvényhozás egyik része, a fejedelem, alakítja a törvényhozás másik, vele egyenjogú tényezőjét, ez annyi, mintha a törvényhozás jogát kizárólag ő gyakorolná, a mi másutt sem helyes, dualisztikus monarchiánkban pedig épen veszélyes. — Rövid kivonatban: azon elemet, mely nemzetiségi jellegünket a politikában kifejezni s intézményeinket a magyar közjog szellemében tovább fejleszteni van hivatva, u. m. a mostani főrendeket az új felsőházban is meg kell tartani; de törekedni kell, hogy a felsőház a nemzeti társadalom legkiválóbb elemeivel gyarapodjék, azon elem pedig, mely a mostani főrendiházban e követelményeknek meg nem felel, mellőztessék. A főpapságnak, melyet törvényeink az országos rendek közt elsőül említünk, s mely szellemi arisztokracziát képez, s a vallás nem mellőzhető érdekeit képviseli, mely nagybirtokú s tekintélylyel és függetlenséggel bír, az új házban is helye lehet, csakhogy mellette más bevett vallások képviselői is szintén helyet nyerjenek,

A vérségi arisztokracia mellett ott ülön a szellemi arisztokracia. Az volna a legtökéleteseb törvényhozó test, hol e kétőt egyesíteni sikerülne. E czímen a legtekintélyeseb közművelődési intézetek képviselői helyet foglaljanak az új felsőházban. A főnemességet, mely közéletünk kitünőségeihez aránylag több tagot szolgáltatott, mint a többi osztályok, melyből gróf Széchenyi István származott, eléggé képesnek tartja a reá váró magas feladatok megoldására s intézményeinknek a magyar közjog szellemében leendő tovább fejlesztésére. A kereskedő s iparos osztályt még most nem tartja ilyennek; annak befolyásos része közönyös, ha nem ellenséges a nemzetiség tárgyában, s foglalkodásának természete sem képesíti a »pouvoir pondératif«  
gyakorlására. — Reméli, hogy az arisztokracia azon része is, mely most a politikában megfelelő szerepet nem játszik, ezentúl, midőn hagyományos jogaiért résen kell lennie, fel fogja ismerni kötelességét, s kifejteni egész erejét. A főrendek részvétét azonban ő sem úgy érti, hogy minden mágnás, kivétel nélkül, tagja legyen a felsőháznak, hanem hogy minden családból az legyen ott, kit legalkalmasbnak tartanak s mint illet megválasztanak a család képviselőtére. Azon családokat sem lehet mellőzni, kik hercegi, grófi s bárói czímmel nem bírnak ugyan, de a magyar közjog szerint főnemesek. A főrendi proletariátus kizárandó, s azért szükséges volna az adó bizonyos minimumát megállapítani, mely nélkül e czímen senki se lehessen a felsőház tagja. — Kinevezett tagok egyedül a zászlós urak legyenek. Végre a bírák, kiknek a régi magyar közjog a következő házában adott helyet, mint független s nagyfontosságú kar, egyenesen a felsőházba valók, csak hogy nem nyugalomra vágó, hanem actióra képes egyének által képviseltessenek. — A törvényhatóságok kebeléből is életképes egyének juthatnának a felsőházba, választás útján. — Ezek körülbelül a vezéreszmék, melyeket Koroda Pál ur meleg hangon irt értekezéséből kiszemeltem. — Az eszmék részleteseb kifejtésére, melyek egy részét én is elfogadom, Koroda Pál ur nem terjeszkedett ki. Ez talán következett volna, ha a közeg, melyben nézeteit közzétette, meg nem szűnik.

## VII.

Pártos Béla budapesti ügyvéd ur, figyelmet gerjesztett röpiratában <sup>1)</sup>, a másik oldalra áll s a kérdést egészen demokratikus szempontból tárgyalja, eltérve az összes többi ismeretett tervektől. Abból indul ki, hogy az országos hatalom a nép nevében s legalább közvetve a nép által gyakoroltassék, s a népakaratnak az állam összes ügyeinek intézésére minél nagyobb s tágabb befolyás engedessék. Minthogy tehát a fejedelem különben is azon közjogilag biztosított roppant hatalommal van felruházva, hogy vétőjét az összes nemzeti képviselőlet egybehangzó akaratóval szemközt érvényesítheti; ehhez nem szabad még azon jognak is járulni, hogy a törvényhozó test egyik tényezőjét, bárcsak részben is, kinevezés útján teremthesse meg, mi által a nemzeti közakarát nyilvánulása könnyen illuzóriussá válhatnék. Pártos úr tervében tehát egyik vezérelly, hogy kir. kinevezés útján törvényhozó testület tagjává egyáltalán soha senki se válhassék, hanem a felsőház összes tagjai választassanak; a választás lévén a nemzeti bizalom kifejezésének egyetlen módja. Előtte a belga szenátus eszményképe lebeg. Téves, ferde, elavult felfogásnak nevezi, hogy a magyar felsőház, mely az összes népképviselők törvényhozási alkotásainak felülvizsgálatára van hivatva, egyes bárminemű kasztok, osztályok vagy érdekek képviselője legyen. A felsőház ne képviseljen semmiféle egyes érdekeket, se vagyont, se ősi érdekeket, se tudományt, művészetet, ipart, egyházat stb., hanem képviselje az összes magyar nemzetet; mert a legnagyobb helytelenség volna, hogy az összes nemzet nevében, annak képviselői által hozott határozatokat egyes osztályok érdekképviselői bírálják. A főrendiházat tehát nem rekonstruálni kell, hanem ujonnan megalkotni. Ha valamely épület alapjában rossz és rozzant és használhatlan, mint a magyar főrendiház, nem okos dolog azt kijavítani, kifoltozni, hanem alapjából kell újra építeni. Rövid kivonata a radícális tervezetnek: a felsőház az

<sup>1)</sup> *A főrendiház reformja.* Irta Pártos Béla. Budapest, 1882. nagy 8 r. 40. lap.

összes nemzet választása által alakíttassék, mint a képviselőház, s ezen a »főrendiház« helyébe lépő »felsőház«-ba, a kiváltságos és királyi kinevezési illetőleg meghívói rendszer megszüntetésével, mindenki választható legyen, ki a választási törvény alapján képviselővé lehet, ha életének 35-ik évét betöltötte. Létszáma 300 tagban állapíttatnék meg, kiknek választása a képviselőválasztással egyidejűleg történnék, de megbízásuk tartama 6 évre terjedne. A választást a törvényhatóságok eszközölnék, lakosságuk számaránya szerint, minden 40—50,000 lélekre számítva egy felsőházi tagot; oly városi törvényhatóság azonban, melynek lakosai száma meg nem üti a 40 ezeret, azon megyével együttesen gyakorolná a választás jogát, melyben fekszik. A felsőház tagjai, incompatibilitás, mentelmi jog, napi és szállásdíjak tekintetében teljesen egyazon tekintet alá esnek a képviselőkkel.

E terv igen tiszta és egyszerű. — Csak azt csodálom, hogy a tervező úr ily felfogással egyáltalában el nem veti a kétkamrarendszert, s el nem fogadja Sieyès, s a francia radícálisok, és nálunk Schwarcz Gyula nézetét, miszerint két törvényhozó gyűlés felesleges. De, szerintem, a magyarok istene mentsen meg, a mi sajátságos viszonyaink közt, legalább még ma, ily terv életbeléptetésétől. Mi nem vagyunk se belgák, se francziák, se olaszok, hanem veszélyeztetett életű, idegen elemek habtorlásaitól ostromolt, testvértelen faj. Sajátságos helyzetünk veszélylyé teszi azt reánk nézve, a mi másutt üdv lehet, noha én részemről ezt nem hiszem, s Belgium példája sem győz meg az így alkotott szenátus üdvös voltáról, mert még nem elég régi s kipróbált. — E terv, mely nem a célznak megfelelő, a képviselőháztól alkatelemeire nézve lényegesen eltérő felsőházat, hanem egy másik, noha kevesebb s korosabb tagokból álló, tartósabb s a törvényhatóságok által (tehát nem közvetlenül a nép által) választott képviselőházat contemplál, a melyre semmi szükség, — mely »felsőháznak« nevezett de afféle testületet hoz javaslatba, melynek választott tagjai a képviselőház tagjaitól csak alig különböznek, nemcsak nálunk, de bárhol másutt se felel meg a felsőház valódi rendeltetésének. Mert csupán arra, hogy a javaslatok kétszer megfontoltassanak, nem kell két törvényhozó ház; ezt egyazon ház is

elvégezheti, ha ügyrendét ily értelemben készíti el; a dolog lényege abban fekszik, hogy a törvényjavaslatok egy másik s másféle tulajdonokkal felruházott, más szempontokat is figyelembe vevő, kevesebbé ingatag, kevesebbé szenvedélyes testület által új oldalról vizsgáltassanak felül. — Igaz, hogy Belgiumban is mind a képviselők kamarája, mind a szenátus, a nép választottaiból áll, mely a választást közvetlenül gyakorolja, de a kvalifikációk lényegesen különbözők, melyeket a törvény a képviselőházba és a szenátusba választhatókban megkövetel. Hogy valaki képviselővé lehessen, mindössze is született vagy honfiusított belgának s 25 évesnek kell lennie, minden egyéb feltétel nélkül; de hogy szenátorrá választathassék, arra az is megkivántatik, hogy legalább ezer főnyi közvetlen adót fizessen s 40 éves legyen.

Pártos úr terve tehát túlmegy mindenben, a mit ekkorig a kétkamrarendszer elvének hívei az első kamara alkotása tekintetében merészelték; ily felsőházra szükség nincs, s a ki ilyet kíván, az jobban cselekszik, ha az egykamrarendszer-nél marad és Schwarz Gyula ur zászlója alá sorakozik, a ki két házat épen azért tart fölöslegesnek, mert a törvényjavaslatok érett megfontolása a ház ügyrendében megszabott előleges bizottmányi, szakosztályi és teljes gyűlési ismételt felolvasások s tanácskozások útján, különben is lehetséges. Mily téves és célra nem vezető e felfogás, kifejtette már az öreg Bentham, kinek nézeteit fentebb előadtam.

A mi pedig azon rozzant épületet, a régi magyar alkotmányt s közjogot illeti, melyet szerző úr modern szelleme oly könnyen feláldoz a szépen csillogó elméleteknek, melyek árán talán magyar nemzetiségünket, sok százados életünket áldozók fel: arra addig is, míg e tekintetben a magam bigott véleményét bővebben előadnám, röviden csak azt jegyzem meg, s már ismételve, hogy hazánknak e kérdésekkel szemközt, egészen sajátságos helyzete van, s a radicalismus nálunk könnyen a magyar nemzetiségnek s a magyar faj fölényének veszélyét vonandaná maga után. A nép által választott szenátus, milyen Belgiumban van, igen jó lehet ott, de nem volna nekünk való, mert nem biztosítaná sem a mérsékeltbb szellemet, sem az alulról való függetlenség kellő mértékét, sem végre a magyar



nyelv s nemzetiség azon felsőbbségét, melyről a *magyar* államban le nem mondhatunk, szóval egyikét sem azon előnyöknek, melyeket a felsőháztól várunk. Az ily szenátus a néptömegekből keletkezvén, áthozná magával a nép szenvedélyeit s előítéleteit, félne a nép haragjától, s minthogy a magyar korona országait lakó nép nagy része német, tót, szerb, oláh, vend, orosz, lenne ő is tót, szerb, oláh azon arányban, mint választóinak tömege.

Abban mi is egyetértünk, hogy a korona által való kineveztetés rendszere, ha fontos okokból teljesen nem mellőztetik is, aránylag szűkebb korlátok közé szoríttassék, mert tagadhatatlan, hogy oly »urak háza«, melyben az udvar által bár élet-hossziglan kinevezett tagok volnának túlsúlyban, ismét sok esetben talán felülről nem lenne eléggé független, noha én e veszélytől, az e réven felsőházba jutó tagok egyéb qualificatióit, érdemdús multját, önbecsérzetét, stb. tekintve, nem nagyon rettegek s igen valószínűtlennek tartom, hogy ily tiszteletreméltó gyülekezet hajlandó lehetne a napoleoni szenátus nyomorult szerepére.

A felmutatott tervekből is látjuk, s a különféle államokban széttekintve tapasztaljuk, hogy a felsőházak alkotásának alapja lehet 1. választás, és ugyan: gyakorolva *a*) az egész nemzet (azaz: osztálykülönbség nélkül annak erre hivatott, qualificált tagjai), vagy *b*) a nemzet egyes osztályai (főnemes-ség, nemesség, képviselők háza stb.) által; — lehet 2. kinevezés az uralkodó által; s mindegyik vagy bizonyos időtartamra, vagy egész élet hosszára; 3. lehet a felsőházi tagság születéshez kötve s *a*) kiterjesztve az összes mágnásokra, a hercegi, grófi, bárói családok minden tagjára, mint nálunk ekkorig volt, vagy *b*) ezeknek csak egyes tagjaira (a legidősbikre vagy elsőszülöttekre) mint Angliában, s lehet 4. bizonyos hivatalos (egyházi, katonai, birói, egyetemi, akadémiai stb.) álláshoz vagy méltósághoz kötve, mint azzal együttjáró jogosultság. Mindezen alapok s tényezők egyesíthetnek is bizonyos arányban a körülmények és szükségek szerint: a születési arisztokraczia túlsúlyát s hatalmát, netaláni csökönös, maradó hajlamait mérsékelheti a hivatalos arisztokraczia, mindkettőt a közvetlen vagy közvetett népválasztás s a korona általi kine-

vezés; ez utóbbi, kezét fogva az előbbivel, ellensúlyt gyakorolhat a szabad választásban nyilatkozó demokraczia ellenében; s önmaga ismét korlátozhatja a gyakran előítéletes, makacs születési arisztokracia velleitásait. A conserváló és haladó elemek ilyen egymásra hatásából s mérkőzéséből keletkezhetik végeredményül azon józan közép, melyet alkotmányos monarchiában óhajtanunk kell.

## VIII.

### **Miképp szervezzük a magyar felsőházat?**

Talán senki előtt se kétséges, hogy felsőházunk mostani állapotában meg nem maradhat. Újra kell azt szervezni, de hozzáteszszük, hogy a legnagyobb óvatossággal, s gondos tekintettel hazai viszonyainkra. A parlamenti rendszer ezen legfontosabb kérdésének megfejtésénél nem szabad az elhamarkodás hibájába esnünk. Hazánknak e kérdéssel szemközt is egészen saját helyzete van; a radicalismus a nemzetiség veszélyével, a reformáló bátorság teljes hiánya pedig a szabadság és haladás veszélyével járhat. Ha tehát alkotmányunk régi sarkköveit mozgatjuk, hazafias óvatossággal nyúlunk a kétes sikerű munkához, s radicális áramlatok által ne hagyjuk magunkat oly térre ragadtatni, hol a magyar nemzet jövője tételnék kockára; de legyen bátorságunk is oly köveket eltávolítani s újakkal pótolni, melyek már elmállottak s tarthatatlanok.

Másutt oly rendszereket látunk az illető államok veszélyeztetése nélkül fennállani, melyeket nálunk elfogadni senki se merne, a ki e fontos kérdéssel komolyan foglalkodik. Anglia jól érezheti magát örökös lordjaival, bár ezeknél túlnyomóak a tory-hajlamok, mert e hajlamok, noha minden alkalommal és sokszor igen makacs kitartással mutatkoznak, végre is alárendelik magokat a közjónak s az országos közvélemény hatalmának, mint ezt a parlamentreform, a r. katolikusok emancipációja s minden egyéb nagy kérdésnél tapasztalni lehetett, mely a britt államot megmozgatá; s mert Anglia egyéb, a szabadságnak kedvező intézményei mellett a született s örökös

pairek conservativ szelleme nagy veszélyekkel nem jár. Belgium is ekkorig meg van elégedve szenátoraival, kiket a nép választ, mint a képviselőket, — bár még ez intézmény eléggé kipróbálva nincs; — mert itt nem léteznek oly beteg állapotok, melyek a sokfajú, nyelvű, kifelé gravitáló, egymást felfaló választók elkeseredett harcaiból fejlenek. Nálunk akár ama tisztán aristokratikus, akár eme tisztán demokratikus rendszer oly veszélyekkel fenyegetne, melyekért a felelősséget lelkiismeretes törvényhozó el nem vállalhatja.

Oly felsőházat alkotni, mely a nép-szabadságra s haladásra veszélyes ne legyen, de a mely egyszersmind a szabadság túlzásait: a féktelenséget s a rögtönzött, éretlen reformok saltomortáléit is lehetetlenké tegye, s egyedül a bölcs és józan mérséklés, s a magasabb és nemesebb világnézetek, a fensőbb műveltség s izlés, a vastag és aljas anyagi s köznapi irányzatokon felülemelkedett, magasztosabb felfogás temploma legyen, kétségkívül egyike a legnehezebb politikai feladatoknak. Azonban vagy le kell a két kamararendszerről mondanunk, a mit gondolkodó államférfi aligha fog aláírni, vagy megbirkóznunk a nehézségekkel, s ha valamely eszményi jót teremteni képesek nem vagyunk is, mit az emberi gyarlóság úgy sem érhet el, legalább megközelíteni igyekeznünk a lehető, az elérhető legjobbat.

Jelezni akarom a vezéreszméket, melyek a magyar felsőház új megalkotásának művénél, véleményem szerint s viszonyaink közt, egyedül helyesek. — Kétségkívül nagy hiba, nemeziséit maga után hurczoló téves eljárás volna egyszerre igen nagyot ugrani, a történeti alapot teljesen elrúgni, s elfelejteni, hogy az 1848. előtti politikai állapotok lényegesen változtak ugyan, de az előbbi magyar társadalom helyén szilárd és megbízható új társadalom még nem fejlődött. Hitem szerint sem volna tanácsos, egyszerre gyökeres átalakitást, teljesen új s a történeti alaptól eltérő intézményt hozni erőltetve létre, a mi mindenkor nagy és ki nem számítható kockázattal jár. Erős hitem nekem is, mint az eddigi nyilatkozók többségének, hogy az örök pairségnek egy hatalomszóval való eltörlése, s annak egészben, akár a kormány által kinevezett, akár a néptömegek által választott szenátorokkal helyettesítése nem válnék a va-

lódi szabadság, józan haladás s különösen a magyar nemzeti-  
ség s hegemonia ügyének javára. — A természetjogi, ideális  
egyenlőség barátai előtt majdnem örültségnek látszhatik, hogy  
született, örökös törvényhozók létezzenek, de mégis jobb ezen  
anomaliát eltűnőni, mint oly törvényhozási tényezőt rögtönözni,  
melynek többsége vagy királyi kegyelemnél s kormányi kine-  
vezésnél fogva ülven a törvényhozás székében, a kormányval  
szemközt ne birjon azon függetlenséggel, mely neki múlhatatlan-  
ul szükséges magas hivatásának, mely egyszersmind bírói is,  
kellő gyakorlatára, — vagy a mely a másik túlságból indulva  
ki, a felsőházba is magával vigye a tömegek szenvedélyeinek  
s meggondolatlanságának minden ártalmát, — vagy végre  
önző s idegen elemekből alkotva, a nemesebb s magasztosabb  
érzelmek hevét ne ismerje, s a magyar nemzetiségnek erős  
paizsul ne szolgáljon.

Véleményem szerint is tehát az új felsőház elemeit, nem  
egészen ugyan, de mégis főképen, a meglevő főrendiház hasz-  
nálható elemeiből kell átvennünk; ezt tekintenünk azon biztos  
történelmi alapnak, melyre az újra építést vezetni, azon törzs-  
nek, melybe az új ágakat beoltani, azon központnak, mely kör-  
ül az egészséges, úde új elemeket csoportosítani kell. A szép  
elméletek, demokracziai összhang s következetesség és csábító  
külföldi példák kedvéért a létező alapot elvetni, minden törté-  
nelmi, hazai hagyományt feláldozni, itthoni sajátságos viszony-  
nyainkat ignorálni, kétes sikerű kísérletekbe s rögtönzött és  
vakmerő gyökeres ujitásokba bocsátkozni általában sem lenne  
böles eljárás, de különösen nekünk, magyaroknak, nemzetisé-  
günk fentartása s kifejtése érdekében, melynek elvesztése mel-  
lett a szabadság bármely nagy foka sem elégíthetné ki keblein-  
ket, minden nemzetek közt legkevesebb szabad. Nekünk azon  
veszélyes szomszédságban, azon mostoha geográfiai helyzetben,  
azon elemek társaságában, hová s melyek közé sorsunk helye-  
zett, a történelmi alapokról teljesen eltérni annyi volna, mint  
öngyilkosságot követni el, s botorúl kezét fogni azon elemek-  
kel, melyek vesztünkre törnek.

E böles conservatismus nem zárja ki a szükséges, a kor  
által megérlelt változtatásokat s javításokat, de tiltja a poli-  
tikai s társadalmi szervezet rögtönzött, s gyökeresen felforgató

változtatásait. — Mindig szem előtt tartja a történeti iskola tanait, melyek szerint a politikai intézmények nem bújhatnak ki egy éjen át, mint silány gomba, a föld rögéből, hanem szükséges eredményei a nemzeti történetnek, hagyományoknak s ösztönöknek, melyek alól magát kivonni akarni, hiú törekvés. — Hogy a szabadság megalapíttassék, mindazt meg kell tenni, a mi mulhatlanul szükséges ahhoz, hogy tartós lehessen »mondja Laveleye, 1)« tartós pedig csak az lehet, a minek szilárd alapja van. Hol a törvényhozók, vagy azok helyett a forradalmak rögtönözve félbeszakították s félredobták a hagyományokat, s a multat megvetve, a történetet mellőzve, egy hatalomszóval, átmenet nélkül, rögtönözve adtak új szervezetet az államnak: sohasem építettek valami tartósat.

Halljuk erre nézve még tovább Laveleyet: »Azt hitték s hiszik ma is sokan, hogy a törvényalkotásnál csak a józan ész kell megkérdezni, nem számolva a hagyományokkal, hogy elég a legjobb politikai szervezetet felfedezni s kikiáltani. Sohasem kérdezik meg magoktól: vajjon meg vannak-e a feltételek, melyeket ez eszményi szervezet megkíván. Ha akadályokra talált: az embereket okozták s árulást kiáltottak. Ez erőszakosságok ellenhatást idéztek elő, mely elvette a szabadság új vivmányait. Az ókori Görögországban jobb politikusak voltak némely törvényhozók s bámulásra méltó józan észszel mondta Solon: »Én az athéneieknek nem a legjobb törvényeket adtam, melyeket képzelni lehet, hanem a legjobbakat, melyeket elviselhetnek.« — Nem elég kihirdetni egy törvényt, mert azt jónak véljük; kell az is, hogy megértessék, s hogy ne támaszszon ellenszegülést, mely lerontja előnyeit. — A nemzetnek tehát nem mindig áll szabadságában, vagy inkább nem mindig tanácsos elfogadni az észszel legjobban megegyező kormányformát; számolni kell az erkölcsökkel, az eszmékkel, a felvilágosodással, az érdekekkel, szóval: a történet által megteremtett helyzettel. Az ész kell megkérdeni, hogy fölfedezzük azt, a mi legjobb; a hagyományt kell számbavenni, hogy meg-lássuk, mi lehetséges.«

Azonban e kiindulási pont, melyet a zászlóra tűztem,

1) Kormányformák az újkori társadalmakban. Nyolczadik fejezet.

korántsem jelenti azt, s igen félreértene, ki szavainnak azon magyarázatot adná, hogy a felsőház, a megváltozott politikai s kormányzási viszonyokkal éles ellentétben, ma 1882-ben is ugyanazon alakban és szervezetben álljon fenn, mint 1848. előtt volt s ma is van, és ezen, már a legvíszákosabb és képzelenebb anachronismust képező szerkezetét továbbra is tartsa meg. Kell, hogy új alakjában összhangzásba hozassék a jelenkor, a most uralkodó szellem, a létező kormányzat, haladás, tudomány és műveltség parancsoló igényeivel s megfeleljen a jelen társadalmi állapotok, vágyak s törekvéseknek. A száraz csontvázba új, életerős vért is kell önteni, s az alétat, elerőtlenedettet, szabályos, egészséges mozgásba hozni. A történeti hagyományoknak az új szellemmel s a józan észszel való összhangzatos kiegyeztetése a nehéz feladat, mely előttünk fekszik.

Fogadjuk meg azon jó tanácsot, mely egyik kitünő politikai lapunkban arra int, hogy »ne kövessük szolgailag a meglevő mintákat, ne utánozzuk a mieinktől különböző viszonyok közt élő nemzeteket. Nem lehet nekünk, magyaroknak, ha élni s diszleni akarunk, egészen idegen példák és saját viszonyainkhoz, szükségseinkhez nem illő, egyébiránt a magok helyén bármily jeles és szép minták után indulnunk alkotásainkban. Saját kövünkéből, meszünkéből építsünk saját éghajlatunkhoz illő, ennek megfelelő épületet; a meglevő magyar társadalomból vegyük politikai építkezéseink anyagát s elemeit. Legyen ez épület történeti erős alapon álló s ez által szilárd és tartós, de legyen annak alakja s beosztása modern, a kor szellemének s vágyainak is megfelelő s ezáltal tetszetős és rokonszenvet gerjesztő a nemzetnél.«

Vizsgáljuk mindenekelőtt, hogy azon elemekből, melyek a magyar felsőházat 1848. előtt alkották s még ma is alkotják, melyek lennének kihagyandók, s melyek az új felsőházban is benn tartandók. Azután vizsgálni fogjuk, melyek azon új elemek, mikkel a régi történeti elem felfrissítendő s kiegészítendő. E fő vezérszempontra előttünk, hogy a felsőházat alkotó elemekben a *függetlenség* s a *mérséklet* és *következetesség* szelleme biztosítva legyen és maradjon, a mi a kétkamrarendszer mellőzhetlen posztulátuma s létjogának alapja.

Első alkatrésze a mostani főrendiháznak: az *egyházna-gyok* s ezek során nemcsak a megyés, hanem a czimzetes és választott püspökök is. A megyés főpapoknak jövőben is helyet adnék ott, bár számuk, az egyházi érdekek képviselőjére, túl-nagynak mondható. De a czimzetes püspököknek, kik megyével nem bírnak, s »in partibus infidelium« senkit és semmit sem képviselnek saját üres czimeiken kívül, nincs ok helyet adni ott, hol az egyházi érdek a megyés főpapok által már kellőképen, sőt mértéken túl is, képviselve van, ha csak egyes kitünőségek saját becses személye nem bír oly érdemekkel s oly tehetséggel, hogy a korona által, vagy választás útján, méltóknak találhatnák meghívatni, mely esetben már nem mint püspökök, hivataluknál fogva, hanem mint országos notabilitások s a korona bizalmának kinevezetiei, vagy az ország választottjai foglalmának helyet a törvényhozásban.

Másik alkatrésze: az *ország zászlósai* (barones Regni) az országbirótól a koronaörökig. — Semmi ok reá, hogy ezen valódi nagy urak, kik többnyire nemcsak hivatalaiknál, hanem vagyonuknál fogva is azok, s kikről, bár királyi kinevezésnek köszönik méltóságukat, a függetlenség s önbecsők emelkedett érzelmét méltán lehet föltételezni, öseiktől öröklött helyökről kirekesztessenek. Ez rombadöntése volna minden történeti hagyománynak s kegyeletnek.

Harmadik alkatrésze: a *főispánok*, kik ma már nem olyan dignitáriusok, mint elődeik voltak (bár ezek is ritkán mutattak önálló függetlenséget az őket kinevező udvar s kormány irányában) — hanem fizeteses, minden perczen elbocsájtható, a miniszteri szemöldök intésétől függő hivatalnokok, nagyobb részben nem a gr. Illésházyakhoz s a nagynevű és nagybirtokú *örökös* s ezért, ha jellemök úgy hozta magával, függetlenséget tanusítani képes főispánokhoz, hanem inkább azon administratorokhoz hasonlók, kik ellen 1847—48-ban oly erős harc keletkezett, s kiket az ellenzék »Kreishauptmannoknak« nevezett. Ezek, véleményem szerint is, szintén nem lehetnek a főrendiház tagjai, részint a függetlenség hiánya miatt, részint és még inkább azért, minthogy helyök a vezetősökre bízott megyékben s városokban van és lesz, ha hivatalos kötelességöknek kellően megfelelni akarnak, és pedig annál

nagyobb mértékben, minél inkább kifejlik s javul a ma amnyi panaszra okot adó közigazgatás. A veszély nélkül össze nem keverhető s egyazon kezekben nem egyesíthető hatalmak ismert felosztása, az alkotmányos káték ezen fő-fő §-a nem engedheti meg, hogy a végrehajtó hatalom közegei a törvényhozó hatalom részesei legyenek, valamint kizárattak ebből, az összeférhetlenségi törvény szerint, a miniszteri hivatalnokok, egyedül az államtitkárok (miniszteri helyettesek) kivételével. A miniszter által nevezett s az által, ha bizalmát elvesztette, bármikor elbocsájtható vagy mindenféle gyötrések és boszantások által lemondásra kényszeríthető és így egészen főnöke kegyelmétől függő miniszteri hivatalnok (tehát a főispán is, főleg, ha történetesen vagyontalan, a mi most már gyakori eset), hogyan lehessen veszély nélkül tagja oly testületnek, melyben felelőse, kinevezője, ura és gazdája felett kell független vélemény, bírálatot és ítéletet mondani? — Tehát nem hogy a főispánokat kellene, hivataluknál fogva, mágnásokká tenni, s a főrendiház padjaira ültetni, sőt még a született mágnásokat is ki kell onnét zárni, ha főispáni hivatalt fogadtak el, legyen bár nevek oly dicső s magas hangzású, mint herczeg Esterházy, gr. Batthyány, Szapáry stb., ha főispáni hivatalukról le nem mondanak. — Előbb a főispánok magas dignitáriusok voltak s mint ilyenek ültek a főrendek során, kik közé sokan születésöknél fogva is tartoztak; mióta azonban fizetett hivatalnokok s egyszerű bureau-főnökök, elvesztették a régi aristokracziai nymbust, habár a közügyre nézve sokkal hasznosabbak, mint azon régi nagy urak, kik csak tisztújításra vagy fontosabb kormánytervek keresztül erőltetésére, egy-egy Nagy Pál, Kölcsey Ferencz vagy Bezerédy István megbuktatására stb. jelentek meg évenként vagy három évenként egyszer-kétszer, négylovas hintóikkal, furfangos titkáraikkal, czifra huszárjaikkal, a megyeháznál. Az egykori főispán többnyire született nagy úr, herczeg, gróf, báró vagy hivatalánál fogva országzászlós, belső titkos tanácsos, septemvir volt, ki odaillett a fényes főaristokracia soraiba; ma a 64 főispán egy része szerény hivatalnok, ki hivatalos fizetésére szorul, s abból él és nem születése, hanem csak hivatalánál fogva tartozik az aristokracziához. Ezek kitünő administratorok lehetnek, jobbak kétségkívül, mint a



régi kényelemszerető dignitáriusok; de épen azért, maradjanak otthon, hivatalszobáikban, végezzék hivatalos teendőiket, kormányozzák jól megyéiket, melyeket elhanyagolnának, ha az év felét Budapesten töltenék. Végre még fontos szempont az is, mit Trefort miniszter felhoz, hogy a főispánok, a kormányokkal együtt, folytonos változásnak levén alávetve, a felsőház jellege ez által igen változó s hullámzó lenne.

Negyedik eleme a magyar felsőháznak: az összes *született mágnások*, hercegek, grófok s bárók nagyja s apraja. — Ezen elem ma egy határtalan tenger, melyben a czethalak mellett kis heringek s mindenféle kagylók és polypok is tanjáznak. — Nagyon kell neki a szabályozás s korlátozás.

Először is: a főrendiház üléseire, mint már említettem, 2 uralkodó herceg, 16 herceg, 326 gróf, 224 báró, összesen 552 mágnás van meghíva, s e nagy szám teszi, hogy annak összes tagjai száma 713-ra megy. Ez túlságos nagy szám, s lehetlenné tenné a tanácskozást, feltéve, hogy mind megjelenének. Ha pedig a nagy többség meg nem jelen, akkor azon kérdés következik: mire valók hát? — s azon szükség jelentkezik, hogy gondoskodjunk az észszerű korlátozásról.

Ha átnézzük a született s a főrendiházban történeti joggal ülő, semmi egyéb kvalifikációt kimutatni nem köteles törvényhozók névjegyzékét, meg kell ijednünk a lehető következőektől. Megdőbrent az aránytalanság, mely egyes családok tagjainak számában mutatkozik. — 31 Zichy, 21 Esterházy, 17 Vay, 13 Teleki, 12 Bethlen stb. van behíva, míg csak 1 Nádasdy, 3 Andrássy, 4 Szapáry, 2 Wesselényi, 3 Apor stb. Ezek közül, az elől említettek, még egymással rokonok s egyérdekűek is lehetvén, esetleg majdnem családi gyüléssé degradálhatnák Magyarország főrendiházát. A hol a főnemesi születés adja meg a törvényhozói s a főrendiházban résztvevési jogot, ott ez másképp nem lehet, ha csak a pairség az elsőszülöttségre nincs korlátozva, mint Angliában, vagy pedig csak kevesebb számú képviselőket választ saját kebeléből.

Másik baj, hogy az említett túlnagy számból nem egy, ma már elszegényedett, s e miatt függő helyzetbe jutott főnemes ivadék, kinek szép nevén kívül egyebe sincs. Sokszor nem saját hibájok ez, és szegénynek lenni nem szégyen, olykor erény és

dicsőség. A ki szegény ma, még gazdag lehet, s a dúsgazdag elszegényedhetik. De mégis ott, hol vagyont s azon alapuló tekintélyt kellene képviselniök, s hol a független önállóság mindenekelőtt szükséges, az ilyeneknek helyük nem lehet. A ki oly szegény, hogy kenyerét munkájával kell keresni, az nem igen ér reá politizálni s nem marad ideje törvényhozói tanulmányokra, s a ki rokonai kegyelméből él, az nem lehet független, nem birhat azon súlylyal, befolyással s tekintélylyel, mely a felsőház tagjában megkívántatik, és így nem ülhet czélszerűen ott, hol nagy vagyon s tekintély a jogosultság alapja. E főrangú, kékvérű proletárok tehát, kik magok sem igen kívánkoznak oda, ne legyenek a főrendiház tagjai. Ha elmetehetségek, műveltségök, tudományuk oly kitünő, hogy részvételök a törvényhozásban kívánatos, más czímen úgy is be fognak léphetni.

Vannak továbbá a hazában nem lakó, s annak érdekei iránt hideg és közömbös indigenák, vannak cosmopolitai hajlamú abszentisták, kiknek szíve-lelke nem magyar, kik e hazát s annak szükségait nem ismerik, sőt nyelvét sem beszélnek, bár innét nagy birtokok jövedelmét szedik s költik el a külföldön; ezeknek ott, hol a haza sorsa s jövője döntetik el, helyük nem lehet. Maradjanak ily Abellinók a párisi Mabillban, s az epsomi löversenyeknél s ne birjanak jogokkal, melyeket úgy sem használnak. — Vannak osztrák alattvalók, Bécsben, Prágában, Grätzben lakók, kik mégis meghívó levelet kapnak, mint magyarországi birtokosok, a magyar országgyűlésre. De több állam polgára egyazon időben senki sem lehet, mert a kötelességek ellentétbe jöhetnének, s a hazai ügyek intézését olyanokra bizni nem szabad, kik idegen érdekeknek szolgálhatnának. Nem szoktak ugyan ily meghívottak megjelenni, mert a nyelvet nem tudva, a viszonyokat nem ismerve, erősen feszélyezetteknek érzik magokat; s ez jobb is, és ok arra, hogy megjelenni jogosítva ne is legyenek; de ha esetleg megjelenni akarnának: meg lévén híva s fel lévén jogosítva, megjelenhetnének s felhasználhatnák szavazataikat a magyar érdekek, a magyar alkotmány ellen, idegen államok s nemzetiségek érdekében, azon haza s faj javára, melynek szülöttjei s polgárai, muszka, cseh, panszláv, német érdekekben, a »Gesamtmtonar-

chie« érdekében, melyről elmondhatjuk a biblia szavaival, hogy »a gyermek alszik, de felébredhet.«

Ezekből állana körülbelül a főrendiház epurációja, a mivel első vonalban megelégedhetnénk. Azután következik a másik kérdés megfejtése, hogy : miféle független s egyszersmind mérsékelt conservatív elemekkel pótoljuk a kizárt, használhatlan elemeket.

Mindenekelőtt szükséges megállapítani a jövődöbeli felsőház tagjainak számát, hogy aztán meg lehessen határozni az arányt, mely szerint e szám különféle, egymást kiegészítő s mérséklő elemekből összeállíttassék.

Véleményem szerint a magyar felsőháznak legfeljebb 300 tagból kellene állani. Ennyi teljesen elég A képviselőház tagjainak számát is igen nagyra tartom azon czélra, hogy komolyan és higgadtan tanácskozó testület legyen, hol nem a nagyhangú szavak, hanem az érvek, s nem a szenvedélyek, hanem a mélyreható eszmecsere uralkodjanak. Laveleye megemlíti az okokat, melyek a mellett harezolnak, hogy tanácskozó testület ne álljon igen sok tagból. Ez legbiztosabb módja annak, hogy az ész győzzön a szenvedélyek felett; az ügyek könnyebb kezelése, a gyűlések jó rende, a higgadt tanácskozás szüksége kívánja meg, hogy a tanácskozó gyűlések oly nagy számból ne álljanak, mely felett könnyen az utczai tömeg elragadtatásai, a szenvedélyek nyelve uralkodnak, mely ragályos, rohamos, villanyos benyomásoknak van alávetve. Ezért az éjszak-amerikai egyesült államoknak gyakorlatias népe jónak látta aránylag szűk korlátok közé szorítani törvényhozóinak számát. Igen népes gyűlésben »úgymond Laveleye«, a kitünő férfi, ha gyenge hanggal s a többségétől eltérő eszméssel bir, nehezen fog meghallgattatni; a sokaság moraja megakadályozza őt a megértetésben; a nagyhangúaké a hatás, a diadal. Azután a közügyek bölcs igazgatására szükségelt tudományban s képességekben bármí gazdag, a mienknél sokkal gazdagabb országban is igen nehéz volna nagyon sok képviselőt találni, ki elkészülve van ily magas hivatás betöltésére. Ha a kevésszámú képesítettekhez nagyszámú középszerűt s alkalmatlan tagot adunk, ez által a parlamenti rendszert nem erősítjük, sőt gyengítjük, mert tekintélyét lerontjuk. 300 tagból álló számban tehát meg

lehet nyugodni. Belgiumban a szenátorok száma csak felényi, mint a képviselőké; annak azonban, hogy ez arány megtartásék, fontos okát nem látom. — Az angol lordok háza 4—500 tag közt változik, Belgiumban 80 ezer lakosra esik egy szenátor; nálunk ez arányban csak 150 szenátori szám jőne ki. — Ha azonban a szám igen kevés: ez esetben az a veszély fenyeget, hogy nem lesz minden vélemény kellőképen képviselve s a kormány befolyása a kis számra igen hatalmassá válhatik.

A javasolt 300 állana egy harmadrészában született főnemesekből; másik harmadrészában a korona által élethosszsziglan kinevezettekéből, ezek közé számittatván a zászlós urak s főpapok, harmadik harmadrészában a 86 törvényhatóság 86 választottjából, kiket a hatóságok képviselő bizottmányai szabadon választának a megyék és városok tekintélyesb, s bizonyos magasb kvalifikációval bíró lakosai közül, s 14 a törvény által kijelölt hivatal s intézet mindenkori elnökei vagy küldötteiből, kik hivataluknál fogva lennének felsőházi tagok.

A történelmi jog, a született mágnások törvényhozói joga fenntartásának legbuzgóbb hívei sem kelnek védelmére azon jelenleg divó képtelenségnek, hogy minden született herceg, gróf és báró, öreg és ifjú, dúsgazdag és szegény, külföldön s a hazában lakó, egyformán tagja maradjon a törvényhozásnak. A jelen állapot innét eredő anomáliáit feljebb jeleztem. Móról kell tehát gondoskodni, hogy a jelenleg 700-at túlhaladó nagykorú mágnások közül csak kisebb szám legyen tagja a felsőháznak, és ugyan, hogy lehetőleg azok legyenek az összes főnemesség képviselői, kik arra leginkább vannak hivatva s képesítve. Az első el lehet érni vagy azon módok által, melyeket Szőgyényi ő excija javasol, hogy t. i. a leggazdagabbak, s a hitbizományok élvezői, és az egyes mágnáscsaládok legidősb tagjai birjanak a megjelenés jogával, s ez utóbbi két kategóriabeliek csak úgy, ha bizonyos mennyiségű adót fizetnek vagy általában egy meghatározott magasabb census útján, mint Trefort miniszter tervezi, ki 3000 frtnyi adót vesz alapúl, mely úton azonban a második óhajtság, t. i. hogy a legképesebb főnemesek bizassanak meg társaik képviselétével a törvényhozás nehéz munkájában, elérve nem lenne; — vagy végre maga a testület által eszközendő választás útján. Én e három mód

közül az utóbbit választanám, mert ez a második óhajítás teljesülését is kilátásba helyezi.

A census eszméje, mely mellett azon érv hozható fel, hogy a nagy vagyon kétségkívül súlyt és tekintélyt ad, s a függetlenség biztosítékát hordja magában, — más részről azon veszélylyel jár, hogy magas census mellett sokszor kimaradnának a felsőházból a legjelesebbek, legképesebbek, s bejöhetnének talán épen a léhák, a részvétlenek, a tehetségtelenek. És ezen alap mellett, ha p. o. mindazon mágnások, kik Trefort szerint 3000 forintnyi adót fizetnek, eo ipso a főrendiház tagjai lehetnének, sohasem volna egyenlő, bizonyos meghatározott szám. — Adóstatistikaia lapok, melyeket a kormány most állíttat össze, nem állván e perczen rendelkezésemre, nem tudom megmondani, hányan vannak oly mágnások, kik 3000 frtnyi adót fizetnek, de annyi bizonyos, hogy e szám folyton változhatik, s így a felsőház tagjainak száma s az azt alkotó tényezők aránya sohasem lenne állandó, hanem folytonos hullámzásoknak lenne kitéve. A ki arra építi tervét, mint én, hogy a történelmi jogon álló főrendek, a korona által kinevezett capacitások s nagyérdemű hazafiak, és a törvényhatóságok küldöttei egyenlő, nem változó arányban álljanak egymáshoz s így egymást ellensúlyozzák, ily hullámzásában a számoknak s arányoknak természetesen meg nem nyughatik. Ha a megszabott szám, p. o. 100, magának a főrendi testületnek szabad választása útján állíttatik elő, censusra szükség egyáltalában nincs, mert e büszke s arisztokratikus érzelmű testület kétségkívül csak oly férfiakat fog megválasztani tagjai közül, saját érdekében is, kik a vagyoni függetlenség garanciájával bírnak, s csak kivételesen fogja magát képviseltetni, bár szegényebb, de nagytehetségű, műveltségű, s magasabb törvényhozói és szónoki képességgel felruházott mágnások által, kik, ha csekélyebb vagyonnal rendelkeznek is, de a testületnek diszére és dicsőségére válnak, és nélkülözhetleneknek tartatnak. — S ha már a censust mellőzni nem akarnók is, annak nem volna szabad magasnak lenni, s épen nem kívánatos, hogy 3 vagy 5 ezer forintos adófizetés tétessék feltételül, mely legalább 4—5-ször annyi évi jövedelmet képvisel. Oly vagyont, mely csak keveseknek adatott. Deák Ferencznek, a legfüggetlenebb jellemű s

legtekintélyesb férfúnak egész évi jövedelme alig ment magasabbra, mint ezen javaslatba hozott adómennyiség, s e szerint ő nem lehetett volna, ez alapon, a felsőház tagja. Ily census mellett nem ülhetett volna a felsőházban b. Eötvös József, b. Kemény Zsigmond, gr. Dessewffy Aurél, s nem ülhetnének ott, kevés kivétellel, Erdély kitünő fiai. — A családok legidősbjei lehetnek a családból legkevesebbé alkalmas törvényhozók; s erre nézve példákat csak azért nem említek, mert »*exempla sunt odiosa.*« — Az angol példa szerinti pairség, mely az elsőszülöttségre van alapítva, s a hitbizományok élvezőinek ez alapra fektetett hivatottsága tetszhetik sokaknak; de ez a magyar magánjognak s örökösödési törvénynek gyökeres átalakításával járna, és pedig oly irányban, melyet a kor democrata szelleme s nemzetgazdasági elvei, úgy látszik, mindenkorra lehetlenné tesznek, úgy, hogy ezen alap javaslatától a kivihetlenség tudata azokat is visszaretentheti, kik a családi hitbizományok s elsőszülöttségi jog rendszerét, az uralkodó eszméáramlat ellenében, talán helyeselnék. Én tehát e javaslatoknál jobbnak tartom a felsőház azon tagjainak számát, kik születési jogon lehetnek törvényhozók, meghatározni p. o. százra, s ezeket a született s ekkorig jogositott főrendek által szabadon választatni saját osztályukból. Így lehetne remélni, hogy a magyar főnemesség képzett, művelt s tudomány és jellem dolgában kifogás alá nem eső tagjai, saját osztálybelieik által legjobban ismertetvén, a törvényhozó test tagjaivá megválasztatnának, s a faj legkitünőbbjei intéznék a haza sorsát.

E szerint a legutóbbi országgyűlésre meghívott, összesen 573 herczeg, gróf és báró helyett jövőre csak ezen 573 által (természetesen a még lehető, ezúttal tévedésből meg nem hívott jogosultaknak is hozzájárulásával) szabadon megválasztott 100 mágnás képezné a felsőház tagjainak harmadrészét s egyik állandó kategóriáját. E választás pedig nem élethossziglan, de nem is minden országgyűlésre, újra meg újra eszközöltetnék, hanem, míg a képviselők 3 évre választatnak, a felsőház tagjai kétannyi időre, t. i. 6 évre választatnának, de 3 évenként fele részben megújítatnának, a mi ezen háznak nagyobb állandóságot adna, mint a milyennel a képviselőház bír; de egyszersmind lehetségessé tenné, hogy a feltünő jelesebb erők s tehetségek

időnkint bevételhessenek, s azok, kik alkalmasoknak nem találtnak, kimaradjanak.

A második kategóriát képeznék a korona által élethoszsziglan kinevezett tagok, és ugyan magas hivataluknál fogva, a 10 országzászlós s 2 koronaőr, a 26 r. katolikus s görög szertart. katolikus érsek s megyés püspök, (a csak czimzetes püspökök s az apátok és prépostok kihagyásával) 9 görög nem egyesült érsek és püspök, a m. kir. Kuria elnöke és a királyi táblák elnökei, összesen mintegy 50—60 tag, s ezeken kívül mintegy 40—50, a korona által a polgárok minden osztályából kinevezett érdemes hazafi, a katonai, közigazgatási, tudományos, művészi, kereskedelmi és iparos körökből véve, minden egyéb qualificáció nélkül. Lehetnének ezek mindenféle tekintélyek s kitünőségek, kiszolgált miniszterek, volt vagy most is alkalmazott hivatalnokok, bírák, katonatisztek, írók, művészek, tanárok, gyárosok, nagykereskedők, jeles gazdák stb., kikben a különféle országos érdekek, nagy tapasztalású, gyakorlati ismeretekben gazdag, s kitünő állásuknál s önérték-nél fogva mindamellet is, hogy kinevezés által nyernék méltóságukat, kevés kivétellel független és magas szellemű magyarázókra, s védőkre találtnak, kik a túlságos számú s nem kellőleg qualificált született mágnások helyét igen jól pótolnák.

Az államfő által, miniszteri ellenjegyzés mellett kinevezett kategóriára nézve fontos kérdés, hogy azok csak bizonyos, a törvény által meghatározott körökből vétessenek-e, vagy az államfő szabad tetszése szerint, minden feltétel nélkül. Franciaországban, az 1852-iki alkotmány szerint meg volt ugyan határozva a szenátorok száma, de a császár választhatta azokat teljes szabad kénye szerint, tekintet nélkül korra, születésre, vagyonra, érdemre. Ellenkezőleg az 1830-iki monarchia alatt a páirek száma korlátlan volt, de a király azokat csak bizonyos hivatalos körökből nevezhette. <sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Az 1831-iki decz. 29-iki törvény szerint, a király csak hat éven át képviselőiséget viselt egyénekből, Franciaország marechalljai s admiráljaiából két évi ily hivatalviselés után, a volt miniszterek s nagykövetekből, az államtanácsosok s megyei főnökökből 10 évi szolgálat után, a «Conseil général electif»-ek tagjaiból három választás után, a 30 ezernyi s azon felüllevő lakossággal bíró városok polgármestereiből, két megválasz-

Ezen körök meghatározása igen nagy nehézséget okoz; — feltűnő, hogy az említett francia törvény szerint a szenátorok nagyon is erős arányban vétettek a hivatalos bureauból s noha kívánatos, hogy az állam főhivatalnokai tapasztalásaik kincsét s tudományuk s tekintélyök hatását bevigyék a törvényhozás házába, de senki sem fogja helyeselni, hogy az egész kamra köreiből alkottassék. Legjobb s legegyszerűbb a kinevezést, a felelős minisztérium ellenjegyzése mellett, a koronára bízni, melynek érdekében van a legkitűnőbb erőket gyűjteni össze maga körül s legfeljebb annyit mondani ki a szabályozó törvényben, hogy a kinevezendőknek legfeljebb csak egy harmadrésze vétethessék a hivatalos körökből, a többi pedig az érdemnek és tapasztalásnak egyéb koszorújai s előkelői közül.

A felsőház harmadik alkatrészeül a kizárt főispánok helyére lépének a törvényhatóságok (megyék és városok) választottai, összesen 86; mert ennyi ma a törvényhatóságok száma, t. i. 64 megye s 22 város, a kisebb városok a megyékbe olvadván. A 100-as szám kiegészítésére még szükséges 14 tagot a helvét és ágostai hitvallású s unitárius egyház főpapi kara szolgáltató, u. m. 5 helvét, 5 ágostai hitvallású s 1 unitárius superintendens vagy főgondnok, összesen 11, s ezeken kívül a M. Akadémia idő szerinti elnöke s az egyetemek rektorai. A protestáns és unitárius egyházfőnököket, mint szintén szabadon választott elemeket, ezen kategóriába soroztam. Ezeket egyébiránt át lehet tenni a második kategóriába, a gazdag egyháziak oldalához; s ez esetben itt, a harmadik kategóriában, helyeiket a második sorozatban tizenegy taggal megfo-

tatás után, a semmitőszék s főszámvevőszék elnökei s tanácsosaiból s ezen testületek mellett alkalmazott főügyészekből, úgy a fellebbviteli törvényszékek (Cour royalok) elnökeiből 5 évi hivatalviselés után, ez utóbbi fellebbviteli bíróságok mellett levő főügyészekből 10 évi hivatalviselés után, a kereskedelmi törvényszékek elnökeiből, ha 30 ezernyi lakossal bíró városokból valók s négyszer választattak meg székeikre; végre az Institut tagjaiból, oly polgárokból, kiknek a törvény által nemzeti jutalom szavaztatott meg s kereskedelmi bankok és házak tulajdonosai s főnökeiből, ha 3000 frank adót fizetnek s hat év hosszat voltak tagjai valamely megyei tanácsnak vagy kereskedelmi kamarának, — nevezhette a szenátus tagjait, az érsekek és püspökök pedig teljesen ki voltak zárva azon világos szándékkal, hogy a szenátus egészen laikus jellegű legyen.



gyatkozott kir. kinevezettek pótolhatnák. — Így a kinevezettek kategoriájába, a hivatal hasonlóságánál fogva, választott tagok; s a választottak kategoriájába, ugyanannyi számban kinevezettek jönnének, a harmónia rovására.

Azokhoz csatlakozom, kik szükségesnek találják, hogy a felsőház egy részét választott, időnkint megújuló s felfrissítő elem képezze, mely megóvja a felsőházat a merevvé és csökönnyössé válható maradiságtól. Ezt pedig összekötni vélném célszerűnek a törvényhatóságok képviseltetésével, melyet legújabbban Hevesmegye példája után, a törvényhatóságok is sürgetni kezdenek. »E jog — ugymond Hevesmegye a belügyminiszterhez intézett feliratában — a törvényhatóságok életére most alig sejthető kedvező hatást fogna gyakorolni. A jelenlegi főrendiház tagjai közt vannak a főispánok; ha az céloztatik, hogy ezek, hivataluk helyén betöltendő közelebbi hivatásukra való tekintet miatt, kimaradjanak a jövő felsőházból: nem helyes, alkalmoszerű, szükséges-e gondoskodni, hogy e hézag a törvényhatóságok *valódi* képviseltetésének törvénybe iktatásával pótoltsék? A nagy földbirtokot képviselő születési arisztokracziából s részint a különféle polgári érdekeket képviselő kinevezett szenátorokból álló felsőház vegyes rendszerébe harmadik elemül épen beleillénének a törvényhatóságok által választandó s a közigazgatás és a provinciák jogos érdekeinek képviselésére hivatott tagok, s az így, születés, kinevezés és választás útján megalakulandó felsőház oly minden érdekeknek megfelelő s ennél fogva oly relativ tökélylyel bíró szervezet lenne, mely a legszerencsésebb alkotások közé tartoznék.« Így a felirat; s kiemeli még, hogy ily törvény egy régóta égető állami kérdés szerencsés megoldásához is járulna s a törvényhatóságok életében új korszakot alkotna, mert a törvényhatósági ellankadt, élete- s erejevesztett intézmény, küldöttjeinek a törvényhozási tanácskozásokban való részvéte által mintegy megifjulna, s a nemzet szívéhez közelebb hozatnék, a törvényhozás nemes munkájába újra befolyó megyék s városok ismét pezsgő élet kedvével s erejével telnének meg, s mint közigazgatási és önkormányzati közegek is megélnék. Végre a felsőház mérséklett szelleme, mely annak sajátos hivatása,

a törvényhatóságok magoktartására is jótékony hatással lehetne.

Ezen, viszonyainkba jól illő s életrevaló eszmét, Horváth Boldizsár volt igazságügyminiszter is, — ha nem csálodom — magáévá tette, s tervében a főispánok üresen maradt felsőházi helyeit a törvényhatóságok választott képviselőinek szánta. Örülök, hogy vele e nézetben is egyetérthetek. Ily elem életet és üdeséget hozna a vitatkozásokba, felfrissítené a felsőház levegőjét, s e házat, elzárt jelleméből kiemelve s a nagy közönség küldötteinek megnyitva, ennek is tulajdonává tenné; bizalmával, részvételével, szeretetével környezné. Ily elem bevezetése nem válnék ártalmára méltóságának s tekintélyének, a közügynek használna, a vidéki érdekek alapos ismerete s képviseltetése által; a ház konzervatív, higgadt jellemét pedig nem rontaná meg, mert a törvényhatósági bizottságok, magok is már magasb kvalifikációval bíró s keresztül szűrt elemek a választás rostáján, bizonynyal nem választanának a felsőházba felforgató, tudatlan vagy erkölestelen elemeket, s ha választásaik nem lennének is mindig s mindenütt erősb színezetű konzervatív irányúak, de a másik túlságba se tévednének. Elveszély ellen teljes biztosíték van a közvetett választásban; mert itt a nép választottai s a virilisták választanának, s e biztosítékot még erősíteni is lehetne a választhatókra nézve kiszabott magasb kvalifikációk által. A közvélemény képviselője volna ez elem, de a higgadtabb, érettebb közvéleményé, melytől a közvetett választás s a megkívántató magasb kvalifikáció alapján biztosan lehetne reményleni, hogy a rend fenntartása, a túlsapongó szenvedélyek mérséklése, a rögtönzések meggátolása körül ép oly jól teljesítené feladatát, mint a másik két tényező, mert a mondott alapon nem volna hihető, hogy oly féktelen és zavargó elemek jutnak a bölcs mérséklés házába, melyeket az egyéves népválasztás olykor behozni szokott a képviselőházba; ha p. o. a választásokban 40 éves életkor, felsőbb iskolák bevégezése, 5000 frtnyi biztos évi jövedelem az országban fekvő birtokból, tőkepénzből, vagy a képviselőséggel összeférő hivatalból, s hosszabb idő óta tartó állandó lakás az országban kívántatnék meg. A szenátorok e kategóriája is, mint az első kategóriára nézve mondva volt, két annyi időre válasz-

tatnék, mint a képviselők, t. i. 6 évre, s 3 évenként fele részben megújíthatnék.

Találkozom ez eszmékben Dózsa Dániel tisztelt barátommal is, kinek a »Kolozsvári Közlönyben« nyilvánított eszméi nagy részben összhangzanak az itt előadottakkal, azon különbséggel mégis, hogy ő, tekintetbe véve a főrendiház gyakran tapasztalt ürességét, s a mostani tagok sajnos indolentiáját, nagyobb számot tart szükségesnek, mint én, ki az új házban új erényeket, új érdekeltséget s buzgalmat reménylek; hogy továbbá ő a tagul kiszemelt mágnásoknál nem ugyan 3 vagy 5 ezernyi, de mégis egy vagy másfél ezer frtnyi adócensust szükségesnek tart, míg én azokban, kiket a mágnások testülete szabadon megválaszt, minden census nélkül is feltalálhatni vélem a szükséges biztosítékot a tagoknak úgy jellemére, mint tehetőségére nézve; végre, hogy ő a koronának meg akarja adni azon jogot, hogy a választott törvényhatósági képviselőt recusálhassa s attól a meghívót megtagadhassa, a mit én czélszerűnek nem tartok, mert ez a szabad választás meghiúsítása lenne s oly rendszabály volna, mely a felsőház iránti bizalmat csökkentené. De különben nem látok nagy veszélyt abban, ha a törvényhatósági választásokból netalán egy-két, a felsőházba nem illő egyéniség kerülne ki, mely a nagy többségben elenyészik, s legfeljebb némi apró kellemetlenséget okoz.

Sokan talán meg fognak ütközni azon, hogy egy-egy felsőházi tag választásának jogával minden egy-egy önálló törvényhatóság birjon, tekintet nélkül a törvényhatóságok kiterjedésének s lakosaik számának roppantul eltérő különbségeire, hogy a nagy Pest, Bács, Torontál, Bihar stb. megyék s a főváros épen úgy csak egy-egy felsőházi tagot küldjenek, mint a kis Mosony, Turócz, Esztergommegyék s a kisebb vidéki városok. — Csak azt látják helyesnek s igazságosnak, hogy e részben is a képviselőházi választások rendszere követtessék, s minden egyes megyei és városi municipium lakosságának számaránya szerint választassanak meg a szenátorok, kimondatván a törvényben, hogy országszerte p. o. 40—50 ezer lakosra esnék egy-egy felsőházi tag, a mennyivel a legkisebb törvényhatóságok is birnak; s azon városi törvényhatóságok, melyek ennnyivel nem birnak, azon megyékkel együtt

válaszszanak, melyek területén fekszenek. De ily mód szerint Magyarország 15 millió lakosa után 375 felsőházi tag választatnék, a mi helyesnek látszhatik az előtt, ki az egész felsőházat, mint Párthos Béla, választásra akarja alapítani, de el nem fogadható általam, ki a felsőháznak csak egy harmadrészt akarom e forrásból meríteni, s összesen csak 300 tagból óhajtom alakúlni e legmagasb tanácskozó testületet, míg azt Somssich Pál épen csak 150—180 tagra szorítaná. — Igaz, hogy a megyei törvényhatóságok kiterjedése s lélekszáma, valamint a törvényhatósággal felruházott városok lakosszáma is tetemesen különböző, s az említett vélemény szempontjából feltűnő anomáliának kell elismerni, hogy a több mint fél millió lakossal bíró Pest-Pilis-Solt-Kis-Kúnmegye hatósága épen úgy csak egy felsőházi tagot választson, mint a 46.000 lakossal bíró Túróc. — A méltányos képviseltetés megfelelő számaránya azonban kellőképen ki van fejezve a képviselőházban, hol a tagok száma a lakosság számának körülbelül helyes arányban felel meg (bár a valóságban egyik képviselőt ezerek, a másikat csak százak, vagy olykor épen csak néhányan választják) — azon csekély kivételekkel, melyekben az 1848-iki törvényhozás czélszerűnek tartotta, különös politikai tekintetből, némi kedvezést gyakorolni. — A törvényhatóságok által választott felsőházi tagok nem a nép kisebb-nagyobb számát, hanem a törvényhatóságokat, mint ilyeket képviselik, melyeknek jogaik egyenlők, céljuk s hivatásuk ugyanaz, akár kicsinyek, akár nagyok legyenek. Ha idővel czélszerűnek fog találatni a történeti alaptól erősebben eltérni, mint máris történt Abauj és Torna egyesítésével s több erdélyi megyével és egy rakás apróbb kir. városi municipiummal, ha az ország egyenlő megyékre osztatik, mint a milyenek körülbelül Franciaország departementjei, akkor a képviselet ezen feltűnő anomáliája is megszűnik, addig azonban mitssem árt. Ott van megnyugtató például az éjszak-amerikai szövetséges államok congresszusa, mely szintén szenátusból s képviselőházból áll; amabban az egyes szövetségi államok függetlenségének elve, ennek összealkotásában a nemzeti felség elve az irányadó, mint Tocqueville mondja. A congresszusba minden állam, legyen bár nagy vagy kicsiny, 2—2 szenátort küld egyformán; a képviselőházba

pedig különböző számú képviselőket az államok lakosainak számához képest. Így p. o. Új-York nagy államnak, Tocqueville híres munkája megjelenésének idejében, 40 képviselője s csak 2 szenátora volt a congresszuson, a legkisebb Delaware államnak szintén 2 szenátora s csak 1 képviselője. A szenátusban a legkisebb állam egyenlő befolyású a legnagyobb állammal, a képviselőházban pedig Új-York negyvenszer annyi súlylyal bír, mint a kis Delaware. S e két, elméletileg össze nem férő s képtelennek látszó rendszer semmi kárt sem okoz. — Nálunk a törvényhatóságok által választott felsőházi tagok nem képviselnék ugyan a törvényhatóságok függetlenségének elvét, mint az amerikaiak képviselik az egyes államokét; de képviselnék a törvényhatóságok speciális érdekeit, szükségait, óhajtságait, — míg a népfelség elve kellőképen képviselve van a másik házban, melyen különben is a fősúly fekszik.

## IX.

Mielőtt előadásomat bevégezném, szabad legyen még a javaslat indokolásául némely, talán figyelemre méltó nézeteket fölemlítenem.

Főalkatrészül tartom szükségesnek, többször említett hazai viszonyaink közt, a jövő felsőházban a történelmi alapon álló magyar főnemességet, föltéve, hogy ez függetlenségben, hazafiságban, józanságban, okos engedékenységben, de esetleg kitarító elvhűségben és bátorságban is, az angol lordokat veszi például. Nemesak azért szükséges a történelmi elemnek, a nagybirtokú s tekintélyű főnemességnek meghagyása a felsőházban, mintha az egyoldalúságnak, elhamarkodásnak, s a szenvedélyek uralkodásának ellenszerét főképen ez elemben lehetne feltalálni, s a felsőháznak létjogul szolgáló conservatív, higgadt, érett szellemet főleg ez biztosítaná. E czélt más elemekkel is el lehetne érni. A magas arisztokraczia részvételének szükségessége, alkotmányos monarchiákban, más szempontban is rejlik. Ha monarchiában élünk s elfogadjuk, hogy az örökös királyság jótékony következéseket biztosító kormányforma: akkor óhajtanunk kell azt is, hogy az uralkodó család ez örökjoga ne álljon egészen elkülönözve és szerves közveti-

tés védelme nélkül a néppel szemközt, s hogy legyen valamely közvetítő örökös méltóság a trón és a nép között. — Nem helyezek különös nagy súlyt ezen érvre, melyet már fennebb is szellőztettem; azonban egészen figyelmen kívül hagyni ezt sem lehet. Természetes és tagadhatatlan, hogy a kormány és a népképviselő, habár egyazon célra, a haza boldogságára, a közjólétre kell törekedniök, mégis két különböző irányt követnek, mert a kormányok saját rendeltetésök és feladatuk szerint, főképen az egységet és rendet, a kormányzás lehetőségét s könnyebbségét, a hatalom szükséges eszközeit tartják szem előtt, míg a népképviselők a polgárok szabadságát őrzik és védelmézik; e két sarkpont körül forog az egész államélet. E kétféle törekvés a törvényhozásban ellentétes véleményekre, heves és ingerült nyilatkozatokra s küzdelmekre és gyakran kikerülhetetlen összeütközésekre vezet a korona s a népképviselők közt; sajnos félreértések, hamis és túlságos következtetések, majd egyik majd a másik részről makacs ellenállás tüneményei merülnek fel, melyek eligazítására, felvilágosítására s békés elintézésére alkalmas közbenjáró szüksége éreztetik. Magánosok közti perekben a bíró dönt; a korona és nép közti differenciákban csak fegyver lehetne a bíró; nehogy azonban e szomorú véglelesség s ennek nyomán anarchia, polgárháború, a gyengébb fél elnyomása s az erősbnek despotismusa következze: közbenjáró, közvetítő testületre van szükség, mely a kiegyeztetést megkísértse. De ki lehet a legjobb közbenjáró a fejedelem és a nép között? Nem oly közeg van-e ez áldásos szerepre leginkább hivatva, mely egyik fél iránt sem viseltetik ellenséges indulattal s elfogultsággal, egyik irányában sem idegen; a mely a szabad alkotmány áldásaiban legnagyobb mértékben részesülvén, kell, hogy az iránt rokonszenvvel viseltessék; de egyszersmind maga is örökös jogú lévén, az örökös jogú trón érdekeit is szíven viseli; — s így mindkét részre érdekelt lévén, épen ezért részrehajlatlan? Ezen célnak sem a kormány által nevezett, sem a nép által választott felsőház nem felelne meg oly jól, mint az örökös pairség, mely örökölt nagy vagyona, főkép földbirtoka, elmozdíthatatlansága, társadalmi tekintélye s magas állása által teljesen független, s mely igen jól tudja és érzi, hogy ha megfelelkezne e hivatásáról,

ha makacsul ellenszegülne a népképviselők vágyainak, közönbösséget mutatna a szabadság s elfogult előszeretetet a maradás vagy épen hátrálás iránt, vagy ha magát gyáván függőnek mutatná: épen ez által erkölcsileg megsemmisítené önmagát, s megrontaná saját üdvös hatását. — Igen fontos tekintet, s az óhajtott eredmények erős biztosítéka az, hogy a fejedelem teljes bizalmát s rokonszenvét bírja, a ki közvetítésre, kiegyenlítésre vállalkozik. Elég közel áll hozzánk a tapasztalás, s még nem felejtettük el, hogy a magyar főnemességnek, egyéb tényezők közrehatása mellett, főérdeme volt a szomorú emlékü Bachrendszer legyőzésében s talán senki se vonja kétségbe, hogy a nemzet passiv ellenállásával támogatva: ő segítette főképen eltávolítani a trónt környező átkos befolyásokat, megnyerni a fejedelem szívét, s előkészíteni a kiegyezés útját, hogy e nehéz időben híven és buzgón teljesítette a dynastia és nemzet közt a közbejárói hivatást; azután pedig, ellenszegülés és ambíció nélkül, böles lemondással adta át a hatalmat a szabadelvű Deák-pártnak.

Tagadhatlanul vannak szomorú példák is, hogy az örökös pairie nemes feladatának eleget nem tett, s a szabadságot és üdvös fejlődést rövidlátólag gátolta. Tapasztaltuk ezt hosszabb ideig saját főrendi házunkban is; láttuk, hogy a maradi, előítéletes vagy gyáva főnemesség többsége a követek házának legüdvösb, leghazafiasb s mérséklett óhajzásait is makacs ellenszegülése által megghiúsította, s nagyszámú izenetek hiában váltattak. Ezek azonban inkább csak a mult kor esetleges, s a rossz szervezés által okozott jelenetei, melyeken a böles törvényhozás segíthet, a házak czélszerű összealkotása által kellően ellensúlyozva az aristokraczia netaláni egyoldalú, elfogult irányzatát. — Nem szabad előre feltenni, hogy a főnemesség szolgálai érzelmű s hazafiatlan lesz, sőt saját érdekeinél fogva is épen az ellenkezőt kell feltenni. A közvélemény szabad nyilatkozása, a szabad sajtó is nagy garanciát nyújt ma e tekintetben, mely akkor hiányzott. Sokan vannak, kik a történet példáira hivatkozva, nem biznak az örökös pairie függetlenségében. Mindez azonban csak azt bizonyítja, hogy eszményi tökéletes állapotokat, az emberi természet gyarlósága mellett, minden időkbén s minden viszonyok közt megőrizni nem lehet, de ebből

nem következnek, hogy az emberi természet örök törvényei, az állami nagy alkotásoknál, figyelmen kívül hagyassanak. Azt pedig kétségbevonni csakugyan nem lehet, hogy kinevezéstől nem függő, elmozdíthatlan, örökös, ősi talajban gyökerezett, a nemzeti érdekekkel összenőtt, vagyonos, kegyelemre s ajándékra nem szoruló testület sokkal függetlenebb elem, mint bármely más, melyet e hazában feltalálhatunk.

Azok, a kik ez okokkal be nem érik, kik elsőbbséget adnak akár azon nézetnek, hogy csak egy kamara legyen, akár annak, hogy ha két kamara van, mindegyiknek tagjai a nép által választassanak, a kik a nemességet már csak hasznavetetlen romnak, magát teljesen túlélt középkori intézménynek s oly rossznak tekintik, mely még csak nem is szükséges, — gondoljanak egy kicsit arra is, hogy mit követel a méltányosság. A nemesség sokat vesztett, 1848-ban nemes nevéhez méltó nemes önzetlenséggel lemondott jövedelmei nagy részéről s elvesztette ősi előjogait, melyekkel jóhiszeműleg bírt. Méltányos, hogy valamely kárpótlást találjon, s a józan politikának sohasem szabad tekinteten kívül hagyni a valóságos, tényleges viszonyokat, bár a theoria feljajdul s a szobatudósok fejét csóválnak is. — Nálunk nagyszámú, még mindig vagyonos és befolyásos főnemesség van, történeti emlékekkel, érzelmekkel s igényekkel, és meg kell vallani, hogy ezen főnemesség soraiban igen sok derék ember, lelkes hazafi, felvilágosodott s áldozatkész főúr van, s a nemesség és egyéb osztályok közti teljes béke s egyetértés a közjó érdekében s fenyegetett nemzeti életünk veszélyeivel szemben, nagyon is kívánatos.

Egy perczig sem szabad felejtteni hazánk speciális helyzetét, melyben többféle faj s nemzetiség lakik és agyarkodik egymásra. Ne akarjuk elsimitani a bajt, s elrejtteni a fenyegető veszély rémképét, mely innét származik. Annak idejében elmulasztottuk (a mit Franciaország a benne lakó germán, és Poroszország a szláv fajok ellenében el nem hanyagolt) az egyesítés, a beolvastás munkáját végrehajtani, ez ma már késő, mert a nemzetiség a vallásoshoz hasonló fanatismus tárgya lett. Mill Stuart pedig, habár nagyítva s a publicisták természetere szerint általánosítva a történet tanúságait, nem alaptalannul állítja, hogy »alig képzelhetők szabad intézmények oly



országokban, hol sokféle nemzetiség él egymás mellett, mert ezek, egymást botorúl gyűlölve, nem egyesülnek azon czélra, hogy a rossz kormányok ellen fellépjenek s a közszabadságot megvédjék. — Nálunk történeti s földirati viszonyaink közt, a magyar nemzetiséggel együtt, a szabadság örökös veszélyben forog a sokféle nemzetiség viszálykodása miatt, s mindent el kell követnünk, hogy a védő s fentartó elemeket, melyek ama kincsek megőrzésére vannak hivatva, erősítsük, szaporítsuk. Cél-szerű tehát s életkérdés a m. nemzetiségre úgy, mint a közszabadságra nézve, hogy a főrendiházban üljenek és döntő szavazattal birjanak a született, magyar vérű főurak, nem pedig helyökben a pénzarisztokraczia lelketlen, gyökeretlen tagjai, idegen vérrel s hajlamokkal, — kiknek »ubi bene, ibi patria«. — Bármily sértő legyen némely született arisztokratának büszkesége, mely sokakat haragra ingerel e kaszt ellen, — de még kiállhatlanabb az, a mi ma, az anyagi korszak szennyei közt, gyakran helyébe lép: a pénzre alapított nyomorú dölyf, az emberiséget s nemzetet lealacsonyító aljas szatócs szellem és szatócs politika, az egyedül a piaczi nyereségre, zsebjei tömésére, anyagi élvezetei kielégítésére irányzott silány és közönséges mohó vágy, s minden nemesb, minden szellemi és magas-tos irányában tanusított érzelemhiány; valamint más részről a sülyedt, szolgai s egyszersmind lefelé durván gögös hivatal-noki felfuvalkodottság is.

A született törvényhozóknál, a nagy birtokos főuraknál, főleg azon gondos megválasztás folytán, melyet a testülettől méltán lehet remélni, tehát azoknál, kiket ez osztály saját köréből, mint legkitünőbbeket, kijelöl, a büszke s önálló függetlenségnek lehető legnagyobb biztosítékát vélem feltalálhatni, feltéve, hogy ezen osztály, a belőle származott valódi nagyok példáján lelkesülve, szolgai szellemű s udvari kegyeket hajhászó korcs arisztokracziává nem törpül, a mire szomorú példákat mutat ugyan a történelem, de a mitől tartani ma, és nálunk nincs alapos ok. S bármily kifogás alá eshettek is a magas arisztokraczia egynémely tagjai függetlenség dolgában, a meny nyiben, köztudomás szerint, a szegénység sem csábítóbb vesztegető, mint a fennhéjázó s csillogó kitüntetésekre vágyó ambíció, azt csakugyan bátran állíthatjuk, hogy e történelmi

elemnél sokkal kevesebb lennének, függetlenség tekintetében is megbízhatók, az ennek hibáival szintén bíró, de ősi erényeiket nélkülöző »új földesurak«, kiknek hiúsága s kegyvadászata még nagyobb fokú, de szelleme s gondolkodásmódja kevesebb emelkedett, kik nem büszkék, de gőgösek, s kiknek elvűségében, lovagiságában, hazaszeretetében s nemzeti érzelmeiben sokkal kevesebb lehet bizni. — A magyar főnemesség válogatott tagjait, a hazafias érzelmen kívül, melyet náluk kétségbevonni semmi ok sincs, mert annak naponkint fényes példáit adják, legszorosabb, legközvetlenebb érdek fűzi a magyar haza s annak szent földén élő sokszázados állam sorsához. Ők legtermészetesebb védői az államnak, a trónnak, az alkotmánynak s a nagy nemzeti érdekeknek. — Sokan az 1848. előtti pozsonyi főrendiház többségének tudvalevő, a történelemben megbélyegzett, s a mérsékelt és igazságos Deák által is több esetben keserűen s élesen kárhoztatott rossz szellemére, fölfelé, az udvar irányában bizonyított engedelmes és hunnyászzkodó szolgáltságára, s más oldalról a nemzeti törekvések, s a haladás, és pedig nemcsak a rohanó s felforgató, hanem a józan, böles és meggondolt haladás ellenében kifejtett makaes és buta ellenszegülésére fognak hivatkozni. De elfelejtik, hogy azóta az idők s emberek lényegesen változtak.

Legyünk igazságosak. A korszellem fuvalma a főrendek fejei fölött sem ment át nyomtalanúl. A magyar főurak egy része ellen azon időben, midőn soraikban az elnemzetietlenedés, elkorcsulás, idegen istenek imádása s a közügyek iránti részvétlenség elharapódzott, méltán emelt vádak ma már alaptalanok volnának. Sőt akkor is voltak félelem és szenny nélküli Bayardok, kik hősiiesen vívtak a főrendiház jobb hírének megalapítása érdekében, az alkotmány bátor védelme, a haladás zászlójának erős karral emelése, a nemzeti érdekek hőkeblű ápolása által. Nem az ő soraikból kerültek-e ki a nagy reformer, a zászlóvivő, gr. Széchenyi István és társai? nem ők alapították-e legnagyobb részben a m. akadémiát? nem védték-e 1840. óta a főrendiházban, nemes hévvel s kitartással, a szabadság, a haladás ügyét gr. Batthyányi Lajos és Kázmér, b. Eötvös József, gr. Teleki Lászlóval egy táborban? nem vértettek-e el többen közülök, mint hősök, a szabadság táborában,

vagy mint vértanúk a vesztőhelyen? — nem vesznek-e részt mai napság a közjót előmozdító összes vállalatokban, nem állanak-e azok nagy részének élén, az angol lordok dicső nyomain járva? nem foglalnak-e el tagjai, Zrinyitől a bajnok költőtől kezdve, Amadén, Orczyn, Rádayn, Prónayn, Podmaniczky, id. gr. Teleki Lászlón, Sámuelen, Józsefen, gr. Dessewffy Józsefen keresztül b. Eötvös Józsefig, gr. Dessewffy Aurél s Emilig, az ifjabb gr. Teleki Lászlóig s Kemény Zsigmondig, az erdélyi fejedelem unokájáig, — kitűnő helyet az irodalomban s művészetben, vagy legalább annak pártolásában? szabad-e egy perczig is felejtünk Keszthely helikoni ünnepeit s Georgikonát? gr. Széchenyi Ferencz s a gr. Károlyiak áldozatait? — gr. Batthyányi Lajos, báró Perényi Zsigmond országbiró, báró Jeszenák, b. Mednyánszky, b. Vécsey halálát a bitófán, b. Orczy Istvánét, b. Mikes Kelemenét s több társaikét a harezmezőn? gr. Andrassy Gyula, Batthyány Kázmér, Esterházy Pál, Teleki László száműzetését?

Nincs tehát semmi okunk a szabadságot s nemzetiséget fenyegető veszélytől tartani a miatt, ha a jövőbeli felsőházhoz az anyag egy részét a mostani főrendiházból vesszük át, mely igen sok, bár szervezetlen, de becses anyagot s elemet foglal magában. A reform lehelle a szunnyadó erőket fel fogja ébreszteni s tette lelkesíteni, s az ifjúságot, melyre most elég panasz van, apjaik nyomdokaiba állítani. Ellenben, igen sok érv harczol a mellett, hogy a főnemesi osztályt onnét nemcsak ki ne zárjuk, de annak központjává s fő alkatrészévé tegyük. A magyar társadalomban, melynek megmentése s továbbfejlesztése nekem legalább, s azon iskolának, melyhez tartozom, mindenkéül szívkön fekszik, a régi magyar nemesség, bár fogyatkozott hajdani erejében s befolyásában, még ma is oly fontos és hatalmas, oly elsőrendű tényező, melyet mellőzni kár és veszély nélkül nem lehetne, melyet a tevékenység örökölt oltárától eltávolítani valódi nemzeti öngyilkosság lenne. A magyarra törő, felizgatott nemzetiségekkel szemközt, különösen az ország oly részeiben, hol a szláv, szerb, oláh fajok számszerinti többségben vannak, mint Erdélyben s némely felső kárpáti megyékben, csupán a magyar nyelvet értő, beszélő, terjesztő s magyar nevére büszke nemesség a magyar

államnak s nemzetiségnek azon védvára, melyre biztosan támaszkodni lehet. A felsőház tehát maradjon oly törvényhozási tűzhely, hol a magyar főnemesség ezentúl is egyenes befolyást gyakorolhasson közügyeinkre s ne féljünk, hogy ha az új felsőház s ennek a képviselőházhoz való viszonya czélszerű, okos szervezetet nyer, e befolyás üdvös ne legyen. Idővel, majd meg-lássuk. — A nemzet, ha reményeiben csalatkozik, segíteni tud magán.

A teljesen demokratikus alapon szervezett képviselőházban a nemzet nagy teste, nevezetesen annak alsóbbrendű osztályai is eléggé képviselve vannak; a demokrácia tehát nem veheti rossz néven, ha oly felsőház alkottatik, mely más fajta elemekből is áll, s ha gondolkodik, át fogja látni, hogy a régi elemeket nélkülöző, népi választásból keletkezett, tehát szintén egészen demokracziái alapra fektetett felsőház nem lenne egyéb, csak egy másik, tehát felesleges alsóház, melynek egyedüli szerepe volna, hogy a törvényjavaslatok, melyeket a képviselőház megvitattott, még egyszer megvitattassanak; a mi a két-kamra rendszernek létjogosultságát megalapító legfőbb czél s feladat, de csak úgy érhető el teljesen, ha ezen megfontolás s megvitatás nem csupa kérődzés, s egyoldalú ismétlése az előbbinek, egyazon érdekű, nézetű, hajlamú s észjárátú emberek részéről, hanem a képviselőház alkatrészeitől különböző, új szempontokkal, rokonszenvekkel, felfogással s látkörrel bíró tényezők által más és talán magasb színvonalra emeltetik, s így a törvényhozás nehéz kérdései minden oldalról kellő világosságba helyeztetnek.

A felsőház czélja, létjogosultságának alapja első vonalban kétségkívül az, hogy a törvényjavaslatok, mielőtt kötelező törvényekké válnak s az országra üdvöt vagy kárt árasztanak, kétszeres megfontolás s átvizsgálás alá vétessenek; de nem csupán az, mert ezt, egyetlenegy házzal, két kamrarendszer alkalmazása nélkül is el lehetne érni oly ügyrend behozatala által, mely a képviselőházban a javaslatok ismételt felolvasását s megvitatását parancsolná. A felsőház czélja az is, hogy ne legyen egyszerű másolata az alsóháznak, mely ettől csak tagjainak magasb korára s kvalifikációjára s talán nagyobb tekintélyére nézve különbözik, hanem legyen oly közeg, mely a tör-

vényjavaslatokat új és oly szempontokból vegye vizsgálat alá, melyek a képviselőházban, ennek demokrata jellege, természete mellett, nem érvényesítették, s így a nézetek egyoldalúságán segítsen. Természetesen nem azt értve ezen szükségesnek vélt különböző felfogás s nézeteltérés alatt, a mi 1848. előtt a követek pozsonyi táblája s a régi főrendek táblájának többsége közt, köztudomás szerint, a közjólét, a szabadság és haladás ügyének nagy hátrányára uralkodott, hogy az egyik ház hazafias érzelmű, a másik kores és idegen szellemű, az egyik rohanva haladó, a másik csökönyösen egy helyben álló vagy éppen rák úton hátrafelé mászó legyen, hanem hogy a felsőház a netaláni túlságokat mérsékelje, a meggondolatlan rohanást tartóztassa, a demokraczia feltűnő féktelenségeit korlátolja, a szűk körű provinciális és chauvinisztikus felfogásokat magasabb, általánosb színvonalra emelje, s a tanácskozásoknak, vitatásoknak, ha szükségét látja, azon bevégeztséget, korrektséget s tisztaságot adja meg, melyre csak a világlátott, szélesb látkörű tapasztalás, az érettebb kor bölcsesége, a nagy vagyon s magasb társadalmi állás minden eszközével ellátott s kifejtett tudományos és klasszikai műveltség képes, hogy a heveskedés s szenvedély ellenében higgadságot, a képzelet kicsapongásaival szemközt józan mérsékletet érvényesítsen, a túlságok közt arany középutat nyisson, s átvezető, mentő hidat építsen.

Mindazokban, a mit, részint talán ismételve is, emondtam, úgy hiszem, elegendő érvet raktam le azon nézetem támogatására, hogy a felsőház egyik s fő alkatrésze a történelmi jogalapon álló főnemesség legyen.

Hogy azonban a káros és veszélyes kasztszellemtől, az eltespedéstől s elkorcsulástól, melybe, magára hagyatva, más elemektől nem támogatva, s időnkint fel nem frissítve, sülyedhetne, megóvassék, s hogy a felsőház azon kellő súlylyal és tekintélylyel legyen felruházva, és azon közbizodalommal környezve, melyet magas feladatainak megoldása igényel, a tisztán arisztokratikus elemet vegyíteni kell más, de szintén független, szintén tekintélyes elemekkel, melyek népszerűségét, erejét, hatását nevelik. Ne legyen népképviselő, mint az alsóház, de legyen »a magyar nemzet«  
képviselője magasabb értelemben. Csak úgy felelhet meg nagy hivatásának, úgy nyerheti meg az

ország teljes, hódoló bizalmát s tiszteletét, úgy élhet üde erőben s egészségben, ha időnkint felfrissítettik, s ha akkép lesz összealkotva, hogy tagjai nemcsak ősi nevet és címet, hanem egy vagy más valódi fontos állami, társadalmi vagy nemzeti érdeket képviselnek, s mindenki által ily érdekek hű letéteményeseitül tekintetnek. A zonban ezen, a főrendeket kiegészítő egyéb elemeknek is, kivétel nélkül, olyaknak kell lenniök, hogy szemközt a gyakran váltakozó alsóházi elemekkel, melyek most három évenként jönnek s mennek, s a folytonos változás és hullámozás képét mutatják, minél nagyobb állandósággal bírjanak, s a választó néptömegek szeszélyeitől nem függve, a divatos vélemények csapongó árrainak nem engedve, a következtességet, a folytonosságot megőrizték, úgy felfelé mint lefelé függetlenek legyenek, s apró pártszenvédélyeken felülemelkedett, tisztelt, tekintélyes, magas műveltségű, szakképzett férfiakból, — bár nem is nagy adót fizető nábókból, s nem is tiszta kékvérűekből — álljanak, kik által kellőleg és arányosan képviselve legyenek mindazon magas és nagy érdekek, melyeket az ingatag s kicsapongásokra hajlandó vélemények hullámozó árrján felülemelni s lehetőleg biztosítani és állandósítani akarunk, úgymint: az államforma, mely nálunk történeti alapon nyugszik s a nemzeti véralkat, szokások s hagyományok erejénél fogva: az alkotmányos monarchia; — az alkotmányt szabályozó s biztosító alaptörvények, szt. István koronájának egysége s épsége; a magyar fajnak e nevet viselő s általa alapított országban méltó felsőbbsege, más itt lakó fajok nyelvének és sajtóságainak az államegységet nem sértő megóvásával s tiszteletével párosítva; — a vallás és egyház, bíróság és törvénykezés, hadsereg és honvédelem, a nemzeti műveltség minden ága, nyelv, irodalom, művészet, földművelés, ipar és kereskedés.

A felsőház második tényezője: az életfogytig kinevezett szenátorok, a közélet mindennemű ágaiban érdemesült s hirre és tekintélyre emelkedett nevek tiszteletes gyülekezete, szükséges a felsőházban azért, hogy ott a magasabb szellemet s tudományt, az észaristokracziát képviselje, s az eszmék zászlóját emelve, e téren, mint tanácsadó, mint szónok, mint apostol, vezérszerepet vigyen. Minthogy a gazdag nagy urak többsé-

gének nagyvilági kedvtelései, kényelemszerető, munkakerülő szokásai mellett nem lehet biztosan számítani arra, hogy az üléseket kitartó szorgalommal látogassák, noha megvédendő érdekeik szükségérzete hihetőleg őket is majd élénkebb buzgalomra ösztönzi, ez elem képezné a felsőháznak szellemi munkához szokott, élvezetét abban találó, s az üléseket kedvvel és szeretettel látogató részét, s egyszersmind kezét fogva s versenyezve a született mágnások legműveltebb, leglelkesebb részével, a fenkölt eszmék fényét hintené e magas testületre és sugároztatná ki annak oltáráról az egész hazára. Ez elem szolgáltatná a törvényhozásban az élet különféle fontos functióiban megszerzett bő tapasztalatokat, a mélyebb szaktudományt. — Figyelmet érdemel azon tekintet is, hogy ez úton alkalom adatik a koronának a haza iránti kitünő érdemeket jutalmazni, s oly férfiakat hívni meg a törvényhozásba, kik magasb műveltség s erény birtokában, magasb szempontokra emelkedjenek, s kisszerű pártszenvedélyek helyett a bölcsességet s az eszmék s érzelmek nagyszerűségét vigyék oda.

Ez elem mégis az, melytől sokan leginkább félnek a függetlenség hiánya miatt, melyet kinevezett törvényhozókban lehetetlennek tartanak. Azt hiszem, tévednek. Oly állású s műveltségű, bár a törvényhozásba a korona részéről meghívott tagokról, mint a milyenekből a felsőház e második alkatrésze, a terv szerint, összeállittatik, tekintélyes állásuk, nemes önbecsérzetök, s büszkeségök, az őket környező nymbusz s részint nagyobb vagyonuk mellett, nem lehet feltenni, hogy bár helyöket a felsőházban a kormány kinevezése s a fejedelem kitüntető kegye által nyerték is, — egykönnyen becstelen és aljas szolgáltságba sülyedjenek s meggyőződéseiket megtagadva, akár az udvar, akár a kormány, akár az arisztokracia kezében silány gépekké legyenek. E sorban az egyháznagyok s az elmozdíthatlan bírák, kikhez élethossziglan kinevezett egyéb tekintélyek, függetlenség tekintetében, teljesen hasonlóak, az egyetemi tanárok, az akadémikusok, írók, művészek, nagyiparosok s nagykereskedők, kik bár kir. kinevezés által a felsőház szőnyegére kerülnek, a függetlenség minden feltételével eléggé fel vannak ruházva. A kinevezetteket kétségkívül hála érzelmek köti a koronához, mely őket e kitüntetésben részesítette, de

ennek meg vannak természetszerű határai, s ily kitünő és érdemes férfiakat, önbecsők érzetében, a különben szép és nemes hálaérzet soha sem fog magasabb, szentebb, t. i. a haza iránti kötelességeik elhanyagolása s elárulására vezetni. Egyesek mindig voltak s lesznek is, kiket hiúság, dicsvágy, rendjelek s kitüntetések utáni sovárgás, nagy urak kegyes mosolya stb. elvtagadásra tántorít, ily gyarlóság azonban előfordul azoknál is, kik a nép választottjai. Csak a szabályt tartsuk szem előtt; a kivételek nem veszélyesek.

Az ipar és kereskedelem képviselői is e kategóriába tartoznak; ezeknek azonban még ma csak csekélyebb szerepet lehetne adni a felsőházban, s ez osztályból kevés találkoznék kit a magyar törvényhozás szentélyébe haszonnal be lehetne venni. Ennek csak akkor lesz kedvezőbb ideje, ha lesz fejlettebb *magyar* ipar s kereskedelem. Addig a kozmopolita szellemű iparos és kereskedő nem lenne biztos és hasznos tényező a magyar felsőház keretében. Ma még, ha magyarok akarunk maradni s mint ilyenek gyarapodni, csak kisebb arányú befolyást engedhetünk a nem eléggé magyar ipar s kereskedelemnek, s el kell várnunk az időt, midőn a nemzeti önállóság ez oldalról jobban megerősödött. Oly hiány, melyet az idő remélhetőleg orvosol.

A főispánok kizárása ellen, bár ezek gyakorlati képességeiknél s a vidéki közszellem és szükségek részletes ismeretére vezető hivatalos állásuknál fogva a felsőháznak hasznos tagjai, alapos érveket felhozni alig lehetne. Független közigazgatási elemekre nem lehet bízni a felsőház teendőit, sem a törvényhozást, sem a felsőház által bizonyos esetekben gyakorlandó bírói hatalmat. Ellenben a kormányhatalomtól, elmozdíthatlanságuknál fogva, független, törvénytudó bírák, kiket egy nem egészen indokolható törvény a képviselőházból, az ügy hátrányára, teljesen kizárt, s kik a felsőházi bírói hatalom gyakorlatának vezetésére különösen hivatottak volnának, egyik oly becses elem, melylyel a közigazgatási közegek kizárása által támadt hézagot legcélszerűbben lehet egy részben pótolni.

A magas klérus részvéte a törvényhozásban, az ország tanácsában, szent. István kora óta századokon át folyton elismert szükség volt, kizárólag náluk lévén a tudomány s az irás, a tör-



vényszerkesztés mestersége, az ékesszólás művészete; s midőn ez egykor ritka tulajdonok közkinccsé lettek is, s a toll hatalma és a pecsét világi kezekbe ment át: azt, hogy a főpapoknak a főrendiházban jogos és méltó helyök van, kétségbevonni senkinek se jutott eszébe. Nagy műveltség, nagy tudomány, s mindenkor bizonyított hazafiúi érzelem s áldozatkészség birtokában, egyszersmind nagy vagyonnak is képviselői, melylyel az egyházat régi királyaink vallásos bőkezűsége ellátta, s melyet kevés kivétellel, oly jól használnak, hogy a nagy vagyon kezükben kész aggodalmat nem okoz. — Sokan túlnagynak találják a felsőházban székekkel bíró főpapok számát az egyházi érdekek képviselőit, s az ausztriai alkotmányra hivatkoznak, mely szerint a bécsi »Urak házában« csupán az érsekek s hercegi ranggal felruházott püspökök ülnek egyházi méltóságuknál fogva. Ám legyen; elismerem, hogy felsőházunkban az egyházi elem száma aránylag nagy, de úgy vélem, hogy ebből semmi baj sem származik, s hogy az alkotmányt octroyáló Ausztria példája minket, ősi hagyományokkal s kegyeletekkel bíró nemzetet, melyeket kár és veszély nélkül egy ország sem mellőzhet fejlődési processusában, egyáltalán nem szabályozhat. Sőt kívánatos, hogy az egyháznagyok az államhoz ezzel is szorosabban fűzessenek; a keleti hitvallásuak pedig a magyar állameszmének ez úton megnyeressenek. A főpapság, hogy az igen tiszteletreméltó szathmári püspök szavaival éljek« erkölcsi téren igen nagy szolgálatot tehet a haza érdekeinek az által, ha mindazon erkölcsi erőket és szellemi tényezőket tömöríteni igyekszik, melyek az elszigetelten álló magyar fajt erőssé s tettképesé tehetik, ha ma sem lesznek érzelmeikben s áldozatkészségben kisebbek őseiknél s ezek erényeit írják zászlójokra, ha a vallás iskolájában tanulnak, dolgoznak, ápolják a tudományt, támogatják a művészetet, buzgalommal felkarolják a honfiúi erényeket s magasztos eszméket, mindenkor a nemzet nagysága lebegvén szemek előtt.« — E nymbus természetesen azonnal lehullana a bibor és violaszín palástokról, ha sötét szellem, ultramontán vakság és szűkeklőség, türelmetlen bigotteria jelei mutatkoznának ott, hol szelid, türelmes, jótékony vallásosság nyilatkozataira számíttunk, — A törvényeinkben kimondott vallásgegyenlőség elve

szükségessé teszi, hogy a hatalmas, nagybirtokú katolikus és óhitű főpapság oldalán a szerény, puritán egyházak főnökei is megjelenjenek, kik nem képviselnek ugyan nagy birtokot s gazdagságot, nem is hozhatnak nagy áldozatokat, mint amazok, de hoznak magokkal tudományt, függetlenséget, protestáns szellemet a dúsgazdag hierarchia mérséklésére és igaz magyar lelket, mely Bocskay, Bethlen Gábor, Rákóczy papjainak utódaiban él. — Kérdeni fogják a vallás egyenlőség barátai, hogy a zsidókra, kiknek száma az országban túlhaladja a fél milliót, miért nem terjesztetik ki ugyanazon elvnek kedvezése? — Egyszerű magyarázata ez anomáliának abban fekszik, hogy a zsidóknak nincs hierarchiája, nincs vallási felsőbbsege; a közönséges falusi rabbi egyenlő a fővárosi rabbival; nálok tehát választani kellene a felsőházba egy hitképviselet, a mi sok nehézséggel jár. Ha az elvet teljes következetességgel keresztül akarjuk vinni, hogy az országban létező minden hitvallás birjon az ország felsőházában képviselettel, legegyszerűbb lenne a koronára bizonni azon alkalmas és művelt egyén kinevezését, ki ott Mózes vallásának érdekét képviselné.

A főispánok kizárása által, kik jelenleg a főrendiháznak igen jelentékeny s a gyakorlati és hivatalos életben jártas, egyszerűs mind a vidéki érdekeket, helyi viszonyokat és szükségeket ismerő tényezői, de az említett súlyos okokból mégis mellőzendők, a felsőház kétségkívül becses elméleti s gyakorlati erőt fog veszíteni, melyet valami hasonló, szinte gyakorlati, de független tényezővel pótolni kell. Ezek lennének a törvényhatóságok szabadon választott küldöttei, kik az ország különböző vidékeinek viszonyait, a különféle társadalmi rétegek szükségait, az országos közvéleményt, talán még jobban ismernék, mint a főispánok, s bizonyynyal jobban, mint az inkább elkülönöztött körökben s rétegekben forgó mágnások. Elöttem legalább annál élénkebb szükségnek tűnik fel ily gyakorlati s az ország közéletében otthonos elemek bevitele a felsőházba, minél inkább kénytelen vagyok bevallani, hogy a mostani főrendiházat alkotó magas arisztokraczia tetemes részének műveltsége mai napig is sokkal inkább kozmopolitai irányú, s munkakedve és a nemzeti közélet iránti érdekeltsége sokkal csekélyebb, mint óhajtandó volna. Vannak jeles kivételek, úgy a régibb

mint az újabb nemzedék során, de a nagy részre nézve ma is nem a hazai légkör, s hátramaradtabb civilizácziónk s kényelmeink azon vonzerő, melynek készörömet engednek; szegényebb s egyszerűbb társadalmi életünk, melyből hiányzik a kényelem magasb foka, s melynek élén nem áll egy folytonosan itt tartózkodó kir. udvar, nem bir reájok oly mágnesezővel s ingerrel, mint a művelt és gazdag külföld metropolisai fénye s komfortja azon országok gyermekeire, melyek a civilizáczióknak már nem kezdetleges küszöbén állanak, hanem teljes élvezetében dúskálkodnak. Hiszen a mi nagy uraink csak igen kis részének van a haza fővárosában állandó lakhelye, annál kevesebb nevéhez illő palotája, s a többségről ma sem mondhatni, hogy előszeretettel foglalkozik a nemzeti közügyekkel, hogy igyekszik mélyebben megismerkedni a nemzeti vágyakkal s törekvésekkel, s megszerezni azon gyakorlati belátást, mely a törvényhozói teendőknben biztos vezérül szolgáljon. S épen a leggazdagabbak, kik a magas census mellett a törvényhozás szentélyébe juthatnának, legkevesebbé ismerősek a nemzet életével, szükségeivel, vágyaival. A kinevezendő nagy tehetségek, érdekekben megöszült tekintélyek is, kik a második kategóriában jelennek meg, nagyobb részint fővárosi lakosok s inkább elméleti mint gyakorlati képzettséggel fognak birni, s a nagy társadalom közvéleményét, a vidék sokoldalú szükségeit csak hiányosan ismerhetik s képviselhetik. Oldaluk mellett tehát a legjobb szolgálatot fogja tenni azon gyakorlati elem, mely saját tapasztalásai s gondos körültekintése, a néppel együttélése nyomán bir mindazon ismeretekkel, melyek nélkül a magyar törvényhozó meg nem felelhet teljesen feladatának.

Mínthogy a főrend összes nagyszámú tagjai a jól rendezett felsőházban helyet nem foglalhatnak: gondoskodni kellett a módról, mely szerint annak legjobb része maradjon a felsőházban. Én erre nézve sem a hitbizomány, sem a családi szeniorátus, sem a magas census alapját nem javaslom, hanem magoknak a főrend tagjainak szabad választására bízom azon férfiak kiszemelését, kik a meghatározott, nem igen nagy számban oda küldessenek. A saját érdekeiket és saját osztálybeliüket legjobban ismerő főrendi testülettől várom a legczélszerűbb kijelölést, mely a nagy tekintélyt, nagy vagyont, nagy méltósá-

got bizonynyal respektálni fogja, de tekintettel lesz a bár kisebb vagyonnal bíró nagy észtehetségre, szónoki képességre és szép jellemre is, s kétségkívül azokat tünteti ki bizalmával, kik arra érdemesek, s kik hivatásuknak legjobban fognak megfelelni. Nem kell félni, hogy proletárok s üresagyú szájhősök ez uton bejussanak; de attól sem, hogy b. Eötvös József s b. Kemény Zsigmondféle nagy szellemek kimaradjanak — Ily választás utján való képviseltetés példáját látjuk a britt parlamentben is, hova Skócia peerjei 16, s Irország peerjei 28 képviselőt választanak magok közül, mióta a skót és ír törvényhozás az angollal 1707. s 1801. óta egyesítve van.

Az említett kizárások s felvételek által lehetőségig biztossittatnék a felsőház két szükséges tulajdona, a függetlenség s a tőle várt mérséklet és következetesség üdvös szelleme, (de nem a merev arisztokratizmus és csökönös maradiság); hozzá járulván a többi feltételhez, hogy a tagokban, kivétel nélkül, még bizonyos érettebb kor is megkívántatnék, melytől a »szénátus« nevéet vette, mely tapasztalást, gyakorlatiséget, higgadságot ígér. — Én meg vagyok győződve, hogy az előadott módon szervezett felsőház, a hatalom parancsszavát engedelmes fejbőlintással fogadó bálványok pagódja helyett, mely a nemzet gyűlöletét vonná magára, a büszke függetlenség s más részről a józan haladást nem gátoló, de a rögtönzéseknek utját álló, mérsékelt s következetes szellem temploma lehetne, s mint ilyen, köztiszteletben s bizalomban részesülne.

Igyekeztem oly elemeket csoportosítani, melyek 1. hajlamaik, szokásaik s elveiknél fogva a történelmi alapok s nemzeti hagyományok rögtönzött felforgatását nem engedik, és szükség esetében úgy a kormányhatalom illetéktelen túlkapásai, mint a népszenvedélyek, s netalán mutatkozó anarchikus hajlamok ellenében erélyesen fellépni tudnak is, akarnak is; 2. melyek a felvilágosultság, tudományos képesség, érett ítélet, nemes érzelmek s izlések, alapos szakismeretek kincseit hozták oda, s magasb eszmék, széles látkörű politika és a valódi haladás ékesszóló és szellemes képviselői s védelmezői; 3. melyek végre, bár kisebb mértékben, mint a képviselőház, a népnek bár csak közvetett választásából eredvén, valószínűleg a nép vágyait s érzelmeit, de nem egyszersmind annak vak szen-

vedélyeit s ingatagságát hozzák magokkal. E három elem összehatása s kölcsönös mérséklése által a túlságok kiegyenlítettnek, s azon cél elérésére, hogy üdvös törvények létesüljenek a lehető legjobb garantiák állíttatnak fel.

E képet csak a felsőház s a képviselőház és a kormány egymáshoz való viszonyának, a felsőház jogkörének, illetőségének s attributumainak szabatos körülírása egészítené ki, melyre ezúttal ki nem terjeszkedhetem; ez a ráma, melyről *Szalay László* azt mondja, hogy: az, a mit tisztán akarunk látni, be legyen szegélyezve, mint rámájával a kép, de annak elkészítését s bemutatását s a többféle ide tartozó fontos kérdés megvitatását, más alkalomra hagyom. Még csak azt említem fel, hogy a legjobb szervezet sem vezet célra, ha a testet azon szellem nem lelkesíti, mely annak életet s erőt ad, s azon ernyedetlen kötelességérzet, melyre a főrendiház mostani mélyen tisztelt elnöke oly dicső példát ad. A felsőház, melynek annyi művelt tagja s az országban, történelmi nyibusánál s gazdagságánál fogva, mindenkor nagy befolyása lesz, kétségkívül igen sok jót tehet, ha a szűk kasztnézeteket s előítéleteket félretéve, okosan számítva, bátran de óvatosan fogja fel magas rendeltetését, ha nem csak tagad és conservál, hanem épít és előre mozdít, ha átlátja a folytonos haladás szükségét, mely a világrendszerben fekszik, felfogja hazája igaz érdekét, melynek legtöbb javával él, s igyekszik az ország hajóját a túlságok felé hajtó hullámok közt bölcsen partra vezetni. — Csak így fog bekövetkezni az óhajtott eredmény, hogy egy másik *Szalay László* még egyszer el ne mondhassa: »mennyi eltörpülés a fenyvek magasságában, mennyi erkölcsi kretinség felszólalása Dodona berkében!« s hogy a nemzet felsőházát a nemzet bizalma, szeretete s rokonszenve kísérje és támogassa. — A jogegyenlőségre törekvés s a munka szabad versenyének mai korában csak úgy tarthatják meg a kiváltságos osztályok felsőbbégi állásukat, ha a nemzet azt, a mit a közjog dekretál, önkéntesen is elismeri, ha az arisztokraták nevöknek megfelelően, s a »noblese oblige« jelszavat egy perczig sem felejtve, valóban a nemzet legjobbjai lesznek, s a részökre meghagyott előjogokat a haza közügyének tett legjobb szolgálatok által érdemlik meg.